Eugenijus Simonas KISINAS

Mes – *Kisinai:* Panevėžio *Kisinų* pėdsakais

Eugenijus Simonas KISINAS

Mes – KISINAI: Panevėžio KISINŲ pėdsakais

Eugenijus Simonas KISINAS

Mes – KISINAI: Panevėžio KISINŲ pėdsakais

Biografinė apybraiža

Sutrumpintas leidinys

Vilnius 2017

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

© Eugenijus Simonas Kisinas, 2017
© Justė Kisinaitė, 2017
© Zita Kisinaitė-Staržinskaja, 2017

ISBN 978-609-455-359-2

Turinys

NUO AUTORIAUS / 7

JOKŪBAS KISINAS / 12

Panevėžio žydų istorija / 13

ABRAOMAS KISINAS / 19

JEFIMAS KISINAS / 23

SIMONO KISINO ŠEIMA / 25

SIMONAS KISINAS / 27

Sūnus EUGENIJUS SIMONAS KISINAS / 31

Vaikystė (1934–1947) / 32

Paauglystė (1948–1953) / 40

Tarnyba sovietinėje kariuomenėje (1953–1985) / 48

Atsargos karininkas (1985–1992) / 100

Lietuvos karo akademija (1992–1997) / 104

Lietuvos dimisijos karininkas – žodynininkas (1998–2013) / 114

Lietuvos dimisijos karininkas Ukrainoje (nuo 2014) / 131

Mūsų augintiniai / 140

Bibliografija / 146

EUGENIJAUS SIMONO vaikai, anūkiai ir proanūkiai / 151

Sūnus VLADAS KISINAS / 152

Anūkas EUGENIJUS KISINAS / 153
Proanūkė KSENIJA KISINAS / 153
Dukra ZITA KISINAITĖ-VASILČENKO-STARŽINSKAJA / 154
Anūkė MARINA VASILČENKO-KARAPAŠA / 155
Proanūkė MELISSA KARAPAŠA / 155
Dukra RITA KISINAITĖ-EITMANAVIČIENĖ / 156
Ritos dukra AUDRONĖ EITMANAVIČIŪTĖ / 161
Sūnus SAMUELIS KISINAS / 162
IZIDORIAUS KISINO ŠEIMA / 172
IZIDORIUS KISINAS / 173
Sūnus SILVIJUS KISINAS / 192
SILVIJAUS KISINO vaikai ir anūkiai / 199
Dukra GINTARĖ KISINAITĖ-BRUSOKIENĖ / 200
Anūkas JONAS BRUSOKAS / 200
Sūnus MARIUS KISINAS / 201
Anūkas Arnas KISINAS / 202
Anūkė Greta KISINAITĖ / 202
Dukra Justė KISINAITĖ / 203
Anūkas NOJUS VAKARIS SAMAUSKAS / 204
Dukra SILVIJA KISINAITĖ-VENCEVIČIENĖ / 204
BAIGIAMASIS ŽODIS / 205

NUO AUTORIAUS

Eugenijus Simonas
KISINAS

Jau seniai praėjo tie laikai, kai šeimos nuo neatmenamų laikų gyvendavo viename kaime, čia ateidavo į šį pasaulį, augdavo ir išeidavo į gyvenimą, mirdavo ir būdavo laidojami kaimo kapinėse. Dabar mes gyvename urbanizuotoje ir globalizuotoje visuomenėje. Ir ne veltui dainuojamos dainos apie išėjusius vaikus, kurių „laukia ir laukia“ pasenusios motulės. Ir labai svarbu

nepasimesti šiame plačiame pasaulyje, neprarasti savo šaknų, nes ne tik medis be šaknų žūsta. Nevisavertis ir žmogus, kuris nesidomi savo artimaisiais ir tolimaisiais giminėmis, kai nutrūksta giminystės ryšiai.

Dabar man tenka tik apgailestauti, kad anksčiau, kol dar buvo gyvi tėvai ir dėdės, mažai su jais bendravau arba neieškojau savo tolimų giminių. Ir negaliu teisintis, kad taip susiklostė gyvenimo aplinkybės, kai beveik pusę savo amžiaus buvau atitrūkęs nuo Tėvynės, kad per daug buvau įsitraukęs į darbus, kūrybą ir pan. Nuo to nukentėjau ne tik aš, bet likau skolingas ir savo šeimai, vaikams ir anūkams.

Ir nors savo gyvenimo saulėlydyje (kai jau pradėjau skaičiuoti 90-uosius metus) stengiuosi nors taip grąžinti skolas, kad nors mano palikuonys daugiau žinotų apie savo tėvus, senelius, prosenelius.

Imtis šio darbo mane paskatino Antoninos Kisinaitės, kurios aš nepažinojau, laiškas viename socialiniame tinkle, kuriame ji rašo, kad nori sužinoti apie savo giminystės ryšius su manimi ir mano šeima. Pradėjome intensyviai susirašinėti su ja ir jos tėvu Jefimu Kisinu. Išsiaiškinome, kad yra nepaprastai daug sutapimų, kurie gali klaidinti. Jos senelis yra vardu Izidorius, taip pat kaip ir mano dėdė, abu jie gimę Panevėžyje. Tik skiriasi proseneliai: jos – Chaimas, mano senelis – Jokūbas. Tai Jefimas Kisinas patvirtino dokumentaliai. Taigi, kaip teigė Antonina, mes esame tik bendrapavardžiai.

Šis laiškas ir su juo susijusios paieškos privertė mane rimčiau domėtis savo šaknimis. Nors anksčiau mane tenkino mamos pasakojimai ir 4 straipsniai apie Kisinus: Jevgenij (Eugenijus) Kisin (pasaulinio garso pianistas), Abraomas Kisinas (geobotanikas), Izidorius Kisinas (bibliografas, bibliotekininkas) ir Eugenijus Simonas Kisinas (karinis veikėjas) (Visuotinė lietuvių enciklopedija, X t., P. 176–177). Nuostabą kėlė tik tai, kaip kartu

su kitais Kisinais galėjo atsirasti ir garsusis pianistas (nors ir dabar lieka daug neaiškumų, ypač todėl, kad nepakanka duomenų apie mano dėdę iš Sankt Peterburgo ir jo šeimą).

Suradau visus savo gimines Lietuvoje: pusbrolį Silvijų Kisiną, jo vaikus – Gintarę, Marių, Justę ir Silviją, anūkus – Joną, Arną, Gretą ir Nojų. Atkūriau glaudžius ryšius su Izraelyje gyvenančiu broliu Samueliu Kisinu, kuris turi dvi dukras – Nurit ir Michal, keturis anūkus – Shira, Tal, Hani ir Anna. Pavyko atkurti dėdžių Abraomo ir Izidoriaus istorijas.

Ir štai kartu su pusbroliu Silvijumi ir jo dukra Juste nutarėme parašyti biografinę apybraižą „Mes – Kisinai: Panevėžio Kisinų pėdsakais“ apie plačią Jokūbo Kisino iš Panevėžio giminę. Mūsų planams pritarė visi gyvi Simono ir Izidoriaus Kisinų šeimos nariai.

Darbas vyko sunkiai, ypač aiškinantis senelio Jokūbo, dėdės Jefimo ir dėdės Abraomo šeimos istorijas. Archyvinių dokumentų Lietuvoje nėra, nes visi žydų bendruomenių ir sinagogų archyvai buvo sunaikinti nacių okupacijos metais. Gal dar pavyks ką nors sužinoti Sankt Peterburge (Rusija) apie Jefimą Kisiną ir jo šeimą. Tai bandžiau padaryti dar 1966 m., kai mokiausi Leningrado (dabar – Sankt Peterburgas) artilerijos akademijoje. Bet aš nežinojau nieko, išskyrus pavardę, o adresų biure man pasakė, kad Leningrade gyvena net per 150 Kisinų. Tik dabar supratau, kad man trūko patirties ir ryžto. Ar sunku buvo viename mieste paskambinti telefonu pusantro šimto kartų? Nors tektų skambinti iš telefono automato? Bet buvo kaip buvo.

Dabar mes žinome, kokia plati ir garbinga mūsų Kisinų giminė. Joje yra mokslininkų (Abraomas ir Izidorius Kisinai), karinių veikėjų (Eugenijus Simonas Kisinas ir Jefimo Kisino sūnus), medikų (Jefimas Kisinas ir jo sūnus, Abraomo žmona Pesia, mano tėvas Simonas Kisinas, baigęs 3 odontologijos specialybės kursus), muzikantų (sesers Ritos dukra Audronė Eitmanavičiūtė –

pianistė, koncertmeisterė, muzikos pedagogė, išgarsinusi Lietuvą daugelyje pasaulio šalių), politikų (Justė Kisinaitė), ekonomistų (dukra Zita Kisinaitė-Staržinskaja), teisininkų (Silvija Kisinaitė), verslininkų (sūnus ir anūkas Kisinai, Marius Kisinas), pedagogų (sesuo Rita Kisinaitė-Eitmanavičienė, anūkė Marina Vasilčenko-Karapaša) ir kt. Beveik visi, išskyrus kelis, Kisinai įgijo aukštąjį išsilavinimą, keli pasiekė ar siekia aukštesnio mokslinio laipsnio. Todėl mes turime kuo didžiuotis, nors ne mažesnės pagarbos ir pasididžiavimo verti bet kurios specialybės žmonės, jeigu jie savo poveikiu nedaro gėdos savo specialybei ir savo šeimoms. Dar galime pasigirti, kad pačiame Panevėžio centre turime savo gatvę, pavadintą garsaus geobotaniko Abraomo Kisino, žuvusio Dachau koncentracijos stovykloje, vardu.

Gaila, kad mūsų giminėje nėra dinastijų (gydytojų, pedagogų, muzikantų ir pan.), bet kiekvienas Kisinas nuėjo savo pasirinktu keliu ir nė vienas nepasuko klystkeliu. Todėl mes turime juos pažinti ir jais didžiuotis, sekti jų pavyzdžiu ir stengtis savo gyvenimu ir darbais praturtinti giminės aruodą. Bet tam reikia daug ir sunkiai dirbti. Reikia nusibrėžti savo gyvenimo tikslą ir atkakliai jo siekti. Tuomet bus gerai tau, tavo šeimai ir visuomenei.

Mūsų protėviai buvo žydai, bet taip susiklostė gyvenimas, kad Izidorius Kisinas pakeitė žydų tautybę į lietuvių, o Simono Kisino palikuonys pagal motinos liniją tapo lietuviais. Todėl beveik visi Jokūbo Kisino, išskyrus sūnų Abraomo ir Jefimo bei Simono iš antros santuokos, palikuonys yra lietuviai. Dar daugiau, visi gyvenantys Lietuvoje, Ukrainoje ir Kipre Kisinai yra lietuviai.

Tai nereiškia, kad rašysiu tik apie lietuvius. Mano brangus tėvas, mylimas brolis Samuelis yra žydai ir aš tuo didžiuojuosi. Kiekvienoje tautoje yra puikių žmonių, kurie savo gyvenimu ir darbais puošia visų žmonių, ir ne tik savo tautos, gyvenimą.

Nuoširdžiai dėkoju visiems, kurie prisidėjo prie šio darbo. Atskira padėka Silvijui Kisinui, Justei Kisinaitei, dukrai Zitai

Kisinaitei-Staržinskajai ir ypač doktorantei Radvilei Rimgailei-Voicik, daug prisidėjusiai prie Abraomo Kisino gyvenimo aprašymo. Linkiu visiems palikuonims tęsti savo giminės metraštį.

Autorius

Jokūbas Kisinas

(apie 1870 – apie 1960)

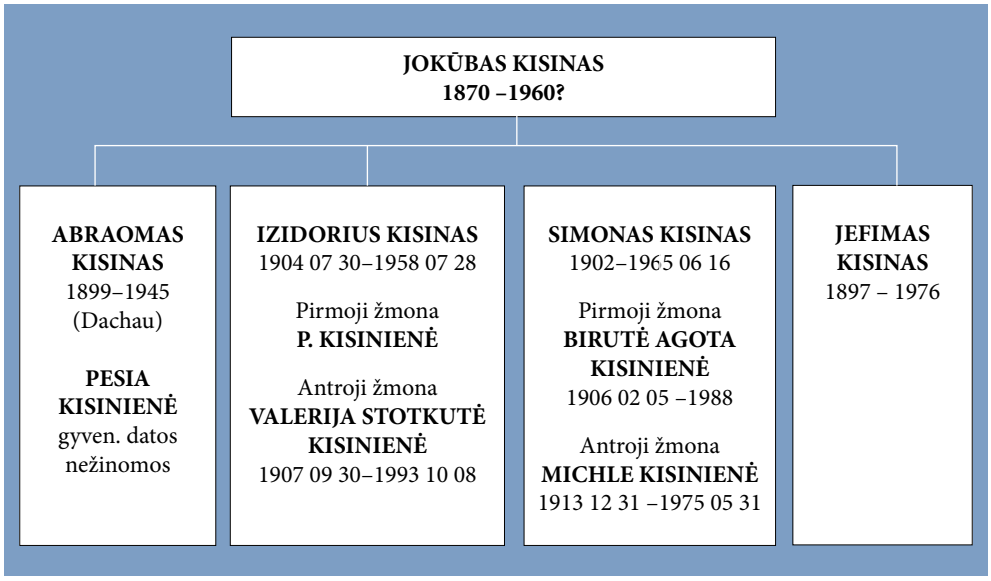

Gimė apie 1870 m. Panevėžyje. Gyveno Ramygalos gatvėje.

Kaip ir daugelis žydų, gyveno uždarą gyvenimą, laikydamasis torų nurodymų ir tradicijų. Jokūbas gyveno pasiturinčiai, užsiėmė prekyba, turėjo kelias įmones, buvo statybos rangovu.

Jokūbo šeimoje gimė 4 sūnūs: Jefimas, Abraomas, Simonas ir Izidorius. Jokūbas, kaip ir kiti žydai, stengėsi, kad jo vaikai gautų išsilavinimą. Panevėžyje veikė žydų mokyklos. Todėl ir visi Jokūbo vaikai baigė mokyklas.

1915 m. liepos 27 dieną Vokietijos kariuomenė įžengė į Panevėžį. Dauguma žydų verslininkų išvyko į Rusiją. Ir Jokūbo šeima išvyko į Sankt Peterburgą. Pasirašius Bresto taiką, 1918 m. grįžo į Panevėžį. Sankt Peterburge visam laikui pasiliko sūnus Jefimas.

Baigę mokyklas visi sūnūs nuėjo skirtingais keliais. Abraomas, baigęs mokslus, tapo Lietuvoje žinomu geobotaniku. Simonas studijavo mediciną, bet nebaigęs universiteto užsiėmė verslu. Izidorius studijavo Lietuvoje, Vokietijoje, Lenkijoje ir buvo vienas garsiausių bibliografų. Jefimas Sankt Peterburge baigė farmacijos kursą ir tapo vaistinės provizoriumi.

Simonas ir Izidorius atsisakė judaizmo religijos ir priėmė Šv. Krikštą pagal Romos katalikų bažnyčios apeigas, vedė lietuvaites. Tuomet Jokūbas jų atsisakė ir nutraukė bet kokius ryšius. Nuo jų atsisakė ir visa žydų bendruomenė.

Prasidėjus pirmajai sovietinei okupacijai Jokūbas pardavė visą savo turtą ir emigravo į JAV. Taip jis išvengė holokausto, kurio neišgyveno sūnus Abraomas ir nuo jo sunkiai nukentėjo sūnus Simonas. Ryšių su likusiais Lietuvoje vaikais nepalaikė. Tolesnis jo gyvenimas nežinomas. Manoma, kad jis mirė apie 1960 m. ir palaidotas JAV.

PANEVĖŽIO ŽYDŲ ISTORIJA

(ištrauka iš J. V. Čeplytės knygos „Mažosios Jeruzalės – Panevėžio žydų istorija“, V., 2009)

Kol kas nepavyko nieko sužinoti apie gilesnes Kisinų šaknis, apie Jokūbo Kisino tėvus, bet manoma, kad Jokūbas gimė Sankt Peterburge (Rusija), o vėliau persikėlė į Lietuvos Panevėžio miestą, kur sukūrė šeimą ir davė pradžią plačiai Kisinų giminei. Sankt Peterburgo versiją palaiko tai, kad 1915 m., bėgdamas nuo vokiečių okupacijos, jis su šeima išvyko į Sankt Peterburgą ir ten gyveno iki 1918 m., kol galėjo vėl grįžti į Panevėžį. O ir sūnus Jefimas kažkodėl pasiliko būtent Peterburge? Todėl ir aprašoma būtent Panevėžio žydų istorija.

Nuo XVII a. iki I pasaulinio karo

Panevėžio mieste žydai gyveno nuo XVII amžiaus. Jie kėlėsi iš Ukrainos ir Vakarų Europos ir pamažu kūrėsi Panevėžio mieste.

1766 metais Naujajame Panevėžyje žydų šeimos pastatė daug plytinių namų, kuriuose gyveno 254 žydų tautybės asmenys. Tuo metu Panevėžyje ypač sustiprėjo amatų ir prekybos verslo vystymasis. Jie vertėsi smulkių prekių ir reikmenų gamyba, kalvyste, medžio apdirbimu. Panevėžio žydai vieni pirmų-

jų Lietuvoje ėmėsi bankininkystės. Jie atidarė kontoras, kurios skolino pinigus smulkiems ūkininkams.

1847 m. Panevėžyje gyveno 410 žydų šeimų, kurias sudarė 1447 asmenys. Jie vedė uždarą gyvenimo būdą, laikydamiesi torų nurodymų ir tradicijų. Žydų ir kitų tautybių asmenų santykiai buvo dalykiniai ir pakankamai geri.

Žydai stengėsi, kad visi jų vaikai išmoktų rašto, nepaisant, kokią padėtį užėmė jų tėvai visuomenėje. Todėl 1863 metais atidaroma pirmosios pakopos žydų mokykla. Joje dėstė 5 mokytojai ir mokėsi apie 60 berniukų. Kita dalis vaikų gavo išsilavinimą žydų maldos namuose. Tais pačiais metais pradėjo veikti mergaičių dvasinė mokykla.

1897 m. žydų bendruomenė turėjo vieną pagrindinę sinagogą, pastatytą 1764 m., ir 12 maldos namų.

1904 m. Panevėžio bendruomenę sudarė 14733 gyventojai. Iš jų 3088 žydų tautybės vyrai bei 3556 moterys priklausė judėjų religijai. Gyventojų būtų buvę dar daugiau, jei žydai nebūtų masiškai emigravę į Transilvaniją ir Jungtines Amerikos Valstijas.

Po dešimties metų Panevėžio mieste ir priemiesčiuose gyveno jau apie 17 tūkstančių gyventojų. Beveik pusę miesto gyventojų sudarė žydai. Jie aptarnaudavo apie 90 % miesto prekybos poreikių. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą prekyba Panevėžyje vertėsi 60 lietuvių ir 351 žydas. Taigi, miesto ūkis telkėsi daugiausia žydų verslininkų rankose.

Nuo I iki II pasaulinio karo

1915 m. liepos 27 dieną Vokietijos kariuomenė įžengė į Panevėžį. Tačiau tuo metu jį jau buvo palikusi žymi gyventojų dalis. Žydų verslininkai išgabeno į Rusiją prekių ir žaliavų atsargas. Tuo metu apmirė pramonė, amatai, prekyba, visiškai sutriko gyventojų aprūpinimas pragyvenimo reikmenimis.

Pasirašius Bresto taiką, 1918 m. gegužės mėnesį į miestą pradėjo grįžti mokiniai, amatininkai, inteligentijos atstovai žydai.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę visi užrašai ant parduotuvių ir įstaigų buvo pradėti rašyti lietuvių kalba. Žydų, rusų ir lenkų kalbos tapo mažiau vartojamos oficialiame gyvenime.

Šiuo laikotarpiu grįžę žydai vėl darė didelę įtaką amatų vystymuisi, prekybos organizavimui ir bendram miesto gyvenimo progresui. Žydai turėjo miesto Ta-

ryboje savo frakciją, kuri rūpinosi žydų bendruomenės reikalais.

Nuo 1921 m. Panevėžyje, kaip ir visoje Lietuvoje, prasidėjo naujas etapas žydų kultūriniame ir visuomeniniame gyvenime. Žydai pradėjo daryti labai didelę įtaką visam Lietuvos visuomeniniam gyvenimui. Tuo metu atidaryta labai daug mokyklų, kurias steigė žydų tautybės žmonės.

Nuo autoriaus. Pakanka kelių pavyzdžių. Ješiboto direktorius J. Kahanemanas išrinktas 1919 m. Panevėžio m. rabinu. Šis išmintingas žmogus buvo išrinktas į Lietuvos Respublikos Seimą ir atstovavo ne tik Panevėžio, bet visos Lietuvos žydų bendruomenėms. Jis vykdė diplomatinę veiklą. 1940 m. balandžio mėn., vykdydamas diplomatinę misiją, J. Kahanemanas su sūnumi Abraomu išvyko į užsienį. Ši lemtinga kelionė išgelbėjo juos nuo mirties. Panevėžyje likusi žmona, sūnūs, dukros žuvo (buvo sušaudyti). Žuvo ir visi J. Kahanemano giminės, gyvenę Panevėžyje. Abraomas Kisinas buvo aktyvus visuomeninių, politinių organizacijų narys, dirbo Žydų reikalų ministerijoje.

1920 metais rugsėjo 26 dieną buvo atidaryta Panevėžio žydų gimnazija – pasaulietinė mokykla, kurioje mokėsi ir berniukai, ir mergaitės. Baigdami jie įgydavo techninį išsilavinimą.

1925 metais įsteigtas Panevėžio kraštotyros muziejus. Jis garsėjo turtingu archeologijos skyriumi, numizmatikos kolekcija. Muziejaus fonduose buvo 15 tūkst. eksponatų.

Po keleto metų Ramygalos g. (dab. nr. 34) pastate atidaryta religinė mergaičių gimnazija. Į ją buvo priimamos mergaitės, gavusios aštuonmetį išsilavinimą. Toje gimnazijoje vienu metu mokėsi 180 mergaičių. Mokoma buvo matematikos, kitų pagrindinių disciplinų bei choreografijos.

Taip pat buvo atidaryta berniukų gimnazija (Elektros g. 15), pastatyta už žydų bendruomenės surinktas lėšas (111390 Lt). To meto visi statiniai buvo statomi iš plytų. Jie derėjo prie miesto architektūrinio ansamblio, nepaisant to, kad pastatų frontonuose buvo pavaizduota Dovydo žvaigždė, tora arba menora.

Panevėžyje 4 gatvės buvo pavadintos žydų vardais: rabinų Icelio ir Hercelio, Š. Mero ir Kisino.

Nuo II pasaulinio karo iki Nepriklausomybės atkūrimo

1940–1941-tieji žydų istorijoje jau buvo tragiški metai. Atėjus tarybų valdžiai, visoje Lietuvoje, taip pat ir Panevėžyje, buvo uždarytos žydų mokyklos, gimnazijos, spaustuvės, ješibotas. Nacionalizuota daug pramonės,

prekybos įmonių, gyvenamųjų namų, taip pat ir Panevėžio žydų ligoninė.

Nuo autoriaus. Panevėžio ješibotas (dvasinė rabinų ir žemesnių dvasininkų mokykla) buvo atidarytas 1909 m. Ramygalos gatvėje. Tai buvo žinoma ne tik Lietuvoje, bet ir daugelyje Europos šalių dvasinė žydų mokykla. Pirmaisiais sovietinės okupacijos metais buvo uždarytas, dalis dėstytojų ir moksleivių ištremti, kiti tapo genocido aukomis vokiečių okupacijos metais. Ješiboto patalpose 1943 metų pavasarį buvo įsteigtas laikinas getas iš Vilniaus į Panevėžį darbams atvežtiems žydams. Dalis atvežtųjų, vietiniams gyventojams padedant, iš šio geto pabėgo, o kiti grąžinti į Vilnių ir sušaudyti.

1940 m. birželio mėnesį, pasikeitus santvarkai, prasidėjo pirmieji trėmimai, kurių neišvengė ir žydai.

1941 metais, nacių armijai užėmus Panevėžį, birželio mėnesį prasidėjo pirmieji žydų tautybės žmonių areštai ir žudynės. 57 areštuotus žydus išvežė į Staniūnų mišką, kuriame jie buvo sušaudyti.

1941 m. liepos mėnesį buvo įrengtas žydų getas Skerdyklos, Tilvyčio, Jungio, Upytės ir Klaipėdos gatvių teritorijoje. Iš pradžių gete gyveno 4423 asmenys, iš kurių buvo 417 vaikų iki 6 metų amžiaus. Žydų perkraustymas buvo vykdomas pagalbinės policijos jėgomis, sutarus su vietine komendantūra.

1941 m. rugpjūčio 17 dieną getas buvo likviduotas ir visi žydai sušaudyti. 8 tūkst. žmonių sušaudyta Kurganavos miške (netoli Taruškų); 4,5 tūkst. žydų sušaudyta Žaliojoje girioje (Klimbalos apylinkėje). Masinių žudynių vietose šiuo metu pastatyti paminklai ir atminties ženklai su užrašais. Panevėžyje karo metais buvo sunaikinta 95 proc. žydų tautybės asmenų.

1945 m. kai kurie evakuoti žydai iš Vakarų Ukrainos, Rusijos, Uzbekistano, Kazachstano ir kitų vietovių tuometinės valdžios buvo atsiųsti į Lietuvą. Sovietinė valdžia stengėsi apgyvendinti kuo daugiau įvairių tautybių žmonių, kad Lietuva būtų daugianacionalinė respublika. Po karo išgyveno tik nedidelė prieškaryje gyvenusių Panevėžio žydų dalis, kuri grįžo į miesto apylinkes. Daugelis iš jų vėliau išmirė arba emigravo į Izraelį ar Ameriką.

1955 m. spalio 16 d. Panevėžio vykdomojo komiteto sprendimu žydų kapinės buvo uždarytos. 1966 metais buvo nuspręsta jas visiškai likviduoti. Likę antkapiai buvo panaudoti įvairių objektų statybose. Statant Panevėžio dramos teatrą dalis antkapinių akmenų buvo panaudoti laiptams ir dekoratyvinei sienai įrengti.

Nuo 1945 iki 1990 m. Panevėžio žydų bendruomenės veikla buvo apmirusi. Per ši laikotarpį iš Lietuvos emigravo apie 10 tūkstančių žydų tautybės asmenų.

Šiandieninė istorija

1990 metais, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, atgimė ir Panevėžio žydų bendruomenė. Atsikūrė bendruomenės Taryba. Atsikūrusios Panevėžio žydų bendruomenės pagrindinis tikslas ir uždaviniai buvo judaistinių tradicijų, turtingos žydų kultūros išsaugojimas ir puoselėjimas.

1993 metais buvusio geto vietoje Panevėžio miesto savivaldybės ir žydų bendruomenės pastangomis pastatytas paminklas „Geto vartai". 1994 metais atidengtas memorialinis ženklas ant buvusio ješiboto pastato (Savanorių g. 11). 2001 metais tokiu pat atminimo ženklu pažymėti žydų maldos namai (Valančiaus g. 4).

2004 metais Panevėžio miesto savivaldybė paskyrė patalpas bendruomenės būstinei buvusioje Žydų mergaičių gimnazijoje (dabar Jaunimo mokykla, Ramygalos g. 18). Šiuo metu čia vyksta bendruomenės renginiai, pamaldos, Sekmadieninė ivrito mokykla, jaunimo klubų, programos „Šilti namai", mokiniams ir mokytojams rengiami seminarai ir susitikimai, skirti žydų istorijai studijuoti ir kiti darbai. Būstinės patalpose įkurtas Panevėžio žydų istorijos muziejus „Panevėžio žydų istorijos fragmentai", kurį gali aplankyti panevėžiečiai ir miesto svečiai.

1990 08 13 Panevėžio miesto valdybos potvarkiu Nr. 359p J. Danilevičiaus gatvei grąžintas A. Kisino vardas.

A. Kisino gatvės vaizdas

Bendruomenė pastaruoju metu vykdo plačią religinio atgimimo veiklą. Taip pat sprendžiami socialiniai, edukaciniai, kultūrinės veiklos klausimai. Rengiamos tradicinės šventės: Roše-Šana (žydų Naujieji metai), Chanuka, Purim, Pesach ir kt. šventės. Svarbiausias bendruomenės uždavinys – atgaivinti šabo tradiciją, kai visose žydų šeimose uždegamos šeštadieninės žvakės.

Pačiame miesto centre yra A. Kisino gatvė, taip pavadinta garsaus geobotaniko Abraomo Kisino, žuvusio Dachau koncentracijos stovykloje, vardu. Pradžioje tai buvo tiesiog Kisino gatvė, gavusi tokį pavadinimą dar prieškario metais. Vėliau gatvės pavadinimas kelis kartus buvo keičiamas. 1941 m. Panevėžyje miesto savivaldybės sprendimu A. Kisino gatvė buvo pavadinta gydytojo Antano Gudonio gatve. Tas pavadinimas išliko iki antrosios sovietinės okupacijos. 1944 m. spalio 4 d. Panevėžio miesto Vykdomojo komiteto sprendimu gydytojo A. Gudonio gatvė pervadinta Juozo Danilevičiaus vardu.

1990 08 13 Panevėžio miesto valdybos potvarkiu Nr. 359p J. Danilevičiaus gatvei grąžintas A. Kisino vardas.

Abraomas Kisinas

1899 09 05–1945

Lietuvos geobotanikas, gamtos mokslų daktaras (1935). 1927 m. baigė Lietuvos universiteto Matematikos–gamtos fakultetą, nuo 1918 m. dirbo pedagoginį darbą Panevėžyje, vėliau Kaune; vokiečių nacių okupacijos metais uždarytas į Kauno getą, 1944 m. išvežtas į Dachau koncentracijos stovyklą, kur mirė. Paskelbė mokslinių straipsnių apie Lietuvos pajūrio augalų asociacijas ir asociacijų kompleksus (Matematikos–gamtos fakulteto darbai t. 11 1936 m.). (Visuotinė lietuvių enciklopedija, X t., P. 176).

Gimė 1899 m. rugsėjo 5 d. Jokūbo ir Chajos šeimoje Panevėžyje. 1918 m. baigė Panevėžio realinę mokyklą, pradėjo dirbti mokytoju ir su pertraukomis mokytojavo visą savo gyvenimą. Ypač didelį dėmesį skyrė hebrajų kalbai. Buvo aktyvus visuomeninių, politinių organizacijų narys, dirbo Žydų reikalų ministerijoje, priklausė Lietuvos socialistų sionistų partijos centriniam komitetui, dienraščio „Žodis“ redakcinei kolegijai, redagavo Lietuvos hebrajų kalbos mokytojų sąjungos leidinį „Švietimo keliais“ ir pirmininkavo šiai organizacijai, buvo gimnazijos direktoriaus pavaduotoju. 1925–1926 m. pavasariais ir vasaromis atliko pajūrio smėlynų augalijos tyrimus, kuriuos apibendrino 1927 m. apgintame diplominiame darbe „Kopų augmenija Palangos pakrantėje“.

Lietuvos pajūrio augalų asociacijas ir asociacijų kompleksus tyrinėjo ir vė-

liau, iš šios temos parengė ir 1934 m. Vytauto Didžiojo universitete Matematikos–gamtos fakultete apgynė daktaro disertaciją „Augalų asociacijos ir asociacijų kompleksai Lietuvos pajūryje“. 1934 m. kartu su A. Pinčuku parašė „Gamtos vadovėlį“ 3-iam pradžios mokyklos skyriui (Kaunas: A. Ptašeko knygynas, 1932 Kaunas J. Kuznickio ir L. Beilio spaustuvė). Nuo 1931 m. priklausė Lietuvos gamtininkų draugijai.

Deja, 1941 m. kartu su žmona vaikų gydytoja Pesia Kisiniene ir dukrele Avivit pateko į Kauno getą. Paskutiniai A. Kisino pėdsakai aptikti Kauno gete 1942 m. Tuo metu Lietuvoje jau veikė A. Rosenbergo vadovaujamas operatyvinis štabas, kuriam buvo pavesta organizuoti žydų kultūros vertybių registravimą, konfiskavimą ir išvežimą į Trečiąjį reichą (LITUANISTIKA. 2004. T. 59. Nr. 3. P. 22–46). Rosenbergo štabo veiklos pėdsakai Kaune aptinkami jau 1941 m. rudenį. 1942 m. pradžioje Rosenbergo štabas pareikalavo iš Kauno geto Seniūnų tarybos surasti penkis žydus, mokančius vokiečių, jidiš, hebrajų ir lenkų kalbas. Darbui palikti keturi žydai inteligentai: Ch. Lemchenas, Abraomas Kisinas, Cvi Kiršas ir Josifas Ryžinas. Jie buvo nuvesti į A. Mapu gatvėje esantį pastatą, kurio vidus buvo užverstas knygomis įvairiomis kalbomis. Žydų inteligentai rūšiavo knygas į vertingas ir nevertingas. Kaip savo atsiminimuose rašė Ch. Lemchenas: „Neįkainojamų žydų vertybių neaptikome, nors, tiesa, pasitaikydavo viena kita įdomi knyga. Kauno sąlygomis nebuvo įmanoma išnešti ir paslėpti brangesnių raštų, nes prie geto vartų beveik visus kratydavo, ieškodami paslėptų daiktų.“ 1944 m. likvidavus Kauno getą, A. Kisinas buvo išvežtas į Dachau-Kauferingo stovyklą, kur mirė 1945 m., iki išvadavimo likus vos porai mėnesių. Jo žmona Pesia ir dukra Avivit išgyveno ir visą gyvenimą išliko dėkingos prof. Tado Petkevičiaus šeimai ir Bronislovui bei Juozui Paukščiams. 1948 m. išvyko gyventi į Izraelį. 1972 02 02 dalyvavo Samuelio Kisino vestuvėse. Dabar jau mirusi.

Viename iš Dachau stovykloje parengtų „Nitzotz“ (hebr. kibirkštis) – vienintelio to meto žinomų periodinių leidinių hebrajų kalba Europoje – numerių yra pateiktas Mendelio Sadovskio tekstas „Trisdešimt dienų po Abraomo Kisino mirties“. Apie savo mokytoją M. Sadovskis rašė: „Niekada gyvenime nepamiršiu tavo juodų akių, mokytojo, ieškotojo ir vadovo žvilgsnio. Tu buvai griežtas ne tik mums, savo mokiniams, bet ir sau. <…> Tu niekada nesiliovei praturtinti savo mokinius žiniomis ar artimiau juos supažindinti su gamta, gyvuoju pasauliu. Visuomet rinkai augalų ir gyvūnų pavyzdžius ir saugojai kiekvieną žolę, kurią surasdavai. Ir tu buvai ištvermingas, nepajudinamas, toks, kokia yra žydiška prigimtis. Tau neužtekdavo tik surasti augalą, tu eksperimentuodavai su juo ir

suteikdavai jam vardą – ne šiaip kokį, bet seną-naują vardą iš biblijos. Gamta… ir hebrajų. Hebrajų kalboje tavo pasaulis buvo beribis. Tau mirus, tavo tauta prarado gerą, ištikimą sūnų. Ir sionistų judėjimas neteko vieno iš jam likusių pionierių, idėjinio žmogaus ir ištikimo draugo, kuris visą laiką dirbo ir skatino jaunimą kovoti už tėvynę, už Izraelį." (LŽB leidinys „Beigelių krautuvėlė". 2015. Nr. 1. Radvilė Rimgailė-Voicik).

Abraomo Kisino garbei jo vardu pavadinta viena iš Panevėžio centre esanti gatvė – A. Kisino gatvė. Dienraštyje „Panevėžio balsas" (1990 07 21) rašoma: „Dar Sąjūdžio iniciatyva mūsų mieste buvo sudaryta komisija miesto gatvių, aikščių, skverų pavadinimui peržiūrėti...

I. Siūlomi grąžinti gatvių pavadinimai...

Danilevičiaus – A. Kisino...

Trumpai priminsime kai kurių siūlomų grąžinti pavadinimų istorinį pagrindą ir motyvus. ...

Panevėžyje gimė ir gyveno gamtos mokslų daktaras Abraomas Kisinas, 1945 m. žuvęs Dachau koncentracijos stovykloje. ..."

Izraelio žurnalas *Israel Journal of Plant Sciences* (April 2016 with 7 Reads Impact Factor: 0.32 · DOI: 10.1080/07929978.2016.1154320) išspausdino straipsnį: „*Plant community associations and complexes of associations in the Lithuanian seashore: retrospective on the studies and tragic fate of the botanist Dr Abromas Kisinas (1899–1945)*". „Augalų asociacijos ir asociacijų kompleksai Lietuvos pajūryje: botaniko dr. Abraomo Kisino (1899–1945) tyrimo ir tragedijos retrospektyva".

Šiame straipsnyje įdėta A. Kisino padaryta nuotrauka, rankraščio „Kopų augmenija Palangos pakrantėje" puslapis ir išlikusi paso kopija.

Abromas Kisinas during his research in, 25 July 1932, at the Baltic Sea coastal dunes (ass. Salsola kali Elymus arenarius). Picture author: A. Kisinas himself.

Abraomas Kisinas 1932 m. liepos 25 d. tiria Baltijos jūros pakrančių kopas (Ass. Salsola Kali ELYMUS arenarius). Nuotraukos autorius: A. Kisinas.

A. Kisino paso kopija

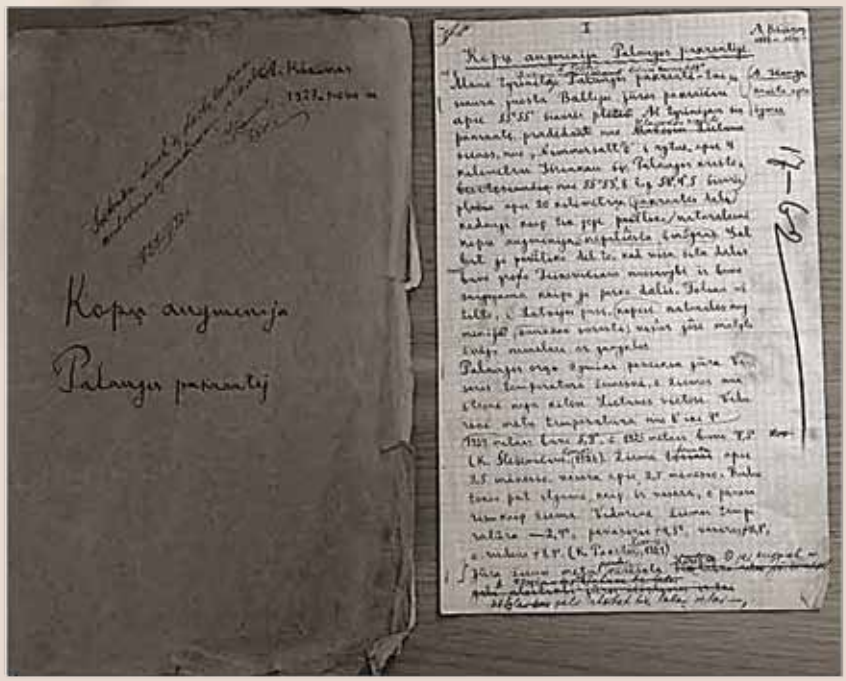

Rankraščio „Kopų augmenija Palangos pakrantėj“ puslapis

Jefimas Kisinas

(1897 – 1976)

Jefimas Kisinas gimė (gimimo metai nežinomi) Panevėžyje pasiturinčio žydo šeimoje. Jefimas Kisinas mirė 1976 m. ir palaidotas žydų kapinėse Sankt Peterburge (Preobraženskо žydų kapinės, sklypas 4-6 st, 259 vieta).

Iki 1915 m. mokėsi. Kai 1915 m. liepos 27 d. Vokietijos kariuomenė okupavo Panevėžį, Jefimas kartu su šeima (tėvais, broliais Simonu, Abraomu ir Izidoriumi) išvyko į Sankt Peterburgą. Šeima grįžo į Panevėžį 1918 m., kai buvo pasirašyta Bresto taika. Jefimas liko Sankt Peterburge ir ten gyveno visą likusį gyvenimą.

Sankt Peterburge (jau Leningrade) baigė farmacijos studijas ir dirbo vaistinės provizoriumi.

1941–1944-aisiais su šeima išgyveno Leningrado blokados metus, išsaugojo savo ir kitų šeimos narių gyvybes palaikydamas juos vitaminais, kurių dar turėjo vaistinėje.

Jefimo šeimoje gimė sūnus (vardas nežinomas), kuris baigė Leningrado medicinos akademiją, tarnavo Ramiojo vandenyno laivyne, karo tarnybą baigė I-ojo rango kapitonu (prilygsta pulkininko laipsniui), karo ligoninės viršininku.

Kai mirė pirmoji žmona, Jefimas vedė jos draugę.

1964 m. Kaune aplankė jau sunkiai sergantį brolį Simoną, kuris mirė 1965 m.

Mirė ir palaidotas Sankt Peterburge.

Daugiau nieko apie Jefimą ir jo šeimą kol kas sužinoti nepavyko.

Jefimo Kisino kapas

SIMONO KISINO

ŠEIMA

SIMONO KISINO ŠEIMOS GENEALOGINIS MEDIS

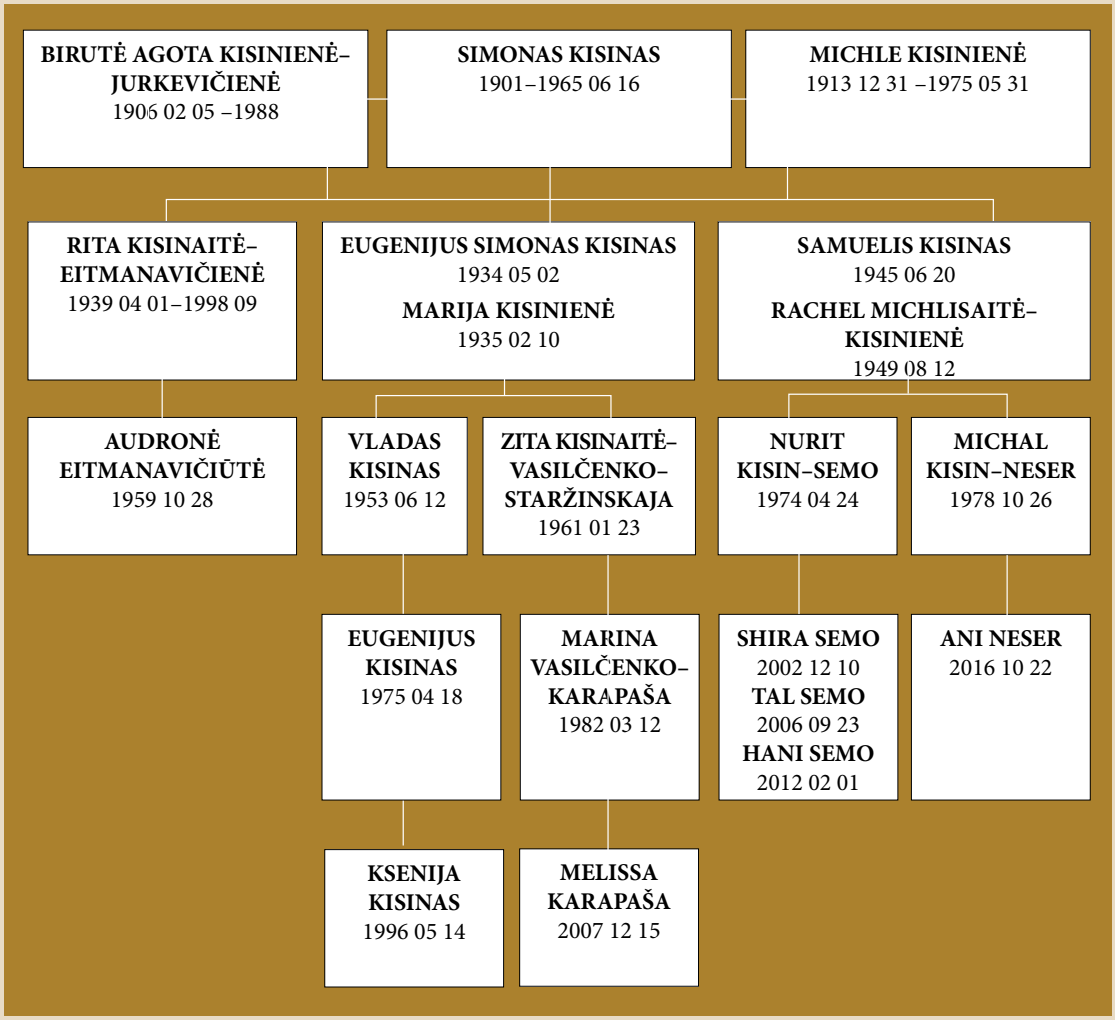

Simonas Kisinas

1901 09 05–1965 06 16

Simonas Kisinas gimė 1901 m. Panevėžyje pasiturinčio žydo šeimoje. Tuo metu Panevėžio mieste gyveno apie 14 tūkstančių gyventojų. Beveik pusę miesto gyventojų sudarė žydai. Jiems priklausė apie 90 proc. miesto prekybos. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą prekyba Panevėžyje ir miesto ūkis telkėsi daugiausia žydų verslininkų rankose. Vienu iš jų buvo Simono tėvas.

Iki 1915 m. mokėsi. Kai 1915 m. liepos 27 d. Vokietijos kariuomenė įžengė į Panevėžį, jį jau buvo palikusi žymi gyventojų dalis. Žydų verslininkai išgabeno į Rusiją prekių ir žaliavų atsargas. Tuo metu apmirė pramonė, amatai, prekyba, visiškai sutriko gyventojų aprūpinimas pragyvenimo reikmenimis. Simonas kartu su šeima (tėvais, broliais Jefimu, Abraomu ir Izidoriumi) išvažiavo į Sankt Peterburgą. Šeima grįžo į Panevėžį 1918 m., kai buvo pasirašyta Bresto taika. Brolis Jefimas liko Sankt Peterburge ir ten išgyveno visą gyvenimą.

1924 09 17 pradėjo studijuoti Lietuvos universiteto Medicinos fakulteto Odontologijos skyriuje. 1928 m., baigęs 3 kursus, dėl lėšų stokos (tėvas materialiai nepadėjo) studijas nutraukė.

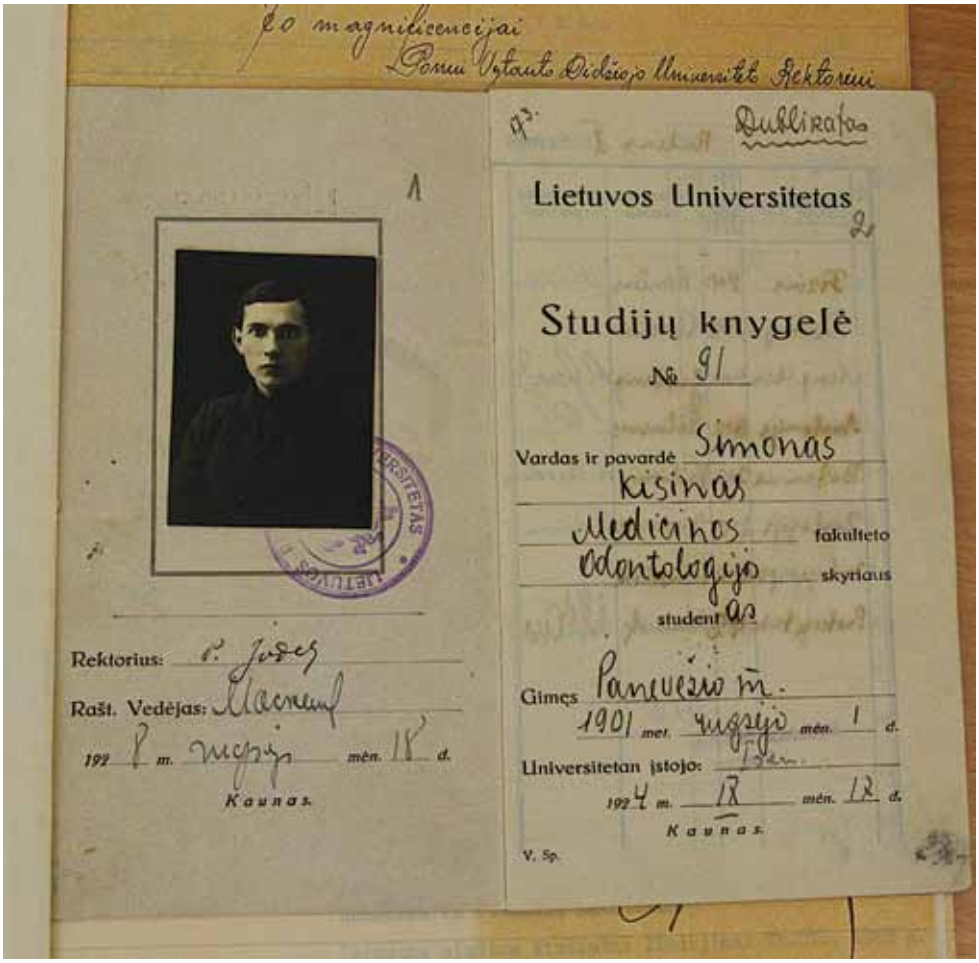

Simono Kisino studijų knygelė

Gyvendamas Kaune vertėsi atsitiktiniais uždarbiais, pradėjo dirbti parduotuvėje pardavėju. Įsimylėjo į atvykusią iš Vilkaviškio valsčiaus tarnauti pas žmones Birutę Agotą Kasperavičiūtę. Nutarė tuoktis. Priėmė katalikybės Krikštą ir 1932 m. tuokėsi karmelitų bažnyčioje. Žydų bendrija ir tėvas Jokūbas nuo jo atsisakė.

Sukaupęs pinigų atsidarė nedidelę parduotuvę, išsinuomojo padorų butą. 1934 05 02 gimė sūnus Eugenijus Simonas, o 1939 04 01 – dukra Rita. Šeimai nieko netrūko, sūnus lankė prestižinį vaikų darželį prie karmelitų bažnyčios.

Kaip ir jo broliai Izidorius ir Abraomas, mokėjo daugelį užsienio kalbų. Broliai dažnai susirinkdavo Simono namuose ir kalbėdavosi įvairiomis kalbomis.

1940 m., prasidėjus pirmajai sovietinei okupacijai, pardavė parduotuvę ir su šeima persikėlė į nedidelį Biržų miestą. 1941 m. grįžo į Kauną. Savo namo ar buto taip ir neturėjo. Visą laiką šeima gyveno nuomojamuose butuose.

Pirmąją karo dieną kartu su broliu Abraomu bandė bėgti per Rygą į SSSR gilumą, bet jiems kelią pastojo vokiečiai. Grįžo į Kauną.

Prasidėjus karui, gelbėdama vaikus, žmona Birutė Agota Kisinienė išsituokė su Simonu.

Dar iki geto įkūrimo Kaune per 1941 m. birželį ir liepą buvo nužudyta apie 10 000 žydų. Kauno getas pradėtas kurti 1941 m. liepos 10 d., kai Kauno komendantas Jurgis Bobelis išleido įsakymą, liepiantį žydams iki rugpjūčio 15 d. išsikraustyti į Vilijampolę. Gete atsidūrė Simonas ir jo brolis Abraomas. Vienu metu gete daugiausiai gyveno 30 000 žmonių, kurių daugelis buvo deportuoti į koncentracijos stovyklas ar sušaudyti Devintajame forte. Apie 500 žydų pabėgo ir prisijungė prie partizanų artimiausiuose miškuose. Iš 37 000 Kauno žydų tik mažiau nei 3 000 išgyveno holokaustą. Kauno geto likvidavimo pradžia buvo 1944 m. liepos 8 d. Liepos 12 d. gestapas ėmė padeginėti geto namus, o išbėgančius žmones šaudyti. Vyrai buvo išvežami į Dachau, o moterys – į Štuthofo koncentracijos stovyklą. Iš viso likviduojant getą žuvo apie 2 000 ir išvežta į koncentracijos stovyklas apie 6 000 žydų. Simonas ir Abraomas buvo išvežti į Dachau koncentracijos stovyklą.

Namas Vilijampolėje, šalia kurio buvo pagrindiniai vartai į Kauno getą

Dachau koncentracijos stovykla – koncentracijos stovykla Vokietijoje, Bavarijoje, į šiaurę nuo Miuncheno, prie Dachau miesto, veikusi 1933–1945 m. Pietų Vokietijoje ir Austrijoje Dachau koncentracijos stovykla turėjo apie 150 šakinių stovyklų, bendrai vadintų Dachau.

Dar būdamas gete susipažino su būsimąja antrąja žmona Michle.

Dachau koncentracijos stovykla – koncentracijos stovykla Vokietijoje, Bavarijoje, į šiaurę nuo Miuncheno, prie Dachau miesto, veikusi 1933–1945 m. Pietų Vokietijoje ir Austrijoje Dachau koncentracijos stovykla turėjo apie 150 šakinių stovyklų, bendrai vadintų Dachau. Pagrindinėje Dachau stovykloje iš viso kalėjo apie 160 000 žmonių, šakinėse – apie 90 000 žmonių. Apie 3200 kalinių mirė, didelė dalis buvo perkelta sunaikinti į stovyklas Lenkijoje. Dachau kalėjo 3250 Lietuvos gyventojų, iš jų 1000 žydų. 180 lietuvių stovykloje žuvo. Čia mirė Simono brolis Abraomas. 1945 m. balandžio 29 d. Dachau koncentracijos stovyklą užėmė JAV kariuomenė. Buvo išlaisvinta maždaug 30 000 buvusių kalinių, tarp jų ir Simonas Kisinas, kuris tuo metu svėrė tik 34 kg.

Grįžęs į Kauną susituokė su Michle, kuri gimė 1913 12 31 Latvijos Liepojos mieste. Susilaukė sūnaus Samuelio, kuris baigė Adomo Mickevičiaus vidurinę mokyklą, o 1971 m. kartu su motina emigravo į Izraelį.

Dirbo prekyboje, bendravo su sūnumi Eugenijumi ir dukra Rita. Pastarajai padėdavo mokytis. Buvo susitikęs su atvykusiu iš Leningrado broliu Jefimu. Jį aplankė ir gyvenęs Vilniuje Izidoriaus sūnus Silvijus.

Sunkiai sirgo, dažnai gydydavosi Birštono ir kt. sanatorijose. Mirė nuo kepenų cirozės 1965 m. birželio 16 d. Palaidotas Kaune. Sūnus Samuelis kelis kartus aplankė tėvo kapą.

Sūnus Eugenijus Simonas Kisinas

(1934 05 02)

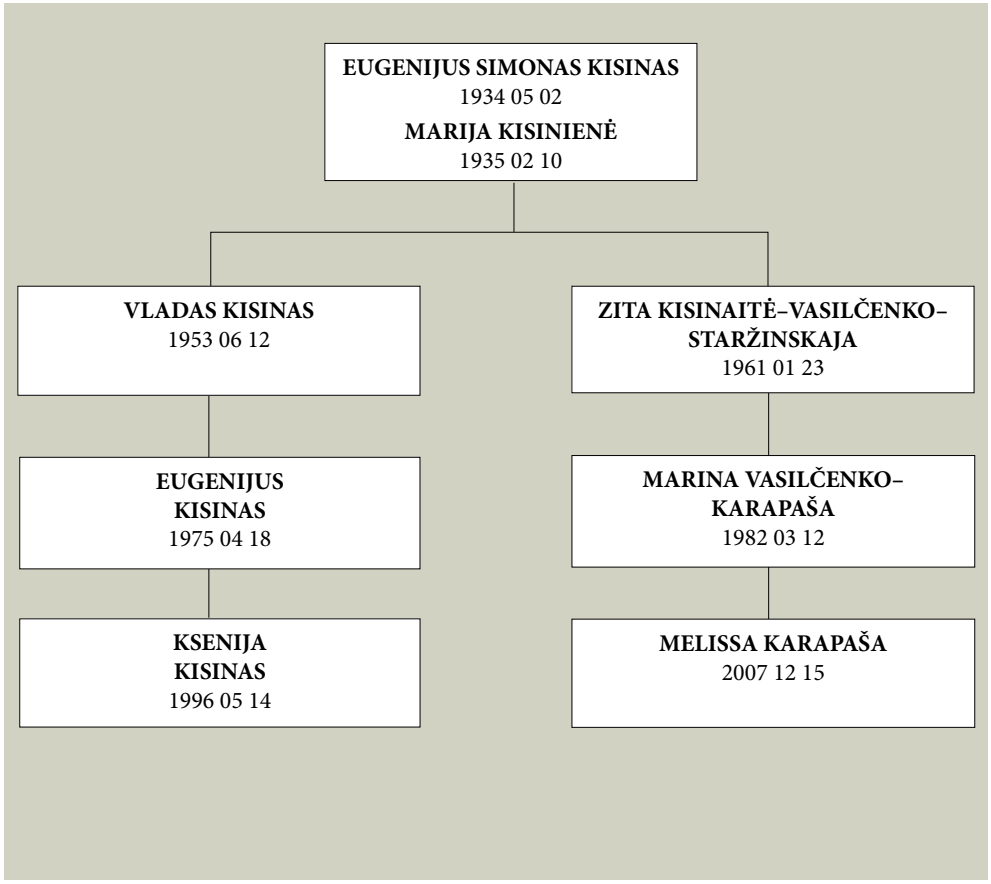

VAIKYSTĖ (1934–1947)

1933 metų liepos 17 d. sėkmingai perskridę Atlanto vandenyną žuvo Lietuvos lakūnai Steponas Darius ir Stasys Girėnas, savo žygdarbiu ir tragiška mirtimi išgarsinę Lietuvą visame pasaulyje ir parodę visiems, kaip reikia mylėti Tėvynę. Tai buvo antrasis tuo metu skrydžio be nusileidimo (37 val. 11 min.) rezultatas pasaulyje ir antrasis pagal tikslumą (nors skrido blogomis oro sąlygomis, be radijo ryšio, be autopiloto, be parašiutų) aviacijos istorijoje. Šiuo skrydžiu buvo atvertas kelias oro paštui tarp Amerikos ir Europos žemynų. Žuvusių lakūnų Aleksoto aerodrome laukė apie 50 000 žmonių. Bažnyčių varpai ir fabrikų sirenos laidotuvių procesiją, kurioje buvo ir mano tėvai, palydėjo iki Arkikatedros bazilikos, kur visą naktį žmonės ėjo atsisveikinti su tautos didvyriais. Lietuviai demonstravo nepaprastą tautos pakilimą.

O po 9 mėnesių ir 15 dienų aš atėjau į šį margą pasaulį.

Gimiau 1934 metų gegužės 2 dieną Kaune. Buvo puikus, saulėtas ankstyvas pavasaris. Žydėjo alyvos. Ir niekas negalėjo net pagalvoti, kad jau dabar kaupiasi juodi debesys, kurie pakeis daugelio žmonių ir tautų likimą.

Toks aš gimiau

Kokie buvo 1934-ieji? Lietuvą, kaip ir visą pasaulį, vis dar skriaudė ekonominė krizė, tačiau Lietuvos ūkis A. Smetonos laikais klestėjo. Smetona nedraugavo su Hitleriu, o didžiausia kiekvieno tikro lietuvio svajonė buvo išvaduoti Vilnių. Teko kovoti ir už Klaipėdos kraštą. Vasarį Klaipėdoje nuvilnija kratų ir areštų banga. Lietuvos valdžia sudavė skaudų smūgį sujžūlėjusiems Klaipėdos krašto nacistams, ketinusiems gimtadienio proga padovanoti uostamiestį Adolfui Hitleriui. Birželio 6–7 d. Kaune įvyko karinis pučas, kurį pavyko greitai numalšinti. Daugeliui maišto vadovų buvo atimti karininkų laipsniai, apdovanojimai, jie paleisti į atsargą, pažeminti laipsniu arba atleisti, trys jų nuteisti mirties bausme, bet paskui ji pakeista 12 metų kalėjimu. Pažymėtina ir „žąsų istorija". Tais metais Lietuvoje buvo užauginta per 5 milijonus žąsų ir beveik 90 proc. jų buvo eksportuota į Vokietiją! O pašlijus politiniams Lietuvos ir Vokietijos santykiams, nacistinė Vokietija atsisakė žąsų ir Lietuvos vyriausybė privertė valdininkus jas išpirkti.

Tačiau kol kas ekonominė ir politinė padėtis Lietuvoje buvo stabili. Ir galima sakyti, kad aš atėjau į šį pasaulį, kai Lietuvoje buvo ramu. Šeima gyveno nuomojamame bute kampiniame Gedimino ir Miško gatvių name. Svėriau daugiau kaip 5 kg ir tėvai sprendė, kad aš būsiu cirko artistu. Bet jų prognozės neišsipildė, nes aš tapau karininku, pedagogu ir žodynininku.

Vaikystė (bent iki 1941 metų) buvo laiminga. Gyvenome su tėvais jeigu ne turtingai, tai pasiturinčiai. Man nieko netrūko sprendžiant iš išlikusių fotografijų. Lankiau vaikų darželį prie netoliese esančios karmelitų bažnyčios. Mane daugiausiai prižiūrėjo ir auklėjo teta Magdutė, kuri padėdavo mamai, daugiausiai dirbusiai kartu su tėčiu parduotuvėje.

Anksti (4 ar 5 metų) išmokau skaityti. Man padėjo knygyno, kuris buvo šalia mūsų parduotuvės, savininkė. Aš buvau jos nuolatinis skaitytojas ir perskaičiau beveik visas vaikiškas knygyno knygas. Pomėgis skaityti išliko ilgam.

Visą gyvenimą nesisekė lošti loterijose ir visokiausiuose žaidimuose, tačiau būdamas penkerių gatvės loterijoje laimėjau 100 litų (labai dideli pinigai, už kuriuos galima buvo nusipirkti 20 žąsų, o už 150 litų ir karvę).

Gerai prisimenu dėdes Abraomą ir Izidorių, kurie dažnai lankėsi mūsų namuose ir visuomet kalbėdavosi man nesuprantama kalba (visi trys broliai puikiai mokėjo daugelį kalbų, gal net 12).

1939 metų balandžio 1 dieną gimė mano sesuo Rita.

1939 – man penkeri

Kokie buvo 1939-ieji?

✓ 1939 03 20 Vokietija paskelbė Lietuvai ultimatumą, kuriuo buvo pareikalauta prie Rytų Prūsijos prijungti Klaipėdos kraštą, grasinant karine jėga.

✓ 1939 03 22 pasirašyta sutartis, kuria Lietuva „savanoriškai" atidavė Klaipėdos kraštą Vokietijai. Lietuva prarado svarbų ekonominį uostą. Šalyje smuko gyventojų patriotizmas ir pasitikėjimas savo valdžia.

✓ 1939 09 28 pasirašytas Molotovo–Ribentropo paktas, pagal kurį Lietuva pateko į SSSR interesų sferą.

✓ 1939 10 10 pasirašyta Lietuvos ir SSSR savitarpio pagalbos sutartis, pagal kurią Lietuvai buvo perleistas tuo metu Raudonosios armijos užimtas Vilniaus kraštas, o keturiose Lietuvos vietovėse buvo dislokuota 20 000 Raudonosios armijos karių. Ši sutartis suaktyvino Lietuvos komunistų partijos priešvalstybinę veiklą ir apskritai prosovietines jėgas Lietuvoje.

✓ 1939 10 11 Kaune įvyko demonstracija, kurioje buvo reiškiamas nepasitenkinimas Lietuvos valdžia ir skanduojami prosovietiniai šūkiai. Tą pačią dieną Lietuvos komunistų partija išplatino atsišaukimą, kurstantį gyventojus nuversti Lietuvos valdžią.

Vaiko atmintyje išliko tos demonstracijos, kurioje ir man teko dalyvauti, nuotrupos. Pamenu, kad knygyno šeimininkė uždėjo ant manęs dvi tarpusavyje surištas raudono popieriaus skiautes, ant kurių buvo kažkas užrašyta. Ir mes su ja nuėjome ten, kur buvo daug žmonių ir visi kažką šūkavo. Taip ir aš pabuvau „demonstrantu".

✓ 1940 06 15 Raudonoji armija peržengė Lietuvos sieną – prasidėjo pirmoji Lietuvos okupacija.

Tokiomis sąlygomis tėvelis pardavė savo parduotuvėlę (kitaip jos ir nepavadinsi, nes tai buvo perdarytas vieno kambario butas) ir šeima persikėlė į Biržus. Ten pradėjau mokytis pirmajame skyriuje, kurį baigiau jau vėl Kaune, į kurį grįžo tėvai. Biržuose mane vos nepribaigė netikėta liga – difteritas. Sekmadienį tėvai kartu su seserimi išvyko poilsiauti už miesto. Mane kažkodėl paliko namuose, nors jokių ligos požymių dar nebuvo. Vėliau staigiai pakilo temperatūra, ištino gerklė ir aš ėmiau dusti. Ir tik grįžus tėvams, ir iškvietus gydytoją mane pavyko išgelbėti. Tai buvo pirmas likimo išbandymas.

Kaune, kaip visada, gyvenome nuomotame bute Širvintų gatvėje (keli šimtai metrų nuo Savanorių prospekto). Įstrigo į vaikišką galvą 1941 metų birželio 22 diena. Paskelbus per radiją apie karo pradžią mūsų bute susitiko du broliai – mano tėtis Simonas ir dėdė Abraomas. Jie kažką kalbėjo svetima kalba, atsisveikino ir išėjo. Tai buvo paskutinis kartas, kai mačiau savo dėdę.

O kitą rytą žmonės ėjo į Savanorių prospektą, kuriuo jau traukė vokiečių kariuomenė – kas motociklais, kas mašinomis. Nuėjau ir aš, beje, apsirengęs raudonais marškiniais (nesupratau, ką darau). Žmonės pasitiko vokiečius su gėlėmis.

Po kelių dienų grįžo tėtis ir papasakojo, kad nepavyko pasitraukti į Sovietų Sąjungą – kelią prie Rygos užkirto vokiečiai.

Kaune prasidėjo žydų žudymas. Dar iki geto įkūrimo Kaune per 1941 m. birželį ir liepą nužudyta apie 10 tūkst. žydų. Kauno getas pradėtas kurti 1941 m. liepos 10 d., kai Kauno komendantas Jurgis Bobelis išleido įsakymą, liepiantį žydams iki rugpjūčio 15 d. kraustytis į Vilijampolę.

Taigi tėvelis išėjo į getą ir iki karo pabaigos daugiau nieko apie jį nežinojau.

Nors mano ir sesers gimimo dokumentuose buvo parašyta, kad mes lietuviai, mama, gelbėdama mus vaikus, formaliai išsiskyrė su tėčiu, o mane su seserimi, kuriai buvo vos dveji metai, išvežė į kaimą (Vilkaviškio vlsč., Paežerių km.) pas savo tėvus. Ten atskiruose vienkiemiuose gyveno seneliai, dėdės Antanas, Vincas ir Petras, teta Magdutė. Kaime gyvenome beveik dvejus metus. Būdavo labai šaltos ir snieguotos žiemos. Sniego buvo tiek daug, kad nebuvo matyti tvorų ir

galima buvo laisvai pasiekti šiaudinį trobos stogą. Tuo pasinaudojo vaikai – Kalėdų naktį užlipo ant stogo ir eglaite užkišo trobos kaminą. Koks buvo triukšmas, kai dėdė rytą užkūrė krosnį?

Kartu su kitais vaikėzais kartais nueidavome į Virbalį (už 9 km) pažiūrėti šokių. Žinoma, mes nešokdavome, o tik žiūrėdavome į šokantį jaunimą. O griežė, kaip buvo įprasta, trys muzikantai: armonika, smuikas ir būgnas.

1942 metų pabaigoje mama mus parsivežė į Kauną. Taip ir gyvenome Širvintų gatvėje. Mama dirbo fabrike, nes kitaip neduodavo maisto kortelių. Valgydavome dažniausiai arklieną, nes jos duodavo už korteles du ar tris kartus daugiau negu kitokios mėsos.

1942 – aš ir sesuo Rita

Į mokyklą neleido, todėl namuose prižiūrėdavau sesutę. Žaisdavome kieme įvairius žaidimus. Kartą, žaidžiant slėpynių, pasislėpiau namo rūsyje, kuriame buvo atviras langas. Sesutė Rita metė pro langą plytą ir pataikė man į galvą. Žaizdą užsiuvo ligoninėje, o randas pasiliko visam gyvenimui. Tai buvo pirmas mano „kovinis randas“. Tokių turiu dar du, bet apie juos vėliau.

Nusibodo nieko neveikti, todėl nutariau padėti mamai. Mačiau, kaip vaikai pardavinėja laikraščius ir žurnalus. Norėjau ir aš pabandyti. Pasiėmiau iš mamos (be jos žinios) pinigų, nusipirkau kioske laikraščių, žurnalų (populiariausiu buvo žurnalas „Šluota“) ir pradėjau individualųjį „verslą“ (man sukako 8 metai).

Pirmas bandymas buvo nevykęs, nes trūko patirties ir nežinojau, kad pirkėjas visuomet teisus, kad su juo reikia elgtis pagarbiai. Pirmas pirkėjas už laikraštį sumokėjo tiek, kiek jis kainuoja kioske. Tai mane „užrūstino“ ir aš jam kažką pasakiau. Po to bėgau nuo jo visą kvartalą. Bet vėliau pripratau ir kiekvieną dieną šiek tiek užsidirbdavau. Uždarbį atiduodavau mamai, bet ir savęs neskriausdavau – pasilikdavau kinui. Netoliese buvo kino teatras „Pasaka“, kuriame visą laiką rodydavo tiktai du filmus: „Barono Miunhauzeno skrydis į Mėnulį“ ir „Žydas Ziusas“. Nors kiekvieną kadrą žinodavome atmintinai, tačiau daugiau nebuvo kur eiti.

Vėliau mama metė darbą fabrike ir pradėjo turguje prekiauti savo gamybos saldainiais. Ir man užtekdavo darbo saldainius vynioti. Mama toliau neišgalėjo susimokėti už butą ir susirado mažą butelį Savanorių pr. ir Žemaičių g. namo kieme. Čia gyvendamas įsigijau antrą randą – su pačiūžomis čiuožiau nuo kalno, keliu nukritau ant aštraus kaulo ir ilgokai sunkiai vaikščiojau.

Taip atėjo 1944 metų vasara, kai frontas artėjo prie Kauno.

Vokiečiai ruošėsi intensyviai Kauno gynybai, ypač didelis dėmesys buvo skirtas Nemuno ir Neries tarpupiui, tad čia buvo sutelkta daug pėstininkų ir artilerijos pajėgų. Miesto apylinkėse jie suformavo apkasų juostas, įrengė kliūtis tankams ir pėstininkams, užminavo kelius. Vokiečiai miesto gynybai ruošėsi ir pačiame mieste, viršutiniuose namų aukštuose, pastogėse buvo įrengtos kulkosvaidžių pozicijos, gatvių sankryžose pastatyti atramos punktai, namų rūsiuose įrengtos slėptuvės.

Mieste kilo panika, gyventojai masiškai bėgo iš miesto, nes buvo tikėtasi aršių mūšių. Nutarė trauktis į kaimą ir mano mama. Pasisamdė vežimą, susikrovė mūsų skurdžią mantą ir mes – mama, aš ir sesutė – iškeliavome. Apsistojome vieno ūkininko namuose kažkur 30 km nuo Kauno. Bet, nors rašoma, kad stiprūs mūšiai buvo Kauno mieste, o Raudonoji armija sėkmingai vykdė puolimą, mano akimis viskas buvo kitaip. Pagrindiniai mūšiai buvo ten, kur Raudonoji armija kėlėsi per Nemuną. Sėkmingai įveikusi vandens kliūtį sovietinė kariuomenė sutiko aršų vokiečių pasipriešinimą ir kelias dienas trypčiojo vietoje. O mes, vietoj ramaus gyvenimo, patekome į baisų pragarą. Sodyboje buvo 6 pastatai, o po aviacijos smūgių vietoj penkių žiojėjo didžiulės duobės. Mes atsidūrėme neutralioje žemėje, kur už kelių šimtų metrų iš abiejų pusių įsitvirtino priešingos pajėgos. Įsitaisėme didelėje žeminėje, kuri buvo naudojama daržovėms saugoti, ir ten tūnojome tris paras. Per plauką vos netekome mamos. Ji išsliaužė iš žeminės parnešti vandens ir kulka galvoje paliko kruviną dryžę. Paršliaužė visa kruvina.

Naktį, truputį nurimus mūšiui, pabėgome į mišką, kur klaidžiojome visą savaitę bėgdami nuo vokiečių, kurie pagautus žmones varė į Vokietiją. Neturėjome nei maisto, nei vandens. Niekas neduodavo net kąsnio duonos. Valgėme net žalius grybus ir bulves, kurių pavykdavo išrauti pamiškės sodybose. Visur voliojosi ginklai, todėl vaikai apsiginklavo. Kas turėjo šautuvą, o aš – pistoletą. Vienas vaikas pasiūlė eiti į sodybą ir paprašyti duonos. Duonos mums nedavė ir išvarė. Kieme bėgiojo nedidelė kiaulė ir mes ją nušovėme. Kuriam laikui turėjome mėsos, kurią teko valgyti žalią, nes kurti laužo negalėjome – bijojome vokiečių.

Kai mūšiai baigėsi, grįžome į sodybą. Pakeliui vaizdas buvo siaubingas. Visur voliojosi neužkasti lavonai, sklido baisi smarvė. Turbūt nuo jos ar nuo neapdoroto maisto, valgyto miške, susirgau dizenterija, kuri vėliau dažnai pasikartodavo (1955 m. – karo mokykloje, 1962 m. – tarnaujant Vilniuje), o vėliau man buvo pripažintas lėtinis kolitas, kuris 1983 m. mane išgelbėjo nuo siuntimo į Afganistano pragarą.

Visur buvo išmėtyti ginklai. Už kaimo ribų net stovėjo patrankos, kurias paliko bėgdami vokiečiai. Buvo ir sviedinių. Vaikams buvo įdomu pažiūrėti tokį nematytą dalyką ir net pasukinėti patrankos vamzdį. Iš tokios patrankos iššaunama patraukus prie spynos prikabintą paleidimo virvę. Mes nežinojome, kad patranka užtaisyta, o kažkuris netyčia užlipo ant tos virvės ir patranka iššovė. Vamzdis buvo nutaikytas virš miško, kur tuo metu skrido rusų aerostatas. Mes išsilakstėme ir pasislėpėme, o po kurio laiko enkavedistai krėtė kaimą, norėdami sužinoti, kas bandė numušti rusų skraidomąjį aparatą. Taip aš pirmą kartą susipažinau su artilerija, nežinodamas, kad man lemta jai paskirti didelę savo gyvenimo dalį.

Grįžome į Kauną. Miestas nuo rusų puolimo beveik nenukentėjo, dauguma miesto pastatų išliko be didelių pažeidimų, tačiau bene labiausiai nukentėjo Kauno geto teritorija Vilijampolėje, nes vokiečiai ją padegė. Be to, atsitraukdami jie susprogdino nemažai svarbių Kauno pastatų bei objektų: Petro Vileišio tiltą Vilijampolėje, geležinkelio tiltą ir tunelį, geležinkelio stotį, Petrašiūnų elektrinę, elektrinę Vienybės aikštėje (neatstatyta), Kleboniškio elektros stotį bei daugelį pramonės įmonių.

Mūsų vargana būstinė, kaip ir daugelis kitų namų ir butų, iš kurių buvo laikinai pasitraukę gyventojai, buvo apiplėšta. Joje radome tuščias sienas. Reikėjo viską pradėti iš naujo.

1944 08 01 Raudonoji armija užėmė Kauną – prasidėjo trečioji (ir paskutinė) Lietuvos okupacija. Kaip 1941 metais dalis lietuvių sutiko su gėlėmis vokie-

čius, taip 1944 m. sutiko ir sovietinę kariuomenę.

Rudenį pradėjau dar 1941-aisiais nutrauktą mokslą. Nors buvau baigęs tik pirmą klasę, mane iš karto priėmė į ketvirtąją. Buvo sunku, nors aš gerai skaičiau, išmokau rašyti ir skaičiuoti. Teko pasitempti.

Mama Savanorių pr. prie Kipro Petrausko g. išsinuomojo trijų kambarių butą, kaip visada su visais patogumais kieme. Bute buvo tik vanduo (be kanalizacijos). Išgyvendavo, kaip tuomet vadindavo, iš spekuliacijos. Virdavo labai skanias spurgas, kurias urmu parduodavo turguje. Taip pat gamino ledinukus (rankų darbo saldainius), kuriuos vakarais visa šeima vyniodavome į popierėlius. Net ledus gamino paprasčiausiuose įrenginiuose (statinė su ledais, metalinis indas su ledų mase ir elementarus įtaisas indui sukti rankomis). Sukosi kaip įmanoma, kad išlaikytų šeimą.

Karas baigėsi, o apie tėvelį nebuvo jokių žinių. Mamai vienai buvo sunku išlaikyti du vaikus ir ji antrą kartą ištekėjo už paprasto darbininko Vlado Jurkevičiaus, su kuriuo susilaukė dar dviejų vaikų – mano brolio Vlado ir sesers Birutės.

Mokiausi vidurinėje mokykloje Tvirtovės alėjos 35, kur dabar yra Kauno technologijos kolegija. Buvau labai dievobaimingas, nepraleisdavau pamaldų Aukštaičių gatvės bažnyčioje, todėl nestojau į pionierius. Tai turbūt buvo pagrindinė priežastis mane apkaltinti baisiu nusikaltimu – kažkas nuplėšė klasės sienlaikraštį. Ir iš mokyklos (penktos klasės) mane išmetė.

Mama mane įtaisė mokytis 4-ojoje vidurinėje mokykloje (dabar Stepono Dariaus ir Stasio Girėno gimnazija), kur 1947 m. sėkmingai baigiau 6-ąją klasę.

Teko ne tik mokytis, bet ir padėti tėvams namų darbuose, pavyzdžiui, kapoti malkas. Kartą kapojimas baigėsi nelaimingai – įsikirtau kairę ranką, kur visam gyvenimui liko trečias (ir turbūt paskutinis) randas.

Likdavo laiko ir laisvalaikiui. Daug skaitydavau. Nedidelėje bibliotekoje Savanorių pr. perskaičiau visas Walter Scott'o, Julio Verno, Karlo May'o ir daugelio kitų rašytojų knygas. Skaityti tekdavo ir vakarais. Elektros dar nebuvo, tai naudojomės karbido lempomis, kurios gerai šviesdavo, bet buvo pavojingos (galėjo sprogti). Mama anksti guldavo miegoti, nes labai anksti keldavo virti spurgas, todėl liepdavo ir man eiti miegoti. Skaičiau prie žvakės šviesos, prisidengęs antklode. Buvau sukaupęs nemažą – net kelių šimtų tomų biblioteką, kurią vėliau teko parduoti.

Mėgau slidinėti slidėmis. Kartu su draugais pamilome dabartinį Dainų slėnį, kur tuomet buvo įrengti trys šuolių su slidėmis tramplinai: mažasis, vidutinis ir didysis. Šokinėjome nuo mažesnių, o nuo didžiojo šokti pabijojau. Kai sulaužiau

slides, su slidinėjimu teko atsisveikinti.

Rudenį rinkdavome giles, iš kurių mama virdavo kavą. Pasivogdavome iš svetimų sodų (savo nebuvo) obuolių.

Septintosios klasės baigti nepavyko, nes 1948 01 15 mamos pastangomis pradėjau dirbti spaustuvėje „Varpas“. Man tuomet buvo 13 metų ir 8 mėnesiai.

Taip baigėsi mano laiminga, o vėliau ir labai sunki vaikystė. Prasidėjo neilgai trukusi, bet palikusi gausius prisiminimus ir nulėmusi tolesnį likimą paauglystė.

PAAUGLYSTĖ (1948–1953)

Mano paauglystė, kaip ir kiekvieno žmogaus, truko neilgai (tiktai 6 metus). Per tą laiką bręstantis vaikas baigdavo mokyklą, patirdavo pirmąją meilę, pasirinkdavo savo gyvenimo kelią. Mano gyvenime viskas buvo kitaip. Teko subręsti anksčiau, nei daugelis kitų.

1948 – aš su draugais (pirmas iš dešinės)

Taigi 1948 01 15 prasidėjo mano darbo „karjera“, kuri tęsiasi iki šiolei (ir turbūt pasibaigs tuomet, kai nutrūks mano gyvenimo kelias).

Tą dieną mama mane atvedė į Gedimino g. 35, kur dar nuo prieškarinių metų veikė spaustuvė „Varpas“. Spaustuvė buvo labai maža – kelios didelės spausdinimo mašinos, kuriose reikėjo rankomis leisti popieriaus lakštus, ir tik

viena pusiau automatinė mašina „Europa“, kurią reikėdavo pakrauti popieriumi ir paleisti. Dar buvo kelios mažos automatinės ir viena rankinė spausdinimo mašina. Atskirose patalpose stovėjo didelė rotacinė spausdinimo mašina, kuria daugiausiai būdavo spausdinami laikraščiai. Spaustuvėje dirbo apie 100 darbininkų, beveik visi pagyvenę ir dirbę dar nuo prieškario metų. Buvo tik keli jauni darbininkai. Spaustuvei vadovavo direktorius Žitinevičius, o spausdinimo skyriaus vedėju buvo Astrauskas.

Mane priėmė mokiniu į spausdinimo skyrių ir pastatė mokytis prie „Europos“. Mokslas buvo labai originalus ir paprastas. Į mašiną reikėdavo pakrauti tris pakus popieriaus (po 50 kg kiekvienas), o popierių atnešti iš sandėlio kieme. Tokį krovimą per pamainą reikėjo atlikti keliolika ar daugiau kartų. Atspausdintus lankus reikėjo nunešti į knygrišyklą antrajame pastato aukšte. Ir taip visą dieną. O kaip dirbti su mašina, reikėjo mokytis pačiam stebint meistro darbą.

Man dar nesukako ir 14, o dirbantiems iki 16 metų priklausė 6 valandų pamaina, darbas viena pamaina, pieno davinys ir kt. lengvatos. Nieko tokio nebuvo. Dirbau po 8 valandas, dviem pamainomis, be jokių lengvatų. Maža to. Iš kiekvienos algos privalėjau atnešti meistrui papirosų ir butelį degtinės, nors ir atlyginimas buvo nedidelis – 48 rubliai.

Išbandžiau visas spaustuvėje esančias spausdinimo mašinas. Po „Europos“ dirbau neautomatinės spausdinimo mašinos leidėju (nuo žodžių „popierių leisti“). Ant mašinos stalo gulėjo pluoštas popieriaus ir leidėjui, stovinčiam ant pakopos, dešine ranka reikėjo paleisti lapą, jį perimti kairiąja ir tiksliai pridėti prie volo laikiklių, kurie popierių pagriebdavo, o sukdamasis volas jį prispausdavo prie judančios platformos, ant kurios buvo sudėtos švininės formos su tekstu ir pan. Ir taip visą dieną. Reikėjo priprasti prie mašinos darbo ritmo, nes viskas vyko mašinai veikiant ir tik labai trumpam sustojus volui.

Po šios mašinos buvo rotacinė mašina, kuri viską darė automatiškai. Tiktai reikėdavo didžiulį popieriaus ritinį (100 ar daugiau kg) prijungti prie mašinos, o popierių rankomis pratemti per daugelį volelių (mašina buvo kokių 10-ties metrų ilgio). Paskutiniai voleliai judėjo. Vienas netikslus judesys ir galėjai likti be rankos. Taip beveik ir atsitiko. Tempdamas popierių užsižiopsojau ir voleliai pagriebė ranką. Nors voleliai sukosi labai lėtai, bet rankos ištraukti negalėjau, o mašinos jungiklio nepasiekiau. Patalpoje nieko nebuvo. Rėkiau, kiek galėjau. Ir tik atsitiktinai atvėręs patalpos duris darbininkas mašiną išjungė.

Po šio ypatingojo įvykio buvau perkeltas į mažiau pavojingą (kaip visi manė) skyrių – švino liejyklą. Atvirame katile lydėsi panaudotos švino formos (linotipo

mašinose surinkto teksto eilutės, atlietos matricos ir pan.). Skystą šviną reikėjo supilti į tam tikras formas. Nežinojau apie švino garų pavojingumą. Nebuvo jokių apsaugos priemonių. Aš nežinojau, kad nuo tų garų susirgau plaučių džiova. O išgydė mama, kuri pirko šunis ir iš jų taukų man kepė kotletus.

Paskutinė mano darbo vieta spaustuvėje – mažosios spausdinimo mašinos. Pradėjau nuo rankinės, kurią vadinome „amerikanka". Ja spausdindavo įvairius blankus. Turbūt tokios mašinos būdavo naudojamos pogrindyje Lietuvos partizanų. Dešinėje mašinos pusėje gulėjo krūva popieriaus ir prie mašinos pritvirtinta didelė rankena. Dešine ranka teko paimti popierių ir padėti ant preso stalo, po to patraukti rankeną žemyn ir ją paleisti, tuo metu kaire ranka išimti atspaudą ir padėti į krūvą kairėje. Ir taip visą dieną – po 10 paspaudimų per minutę, apie tris keturis tūkstančius per darbo dieną. Puiki treniruotė!

Kankynės baigėsi, kai gavau automatinę mašiną (beje, ji stovėjo greta „amerikankos"). Ją reikėdavo tiktai pakrauti ir, įtaisius spausdinimo formą, paleisti. Mašina be pertraukos dirbo kelias valandas. Ją reikėjo tiktai prižiūrėti. Šalia stovėjo tokios dvi mašinos ir, ypač dirbant vakarinėje pamainoje, galima buvo pailsėti, kai abi mašinas prižiūrėdavo vienas darbininkas. Taip ir darydavome. Spaustuvės sargas puikiai žaidė šachmatais. Jis ir mane išmokė. Todėl palikdavau savo mašiną draugo priežiūrai, o kelias valandas žaidžiau su sargu šachmatais.

Taip, jau tapęs mašinistu, dirbau iki 1953 metų vasaros, kai reikėjo eiti į kariuomenę.

Artimai susidraugavome su Lionginu Eitmanavičiumi. Jis buvo vyresnis už mane ir baigęs amatų mokyklą, puikiai piešė. Neturėjo kur gyventi, todėl mano mama pasiūlė gyventi pas mus. Už būstą nieko neėmė, o dar ir pavalgydindavo. Susidraugavo su mano seserimi, kuri buvo septyniais ar aštuoniais metais jaunesnė. Lionginui išėjus tarnauti kariuomenėje (tarnavo penkerius metus laivyne) susirašinėjo, o grįžus iš kariuomenės susituokė.

Laisvalaikiu bandžiau sportuoti. Kartu su draugais eidavome į sporto aikštelę, kur buvo įvairūs įrankiai. Kartą, darydamas pratimą ant skersinio, nukritau ir susilaužiau koją. Vaikščiojau su ramentais. Tai buvo 1949-ųjų liepa. Tuo metu Kauno sporto halėje vyko SSSR bokso čempionatas. 1949 07 14 buvo finalinės dvikovos, kai turėjo kautis garsusis Lietuvos (ir ne tik) bokso čempionas sunkiasvoris Algirdas Šocikas ir absoliutus SSSR bokso čempionas Nikolajus Koroliovas. Sporto halėje buvo apie 20 000 sirgalių, dar 12 000 bandė patekti į vidų. Toje minioje buvau ir aš su savo ramentais. Prasidėjus dvikovai minia nušlavė apsaugą (nors tvarką palaikė ne tik milicija, bet ir kariai), išlaužė duris ir įsiveržė į vidų.

Mane įnešė ant galvų ir aš atsidūriau tiesiai prieš ringą. Tą kartą dvikova baigėsi lygiomis. 1950 m. A. Šocikas tapo SSSR čempionu, o 1952 m. birželio mėn. įveikė ir N. Koroliovą. Su šviesaus atminimo Algirdu Šociku teko artimai bendrauti, kai 1985–1992 m. dirbau Lietuvos kūno kultūros institute. Bet apie tai vėliau.

Tuomet daugelis vaikinų „sirgo" boksu. Užsikrėčiau ir aš. Pradėjau treniruotis, bet po kelių skaudžių treniruočių pasitraukiau iš šios sporto šakos ir apskritai iš sporto. Pritrūko ištvermės ir laiko.

1950 – su giminėmis gamtoje (paskutinis viduryje)

Negaliu nepaminėti, kad Lietuvoje visais pokario metais vyko nuožmi okupantų ir Lietuvos patriotų kova. Iš okupantų pusės tęsėsi lietuvių tautos genocidas, fizinis ir dvasinis naikinimas. Mokslininkų skaičiavimais, atsižvelgus ir į prarastą natūralų gyventojų prieaugį, 1940–1958 metais Lietuva neteko maždaug 1 mln. 100 tūkst. gyventojų. Daugiau nei 300 tūkst. buvo ištremti ir įkalinti sovietų valdžios. 1944–1947 metais iš Lietuvos priverstinai pabėgo beveik 500 tūkst. žmonių. Iš kitos pusės vyko visapusiškas lietuvių pasipriešinimas ir partizaninė kova. Lietuvos partizanai aršiai kovojo su sovietine kariuomene, enkavedistais, vietine sovietine administracija, kolaborantais, partiniais ir kt. darbuotojais. Per 12 kovos metų (1945–1956) Lietuvos partizanai nukovė 25 000 žmonių (tarp jų 23 000 lietuvių ir 533 enkavedistų karius ir karininkus). Tuo pačiu metu per 1413 mūšių su sovietine kariuomene ir valstybės saugumo pajėgomis buvo nukauti 20 101 (pusė iš jų 16–20 metų amžiaus) ir paimti į nelaisvę 30 596 Lietu-

vos partizanai. Ištremta iš Lietuvos 148 000 partizanų šeimų narių ir jų padėjėjų. Partizaninė kova buvo žiauriai nuslopinta 1956 m. Tai buvo nelygi kova, pareikalavusi tūkstančių geriausių Lietuvos vyrų ir moterų aukų. Ši apie dešimtmetį trukusi kova nepasiekė matomos pergalės, tačiau ji nebuvo ir bevaisė. Partizanų dvasia, tarsi laisvės vėliava, plazdeno dorų lietuvių širdyse ir kvietė ieškoti kitų būdų priešintis pavergimui. Toliau pagrindiniu kovos už laisvę būdu Lietuvoje tapo neginkluotas pasipriešinimas.

Bet okupuotoje Lietuvoje buvo tokia slogi atmosfera, kad žmonės bijojo net viešai prasitarti nors vieną žodį. Nors iš mano giminės niekas nenukentėjo, tačiau puikiai mačiau, kas aplink darėsi. Mūsų kiemo kaimynas, paprastas mūrininkas ir mėgstantis išgerti žmogus, kartą girtas aludėje prasitarė, kad „dideli žmonės miršta ir jis kažkodėl nesveikuoja“. Tuo metu iš tikro numirė kažkoks aukštas partinis funkcionierius. Tų žodžių pakako, kad kaimynas būtų apkaltintas antisovietine veikla ir nuteistas 10-čia metų kalėti. Atsėdėjo visą bausmės laiką ir grįžo beveik išprotėjęs. Nieko neveikė, tik vaikė balandžius. Tokių pavyzdžių buvo tūkstančiai. Todėl ir mes laikėme liežuvį už dantų.

1952 metų vasarą susipažinau su savo būsimąja žmona Marija Bernotaite, kuri tuomet dirbo „Drobės“ fabriko šlapiosios aparatūros ceche. Buvo nepaprastai graži ir žavi. O susipažinome įdomiomis aplinkybėmis. Kartu su geru draugu (berods, geru boksininku Žobaku) dažnai lankydavome šokius. Taip buvo ir šį kartą, kai šokome Profsąjungos rūmų salėje. Stovėdami balkone pamatėme merginą, kuri abiem labai patiko. Nesutarėme, kuriam ją vesti šokti. Tuomet metėme

1952 – prie Galvės ežero

burtus su degtukais. Kas ištrauks ilgąjį, tas ir ves. Aš ištraukiau ilgąjį. Tai buvo likimas. Po to aš dažnai ją lydėdavau namo. Gyveno ji pačiame Žemųjų Šančių gale – XVII kranto gatvėje. O grįžti reikėjo į Žaliakalnio Savanorių prospektą. Savaime suprantama, kad tais laikais jokio transporto, ypač vėlyvais vakarais, nebūdavo.

Tą vasarą „Drobės" fabrikas organizavo ekskursiją į Trakų pilį. Susirinko daug jaunimo ir kelios mašinos patraukė prie Galvės ežero. Puikiai praleidome visą dieną, nors jokios ypatingos programos nebuvo. Aš su Marija vaikštinėjau aplink ežerą, žavėjomės ežero ir pakrančių vaizdais, vandens lelijomis. Po kelių dienų nutarėme tuoktis. Sutuoktuvėms buvo kliūčių. Priešinosi Marijos giminės (tuokiasi su žydu, nors aš buvau lietuvis), net metrikacijos dieną paslėpė jos pasą ir drabužius. Marijai dar nebuvo 18-os ir reikėjo gauti miesto vykdomojo komiteto leidimą. Tačiau 1952 metų rugpjūčio 12 dieną mus sumetrikavo. Keista, bet nebuvo net liudininkų. Sumokėjau už registraciją 25 rublius, pasiėmiau sutuoktuvių liudijimą ir pėsčiomis nuėjome į mamos namus. Mama surengė kuklius pietus, pastatė ant stalo pusbonkį degtinės. Taip baigėsi vestuvės ir prasidėjo ilgas ir laimingas (nes sulaukėme dviejų vaikų, trijų anūkų ir keturių proanūkių) mūsų gyvenimas.

Pradžioje mes gyvenome mamos namuose, kur turėjome atskirą kambarį. Bet norėjosi gyventi vieniems ir būti nuo nieko nepriklausomiems. Todėl išsinuomojom kambariuką Vydūno alėjoje. Gyvenome labai sunkiai. Prisimenu, kad kambaryje buvo šalta ir Marija paprašė jai uždėti švarką. O ji jau buvo su švarku. Iki to laiko dar neturėjau kostiumo ir dėvėjau kažką panašaus į amatų mokyklos mokinių milinę. Pirmą kostiumą man pasiuvo Marijos mama. Bet bėgo laikas ir Marija jau laukėsi. Todėl persikraustėme pas jos mamą į XIX kranto (bijau tai pavadinti butu) lūšną. Tai buvo kokių 8 kv. metrų kambarėlis, pastatytas šalia kiaulidės. Jame tilpo dvi lovos, mažas staliukas prie dar mažesnio lango ir virtuvės krosnelė. Šiame kambarėlyje gyvenau aš su žmona ir žmonos motina su jaunesniuoju sūnumi. Čia 1953 06 12 gimė mano sūnus Vladas. Iki kariuomenės buvo likę 3 mėnesiai, kai teko palikti tokiose sąlygose žmoną su mažu kūdikiu.

Reikėjo ne tik dirbti, bet ir tęsti mokslus. 1948–1950 m. baigiau Kauno darbo jaunimo vidurinės mokyklos Nr. 1 septintą ir aštuntą klases. Po to mokiausi Darbo jaunimo vidurinėje mokykloje Nr. 2, kur 1953 m. baigiau 11 klasę ir gavau brandos atestatą.

Mūsų baigiamojoje klasėje mokėsi ne tik jaunuoliai, bet ir 62 metų moteris. Visiems, norintiems užimti kokias nors padoresnes pareigas ar siekiantiems aukštojo mokslo, reikėjo turėti vidurinį išsilavinimą.

1953 m. darbo jaunimo mokyklos Nr. 2 11-osios klasės laida (aš pirmas iš dešinės)

Man jau sukako 19 metų ir laikas buvo eiti į kariuomenę. Ir dabar nerandu atsakymo į klausimą, kodėl pasirinkau karininko profesiją, kodėl nutariau stoti į karo mokyklą. Negalvojau, kad einu tarnauti okupacinėje kariuomenėje, kuri gali būti panaudota ne tik priešams atremti, nors po II pasaulinio karo niekas ir negalvojo pulti Sovietų Sąjungos, o jos komunistiniai vadeivos visur tik ieškojo priešų, kurie trukdė įgyvendinti jų imperinius tikslus. Bet Aukščiausiasis taip sutvarkė mano likimą, kad mano divizijos ir pulkai, kuriuose teko tarnauti, niekada nedalyvavo vadinamuosiuose „karštuosiuose taškuose“, kur liejosi žmonių kraujas, kad mano galingų pabūklų ugnis buvo leidžiama tik į mokomuosius taikinius poligonuose ir mokymų centruose. Tarnyba buvo sunki, bet tarnavau gerai, apie ką byloja mano apdovanojimai, kuriais aš nesididžiuoju, bet kurie gauti tik už puikius mano pulko ir divizijos artilerijos ugnies rezultatus manevruose ir taktinėse pratybose Priekarpatės ir Baltarusijos poligonuose. Buvau griežtas, bet teisingas vadas, geras savo kariams, apie ką byloja dešimtys laiškų, kuriuose ir po 40 metų mano buvę kariai vadina mane „batia“ (tėčiu). Bet buvo kaip buvo.

Prasidėjo eilinis, trukęs 32 metus, mano gyvenimo etapas – tarnyba sovietinėje kariuomenėje. Įgytas žinias ir patirtį po 40 metų, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, gerai panaudojau kuriant Lietuvos kariuomenę ir jos vienintelę karininkų kalvę – Krašto apsaugos mokyklą, o vėliau – Lietuvos karo akademiją.

ŠVIETIMO MINISTERIJA

BRANDOS ATESTATAS

Šiuo atestatu pažymima, kad Kisinas Eugenijus, Simo, gimęs Kauno m. 1934 metų gegužės mėn. 2 d., 1951 metais įstojo į Kauno Darbo Jaunimo vidurinę mokyklą Nr. 2, baigė visą tos mokyklos kursą ir, būdamas labai gero elgesio, parodė tokį dalykų mokėjimą:

Lietuvių kalba ir literatūra	5. /labai gerai/	TSRS Konstitucija	5. /labai gerai/
Rusų kalba ir literatūra	5. /labai gerai/	Geografija	4. /gerai/
Algebra	4. /gerai/	Fizika	4. /gerai/
Geometrija	4. /gerai/	Astronomija	4. /gerai/
Trigonometrija	4. /gerai/	Chemija	5. /labai gerai/
Gamtos mokslas	5. /labai gerai/	Psichologija	–
TSRS istorija	5. /labai gerai/	Logika	–
Visuotinė istorija	5. /labai gerai/	Lotynų kalba	–
		Svetimoji kalba (anglų kalba)	4. /gerai/
		Stenografija	–

Šis atestatas duoda jo turėtojui teisę stoti į TSRS aukštąsias mokyklas.

Atestatas duotas

1953 m. birželio mėn. 25 d.

Kaunas

Mokyklos direktorius

Direktorius pavaduotojas mokslo reikalams

Mokytojai:

Nr. 014474

TARNYBA SOVIETINĖJE KARIUOMENĖJE (1953–1985)

Leningrado artilerijos mokykla

1953–1955 metais mokiausi Leningrado artilerijos mokykloje. Sunku buvo mokytis, nes prastai mokėjau rusų kalbą, o ir matematikos, fizikos, chemijos, be kurių nesuvokiamas artilerijos mokslas, žinių nepakako. Reikėjo, kaip ir daug kartų tolesnėje karo tarnyboje, pasitempti.

Mokė daugelio dalykų: artilerijos ir bendrosios taktikos, artilerijos šaudymo ir ugnies valdymo, artilerijos ir bendrosios karo istorijos, balistikos, inžinerijos, ugnies tarnybos, šaudybos ir, be abejo, fizinio parengimo, matematikos, fizikos ir daugelio kitų dalykų. Bet mokė gerai, nes įgytų žinių pakako daugeliui metų ir visoms pareigoms – nuo būrio iki diviziono vado.

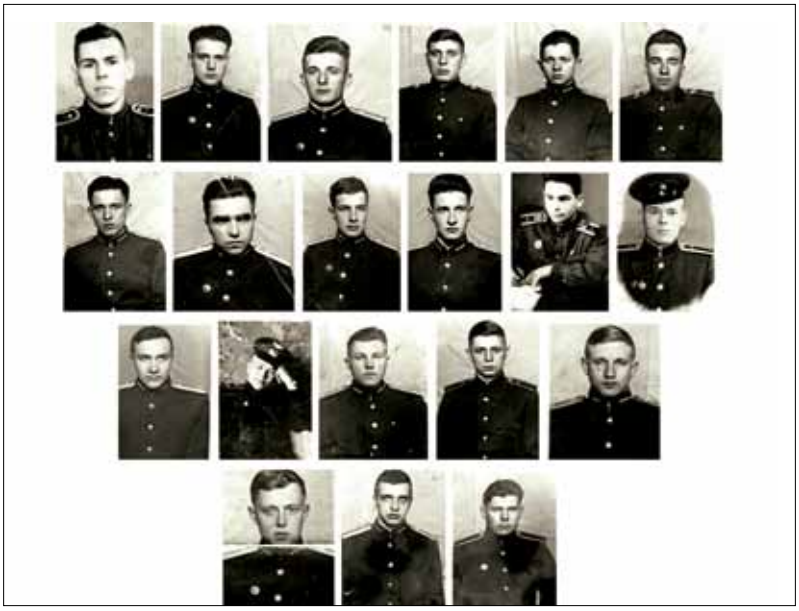

Kariūnų būrys (aš – pirmoje eilėje pirmas iš kairės)

Mums pasisekė, kad trijų būrių bateriją sukomplektavo iš vieno kurso kariūnų (vad. kursantų), nes nepajautėme tų patyčių, kurias kentė nuo vadinamųjų „senių“ jauni kareiviai. Viršila, būrio vadų pavaduotojai ir skyrininkai buvo paskirti iš jau tarnavusių kariuomenėje kariūnų.

Kariūnų divizione (3 baterijos po tris būrius) buvo tik du kariūnai iš Baltijos respublikų – aš ir estas Laus. Bet su mumis visi elgėsi draugiškai, nors kartais ir nesuprasdavome, ko iš mūsų reikalaujama. Pavyzdžiui, pirmą vakarą mūsų naujose kareivinėse po vakarinio patikrinimo viršila liepė visiems pakabinti lovų kojūgalyje „birkas“. Aš nesupratau, ką tai reiškia (nežinojau, kad rusiškai „birka“ – „lentelė“) ir nieko nedariau, kol pamačiau, ką daro kiti kariūnai.

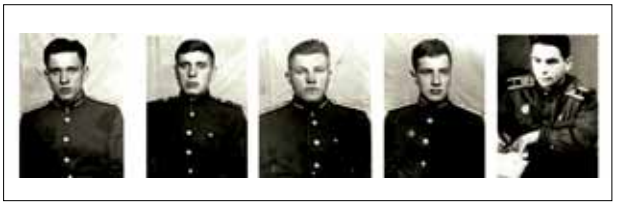

Mano geriausi draugai – Aleksiejus Krivobokovas, V. Liaškovič, estas Laus, Genadijus Antipovas, Olegas Hasinas

Seržantas A. Krivobokovas – būrio vado pavaduotojas, j. seržantas V. Liaškovič – skyrininkas, Laus – sunkumų kilnojimo ir klasikinės kovos meistras, G. Antipovas – kulkinio šaudymo sporto meistras – mokė mane šaudyti, O. Hasino tėvai priėmė atvykusią į Leningradą mano žmoną.

Būrys trijų parų žygyje – viduryje būrio vadas kapitonas Skudarnovas

Gerai buvo organizuotas kariūnų laisvalaikis. Puikioje Baltojoje salėje vyko saviveiklos ir profesionalų koncertai. Mokykla buvo pačiame miesto centre – Maskvos g. 17, o kitoje gatvės pusėje – Technologijos institutas, kuriame studijavo daugiausiai merginos; instituto saviveikloje dainavo būsimoji estrados žvaigždė Edita Pjecha, ją teko pamatyti viename iš koncertų. Po koncertų būda-

vo šokiai, kurių metu grodavo mokyklos orkestras.

Veltui neleidau laiko ir aplankiau visus miesto muziejus, daugelį kartų buvau Ermitaže (Žiemos rūmuose), Marijos operos teatre ir kt. Ypač didelį įspūdį paliko Ermitažo ir Rusų muziejaus kolekcijos. Valandų valandas galima buvo stovėti prie tokių šedevrų, kaip K. P. Briulovo „Paskutinė Pompėjos diena“, Aleksandro Ivanovo „Kristaus apsireiškimas“ (šiam paveikslui buvo skirtas atskiras didelis kambarys, kuriame eksponuojami visi kūrinio eskizai) ir kt.

Kariūnų poilsis stovykloje

Labai originaliai mokykloje buvo sutvarkyta daugelis dalykų. Pavyzdžiui, rytinės mankštos metu reikėjo bėgti tris kilometrus. Lygiai tiek tęsėsi išorinis mokyklos teritorijos perimetras. Reikėdavo tik išvesti kariūnus už mokyklos vartų ir duoti komandą bėgti. Galėjai bėgti ar eiti, bet sutrumpinti distancijos negalėjai, o vėluoti į pusryčius, o juo labiau į pratybas, neturėjai teisės. Taip visi kariūnai po kiek laiko puikiai bėgiojo.

Jau per pirmąsias žiemos atostogas mane, kaip turintį šeimą, išleido į namus. Taip aš 1954-uosius sutikau kartu su šeima Kaune, naujajame bute, kurį iškovojo žmona Marija. Kai su mažu kūdikiu daugiau negalėjo šalti savo lūšnoje, nuėjo pas rajono vykdomojo komiteto pirmininką ir paprašė buto. Pirmininkas jai pasakė, kad butų nėra. Tuomet Marija išvyniojo vaiką, atsisėdo arčiau radiatoriaus ir pareiškė, kad čia jai šilta ir iš čia neišeis, kol gaus butą. Taip paprastai išsisprendė būsto klausimas. Marijos tvirtas būdas dar ne kartą gelbėjo mūsų šeimą.

O žiemą Marija atvyko į Leningradą, kur ją maloniai priėmė baterijos draugo Olego Hasino šeima. Po pratybų mane išleisdavo pas žmoną. Ten aš pirmą kartą pamačiau televizorių (mažas ekranas, kurį padidindavo priekyje stovintis didinamasis stiklas).

Antrą kartą Marija atvyko 1954 metų vasarą į vasaros stovyklą Lugoje. Ten ją priėmė dirbti padavėja karininkų valgykloje. Ji dar blogai mokėjo rusų kalbą, todėl juokingai skambėjo jos tariami žodžiai. Pavyzdžiui, dešrą ji pavadino „kilbasa„ vietoj „kolbasa“. Taip ją karininkai ir praminė „atėjo kilbasa“. Gyvenome (aš, suprantama, tik laisvu nuo pratybų ir kitų užsiėmimų metu, dažniausiai po vakarinio patikrinimo) paskirtoje žeminėje, o kariūnai – palapinėse.

Pamenu, kad stovykloje buvo labai daug uodų, nuo kurių teko gintis tik skysčiu nuo uodų, kuriuo aprūpindavo mokyklos medicinos tarnyba. Kariūnai net sukūrė dainelę: „V lageriah komary i rabota do nočnoj pory...“.

Nepagalvokite, kad kariūnų gyvenimas buvo lengvas. Mus gerai mokė kantriai nešti sunkią kario naštą. Pavyzdžiui, vyko trijų parų mokymai su koviniu šaudymu, per kuriuos teko molio grunte kasti apkasus, šaudyti, keisti ugnies pozicijas, važiuoti į Pskovo poligoną už kelių šimtų kilometrų, vėl šaudyti ir pan. Galvojome, kad atsipūsime, kai susėdome į mašinas. Bet netrukus gavome komandą: „Tankai – mašinos sudaužytos“ ir kelis ar keliolika kilometrų rankomis tempėme pabūklus. Po to vėl į mašinas. Norėjome pavalgyti atsidarę konservų dėžutę, bet vėl sutrukdė komanda „Dujos“. Su dujokauke nepavalgysi! Kai pagaliau Pskovo poligone iškasėme apkasus ir pasiruošėme šaudyti, atsiguliau prie patrankos rato ir užmigau. Kelia draugai ir sako, kad jau reikia važiuoti. O aš nieko negirdžiu, nes kol miegojau, iš patrankos buvo iššauta dešimt ar daugiau šūvių. Klausą atgavau po kelių dienų (buvo lengva kontūzija).

Dar buvo kuriozinis atvejis, kai reikėjo šokti į vandenį nuo 10 metrų bokšto. Nors gyvenau prie dviejų didžiausių Lietuvos upių, bet neišmokau plaukti. Kai būrio vadas kapitonas Skudarnovas liepė šokti, aš pasakiau, kad nemoku plaukti. Tuomet jis paėmė mane už rankos ir liepė šokti kartu. Vos jo nepaskandinau, bet šuolis buvo įvykdytas. Vėliau, jau Karo akademijoje, teko išmokti plaukti, nes pagal akademijos programą reikėjo plaukti 100 metrų vykdant normatyvą arba neskaičiuojant laiko. Užduotį įvykdžiau.

1955 metų žiemą kariūnus siuntė stažuotis į karinius dalinius einant būrio vado pareigas. Aš patekau į Estijoje netoli Talino dislokuotą 8-ąją pėstininkų diviziją. Įsiminė keli epizodai. Kareiviai miegojo ant šiaudinių čiužinių ir reikėjo gerai išmokti juos paversti stačiakampio pavidalo lova. Pirmą kartą pamačiau,

Lauko pratybos

Ugnies pozicijoje

„Dujos!“

Reikia mokėti ir košę virti

kaip kareiviai sprendžia tarpusavio santykius. Didžiulėje stadiono dydžio valgykloje vienu metu valgė kelių pulkų kareiviai. Ir štai tokioje valgykloje kilo baisios muštynės, kuriose pagrindinis ginklas buvo didelis samtis. Beje, mušėsi pėstininkai. Artilerijos pulkas tokiose grumtynėse nedalyvavo. Ir tolesnėje mano tarnyboje artileristai elgėsi daug geriau, sakyčiau, inteligentiškiau, nes buvo labiau išprusę. Mat į artileriją siųsdavo didesnį išsilavinimą turinčius vaikinus (žinoma, buvo visokių, net ir nemokančių rašyti), o ir kolektyvinio ginklo, kokiu buvo artilerija, naudojimas reikalavo suderintų veiksmų. Ir tai dažnai lemdavo karių kolektyvo santykius.

Tokie ir panašūs įvykiai išmokė mane mylėti ir gerbti žmones – pavaldžius ar nepavaldžius. To visuomet reikalavau iš pavaldžių karininkų. Todėl mane visur gerbė mano kareiviai. Sachaline mane vadino „Mūsų kapitonas“, Lvovo pulke – „Mūsų tėvas“ („Naš batia“). Nenuostabu, kad praėjus 40-čiai metų, mano buvę kareiviai socialinio tinklo svetainėje „Odnoklasniki“ įkūrė grupę „849 Jasko savaeigis artilerijos pulkas“ („849 Ясский самоходно-артиллерийский полк“), kurioje atidarė svetainę „Mes tarnavome Kisino vadovaujami“ („Мы служили под командованием Кисинаса“). Tokios grupės ir tokios svetainės daugiau neturi nei vienas pulkas, nei vienas karininkas.

Mokslas baigėsi ir prasidėjo ilga ir sunki karininko tarnyba. Naujuosius leitenantus išskirstė į karinius dalinius, kurie buvo daugelyje karinių apygardų. Man pasisekė, nes buvau nukreiptas į Pabaltijo karinę apygardą, kurios štabas buvo Latvijos sostinėje Rygoje. Ne visiems taip sekėsi. Pavyzdžiui, mano gerą draugą būrio vado pavaduotoją Aleksiejų Krivoboková pasiuntė į Turkestano karinę apygardą, o ten – į dislokuotą Kizyl-Arvate diviziją. Buvo žinomas posakis „Začiem Bog sozdal ad, jiesli jiestj Kuška i Kizyl-Arvat“. Dykuma, kalnai, nepaprastas karštis. Ir, svarbiausia, tai buvo nekeičiamas rajonas. Kas ten patekdavo, ten ir likdavo. Po 13 metų sutikau Aleksiejų Leningrade, kai aš jau mokiausi Akademijoje, o jis atvyko į Centrinius artilerijos karininkų kursus. Taip jis ir liko tarnauti Kizyl-Arvate, nors išsitarnavo iki artilerijos diviziono vado.

Pabaltijo karinė apygarda (1955–1962)

Atvykau į Pabaltijo karinės apygardą štabą Rygoje. Ten sužinoję, kad turiu butą Kaune, paskyrė 29-osios motošaulių divizijos 64-ojo artilerijos pulko baterijos valdymo būrio vadu. Pulkas buvo išsidėstęs Žemųjų Šančių rau-

donosiose kareivinėse, per 10 minučių kelio nuo mano namų. Tai buvo stebuklas, kai karininkas po mokyklos patenka tarnauti prie savo namų.

Tarnyboje buvo visko. Kai būdavo sunku, padėdavo fronto siaubus patyrę karininkai. Jie buvo pripratę rūpintis jaunais karininkais. Toks buvo baterijos vyr. karininkas (1-ojo ugnies būrio vadas) vyr. leitenantas Chudiakovas. Bet buvo ir tokių, ypač aukštesnes pareigas užimančių karininkų, kurie nelabai rūpinosi pavaldiniais, o kartais veikdavo neapdairiai, negalvodami apie padarinius. Taip buvo 1956 m. vasario pradžioje, kai pulko vadas išvedė pulką į Lielastės poligoną (netoli Rygos) pratyboms su koviniu šaudymu. Buvo stiprus atlydis, net lijo. Todėl niekas nepasidomėjo orų prognozėmis ir nepasirūpino šilta apranga. Po kelių dienų, kai jau gerai permirkome, stūktelėjo baisus šaltis – 42 laipsniai žemiau nulio. Teko nutraukti lauko pratybas. Tris dienas tūnojome palapinėse, šildydamiesi prie malkomis kūrenamų krosnelių, kol atvežė šiltą aprangą ir veltinius.

Tais metais kareiviai buvo apginkluoti dar slaptais Kalašnikovo automatais. Buvo griežta ginklų kontrolė ir privalėjau nuolat tikrinti ginklus. Ir nesugebėjau laiku nustatyti, kad vienas kareivis per pratybas pametė šovininę su trimis šovinių dėtuvėmis. Nors grįžus iš pratybų visuomet tikrindavau ginklus, bet neatkreipiau dėmesio į tai, kad vienas kareivis visuomet buvo paliekamas palapinėje kūrenti krosnelę. Tuo ir pasinaudojo pametęs šovininę kareivis. Ilgai ieškojome pratybų vietose, bet nieko neradome. Grįžome į kareivines. Pasikvietė pulko vadas ir įsakė kartu su kareiviu važiuoti į poligoną ieškoti šovininės. Tris paras kasinėjome pratybų vietas ir grįžome nieko neradę. Tai buvo puiki pamoka jaunam karininkui.

Buvo ir visai kvailų karininkų ir net generolų, ypač iš tų, kuriems sekėsi tarnyba, mat jie turėjo tvirtą užnugarį, vad. „generolų sūnelių“. Kartą, eidamas pulko budėtojo pareigas, sutikau atvykusį tikrinti pulką generolą. Jis paklausė: „Kiek ant kareivinių stogo yra kaminų?“ Kas juos skaičiuodavo? Ir aš atsakiau, kad nežinau. Pašaukė pulko vadą ir ėmė šaukti: „Kaip tai gali būti, kad budėtojas nežino, kiek kaminų? O jeigu gaisras?“ Iki šiolei nesuprantu, kas sieja kaminų skaičiaus žinojimą ar nežinojimą su gaisro gesinimu. Bet karininkai suskaičiavo kaminus.

Gegužės pradžioje visa artilerija išvykdavo į vasaros stovyklą Gaižiūnų poligone, kur mokėsi iki rugsėjo. Pulke buvo griežta tvarka. 6.00 val. signalas keltis (ir karininkams). Po to kartu su savo pavaldiniais – rytinė mankšta. Ir taip visą dieną. O rytinės rikiuotės metu vadai tikrindavo karininkų pratybų konspektus. Laisvalaikio beveik nebuvo. Kartais savaitgaliais išleisdavo į namus.

Aš, Neris ir Gaižiūnų poligonas

1955–1956 m. vyko kariuomenės mažinimas. 1955 m. – 640 tūkst., o 1956 m. – 1 mln. 200 tūkst. Varė į atsargą karininkus, neatsižvelgdami į jų nuopelnus, dažnai ir likus vienam ar keliems metams iki pensijos. Ir, žinoma, be pensijos. Nuotaikos buvo slogios. Ir dar propaganda. Laikraščiai ir radijas reklamavo pulkininkus, kurie tapo „kiaulininkais“. Pasidaviau tai nuotaikai ir aš – parašiau raportą atleisti iš tarnybos. Buvo atsakyta: „Jaunas – tarnauk“.

1956 m. birželio mėn. buvo išformuota Vilniaus Šiaurės miestelyje dislokuota 16-oji lietuviškoji divizija. Į jos vietą iš Kauno buvo perkelta 29-oji motošaulių divizija. Dalį 16-osios divizijos karių su kovos technika išskirstė po kitus dalinius. Taip mūsų pulke buvo pakeisti seni amerikietiški pabūklų vilkikai „studeberiai“ sovietiniais ZIS'ais. Kartu su mašinomis atvyko ir puikūs vairuotojai lietuviai.

Bet tai buvo 1956 m. rudenį. O vasarą Kaune kilo panika, nes netikėtai buvo mobilizuota 12 000 vyrų, kurie papildė Gaižiūnų poligone išskleidžiamą iki karo metų etatų 29-ąją motošaulių diviziją. Per kelias dienas divizijos formavimas buvo užbaigtas, o Kauno gyventojus, kurie šimtais važiavo į Gaižiūnus, nuramino. Tai buvo tiktai pratybos.

Pagal mobilizacijos planus visi kadriniai karininkai buvo skiriami į aukštesnes pareigas. Mane paskyrė baterijos vadu. Visi kariai (apie 80) ir kiti karininkai buvo iš atsargos. Daugelis karių buvo perėję fronto mokyklą ir mokėjo gerbti ir saugoti vadus, nes nuo jų priklausė jų gyvybė. Nors aš baterijoje buvau jauniau-

sias, bet iš karto pajutau jų pagarbą ir rūpestį manimi. Pirmą dieną nustebau, kai atsikėlęs radau šiltą vandenį praustis, visuomet atnešdavo iš lauko valgyklos valgyti ir pan. Jie rūpinosi manimi, o aš stengiausi, kad jiems nieko netrūktų. Tokia buvo abipusė mokykla, kuri paliko gilų pėdsaką mano tolesnėje tarnyboje.

Jau rašiau apie ginkluotąjį pasipriešinimą Lietuvoje. 1956 m. sovietinė karinė ir baudžiamoji jėga šį pasipriešinimą nuslopino, bet niekas negalėjo užgniaužti lietuvių tautos siekio laisvės ir nepriklausomybės. Šis siekis nuolat prasiveržda vo vienokiais ar kitokiais būdais. Taip buvo ir 1956 m. rudenį, kai kilo antisovietinis sukilimas Vengrijoje (vad. **1956-ųjų Vengrijos revoliucija**), kuris baigėsi, kai lapkričio 10 d. sovietinė kariuomenė užėmė Vengriją. Žuvo 2–3 tūkst. vengrų ir apie 750 sovietų karių, tūkstančiai buvo sužeista ir apie ketvirtį milijono gyventojų tapo pabėgėliais.

1956 m. Vėlinių vakarą senosiose Kauno kapinėse (prie tuometinio Lenino prospekto) kilo stichiška solidarumo su Vengrijos revoliucija akcija. Žmonės rinkosi pagerbti čia palaidotų artimųjų. Vėlai, jau sutemus, susirinkusieji tiesiog spontaniškai iš šalikų susegė Lietuvos trispalvę, o vienas jaunuolis, palypėjęs ant paminklo „Žuvome už Tėvynę“, iškėlė ją ir sušuko „Laisvę Lietuvai!“ Čia pat susiformavo protesto demonstracija. Eitynėse dalyvavo apie 2000 žmonių. Valdžia, bijodama, kad Lietuvoje nepasikartotų Vengrijos įvykiai, davė įsakymą kareiviams blokuoti aplinkines gatves ir sklaidyti minią. Eisena patraukė Vytauto prospektu iki Kauno čekistų būstinės, toliau pro Šv. arkangelo Mykolo bažnyčią Laisvės alėja iki A. Mickevičiaus gatvės. Čia dvi eilės kariškių, ginkluotų automatais, sustabdė demonstrantus. Jie nebandė atvirai vaikyti demonstraciją, tačiau atsiliekančius nuo minios suėmė ir išvežė dengtais sunkvežimiais. Buvo suimti 105, o vėliau teisiami 124 Vėlinių dalyviai „už chuliganizmą“ (nuo 15 parų iki trijų mėnesių arešto).

Kauno senosiose kapinėse buvo palaidotos Pirmojo pasaulinio karo aukos, Lietuvos nepriklausomybės kovų savanoriai, lakūnai S. Darius ir S. Girėnas (jiems pastatytame mauzoliejuje), pirmasis Lietuvos kariuomenės vadas Silvestras Žukauskas, Ministras Pirmininkas Juozas Tubelis, 1941 m. Birželio sukilimo aukos ir kt. Sovietinė okupacinė valdžia bijojo bet kokių sąsajų su krašto praeities asmenybėmis, patriotais, vadino juos nacionalistais, socializmo arba liaudies priešais ir įvairiais būdais stengėsi juos ištrinti iš tautos atminties. Todėl Kauno miesto valdžios sprendimu senosios Kauno kapinės buvo panaikintos. 1956 m. buvo pradėtas naikinti paminklas „Žuvome už Tėvynę“; iškapoti užrašai, heraldiniai bareljefai, vėliau aptvertas aukšta tvora ir galiausiai visai sunaikintas. 1959 m. giminės ir artimieji

dalį mirusiųjų palaikų perkėlė į kitas kapines, o kita dalis liko žemėje. Likę kapai tais pačiais metais išlyginti buldozeriais, nugriauta katalikų koplyčia, žemėmis užpiltas ir sulygintas S. Dariaus ir S Girėno mauzoliejus (baigiantis karui ir prie Lietuvos artėjant frontui, 1944 m. kūnai paslėpti VDU Medicinos fakulteto rūsio nišoje; 1964 m. S. Dariaus dukters Nijolės Dariūtės-Maštarienės pastangomis sarkofagai buvo atrasti ir, gavus Vilniaus leidimą, perlaidoti Kauno Aukštųjų Šančių karių kapinėse). Kapinių vietoje suprojektuotas ir įrengtas poilsio parkas.

Buvo ir kitokių, kartais kurioziškų, neginkluoto pasipriešinimo atvejų. Kartą naktį kauniečius prikėlė nepaprastas koncertas dab. Nepriklausomybės aikštėje, kurios centre stovėjo Lenino paminklas. Nežinomi asmenys gausiai apipylė „vadą" valerijonų lašais. Iš viso miesto susirinko tūkstančiai kačių, kurios ir surengė šį nepaprastą renginį. Pusę nakties miestas nemiegojo, o „koncerto" padarinius ilgai likvidavo nemažos pajėgos.

O iki laisvės ir nepriklausomybės reikėjo sunkiai eiti dar ilgus tris dešimtmečius, kol 1989–1991 m. pasipriešinimo kova išsiliejo plačia upe ir iššlavė okupantus iš Šventos Lietuvos žemės.

Bet 1956-aisiais aš nieko apie tai nežinojau. Nei artimųjų namuose (o draugų ir pažįstamų, išskyrus bendradarbius tarnyboje, neturėjau) ir išvis apie bet kokią politiką nebuvo priimta kalbėti. Buvo šeima, artimieji ir tarnyba, kuri niekada nepalikdavo laisvo laiko kalboms. Taigi grįžtu prie savo gyvenimo.

Pagaliau Vilnius. Kareiviai gavo normalias kareivines, o šešiolika diviziono karininkų – po lovą viename kambaryje. Apie butus šeimoms kalbos nebuvo, nes daugelis 16-osios lietuviškosios divizijos karininkų buvo išleisti į atsargą ir liko savo butuose. Žmona su sūnumi gyveno Kaune. Jai vienai buvo sunku dirbti ir prižiūrėti 4 metukų vaiką ir aš nutariau jai padėti. Pasiėmiau Vladelį į kareivines ir miegojome vienoje lovoje. Dabar jau nesuprantu, kaip aš galėjau, išeidamas į pratybas, palikti tokį mažą vaiką bėgioti po miestelį. Valgydavome karininkų valgykloje. Šitaip ilgai negalėjo tęstis ir aš sūnų atidaviau į savaitinį vaikų darželį.

Kažkaip buvo sprendžiamos karininkų būsto problemos. Kareivinių pirmieji aukštai buvo padalyti į kambarius (pastatytos plytinės sienos; prisiminkime kino filmą „Karininkai", tiktai ten sienos buvo fanerinės) ir kiekvienas karininkas gavo po kambarį. Tuomet parsivežiau savo kuklią mantą ir žmoną su sūnumi. Sūnus nenorėjo važiuoti į Vilnių: „Mama, nevažiuokime į Vilnių, ten vieni rusai. Kaune ir saulė šviesesnė."

1957 m. buvau paskirtas vyresniuoju baterijos karininku 1-ojo ugnies būrio vadu, o 1958 m. gavau vyr. leitenanto laipsnį.

Prasidėjo gyvenamųjų namų statybos. Per trumpą laiką buvo pastatyta nemažai keturių butų namukų su daliniais patogumais. Vanduo buvo lauke įrengtose kolonėlėse.

Vasarą, kaip įprasta, pulkas buvo vasaros stovyklose Pabradėje, Lielastėje (Latvija), Dobrovolsko poligone Kaliningrado srityje. Kelis kartus stovėjome 8 km nuo Palangos, kur pulkas mokėsi šaudyti į jūrų taikinius. Buvo puikus laikas. Iš ryto išskleidžiame stebėjimo punktą, ugnies pozicijas ir laukiame, kol atplauks laivas–buksyras su taikiniu. O jeigu jūros bangavimas viršija nustatytas ribas, buksyras nepasirodo. Ir taip ne vieną dieną. Suprantama, kad nesėdėjome be darbo, o vyko intensyvios treniruotės, bet be šūvių. Po pietų buvo pakankamai laisvo laiko ir galima buvo pasinaudoti jūros ir puikaus paplūdimio galimybėmis. Kartą su kitais karininkais apsilankėme ir Palangoje. Gėda, bet tai buvo vienintelis kartas mano gyvenime.

Pabradė – pirmieji koviniai nuostoliai

Mes labai norėjome antro vaiko, bet žmona niekaip negalėjo pastoti. Ilgai gydėsi, pagaliau nutarėme pasinaudoti sanatoriniu gydymu. 1960 m. žiemą atostogavome Tarchovkos sanatorijoje netoli Leningrado ir šalia Suomių įlankos. Puikiai praleidome laiką, Marija gydėsi purvo gydykloje, važinėjome į Lenigrado teatrus, slidinėjome, važinėjomės suomiškomis rogėmis ir pan. Gydymas padėjo ir gegužės mėn. Marija jau laukėsi.

Pabradė – „Baterija, ugnis!“

Palanga – šaudymas į jūrų taikinius

Ir vėl Pabradė – baterija žygyje

Labai norėjome pirmą kartą gyvenime pagyventi be krosnių ir su šilta vonia. Todėl pakeitėme savo dviejų kambarių butą į vieną didelį kambarį bendrame trijų aukštų namo bute, bet su visais patogumais. Viename bute gyvenome mes ir vieniša kaimynė Nina.

1960 m. mane paskyrė baterijos vado pavaduotoju, o vasaros pabaigoje kartu su suformuotu automobilių batalionu išsiuntė į Kazachstano Semipalatinsko srities „plėšinines žemes“ vežioti nuo kombainų nuimamą derlių į elevatorius. Keliai buvo labai prasti, vadinamieji „greideriai“, kuriais galima buvo važiuoti tik tuomet, kai nelijo. Prasidėjus lietui visi nuvažiuodavo nuo kelio ir laukdavo, kol kelias išdžius. Kartais tekdavo vežti grūdus į elevatorių už 150–200 km. Ten teko susidurti su ištremtų čečėnų ir ingušų palikuonimis. Tai buvo baisūs žmonės, kurie užpuldinėdavo pavienes mašinas. Todėl važinėdavome tiktai kelių mašinų voromis. Vienintelės „sovchozo“ (sovietinio ūkio) parduotuvės lentynose stovėjo tiktai konservuotos kopūstų sriubos. Derliaus nuėmimo metu buvo uždrausta prekyba alkoholiniais gėrimais. O kai baigėsi javapjūtė ir atvežė degtinės, jas išpirko dėžėmis. Grįžtant namo nupirkau dovanų žmonai – keturis gėlėmis papuoštus puodelius (vienas išliko kaip dukros gimimo atminimas).

1961 01 23 gimė dukra Zita. O kai Vladelis baigė pirmą klasę, nuvežiau jį į Maskvą. Liko graži tos ekskursijos nuotrauka. Tais metais bandžiau stoti į karo akademiją, bet neišleido pulko vadas – „Suspėsi, yra už tave vyresnių“.

1961 – Vladas ir Zita

1960 – aš ir Vladas Maskvoje

1962-ieji – laikas buvo gauti kapitono laipsnį, bet nebuvo baterijos vado pareigų. Buvo renkamas kandidatas važiuoti tarnauti į Tolimuosius Rytus – į Sachaliną. Pasiūlė kapitonui Anatolijui Sokolovui, mano baterijos vadui. Tas atsisakė, nes nenorėjo važiuoti iš Vilniaus. Pasiūlė man su viena sąlyga, kad aš priimsiu aptarnavimo bateriją (transporto mašinos, ūkio skyrius ir pan.). Nors aš buvau geras artileristas ir apdovanotas ženkleliu „Už puikų artilerijos šaudymą“, bet teko sutikti. Ir aš neapsirikau. O su kapitonu Sokolovu susitikau 1968 m. Leningrade, kai mokiausi Leningrado artilerijos akademijoje ir jau buvau majoru, o jis iš Kamčatkos (kur ir nenorėdamas pateko) atvyko į karininkų kursus. Pralaimėdavo tas, kuris įsikibęs laikėsi geros tarnybos vietos.

1961 – mano šeima

Tolimųjų Rytų karinė apygarda – Sachalinas (1962–1966)

1962 m. liepą, gavęs atostogų, atsisveikinau Kaune su giminėmis, kurie buvo labai nusiminę, nes iš pirmųjų lūpų daug girdėjo apie Sachaliną. Po karo vienas iš giminaičių dirbo Sachaline ir pasakojo, kad net Južno-Sachalinske (Sachalino srities centre) vaikščiojo meškos, o mieste buvo tik mediniai šaligatviai.

Nutarėme keliauti traukiniu, pasižiūrėti į Uralo kalnus, Baikalo ežerą... Kelionė truko 7 paras. Traukinį tempė garvežys ir, nors buvo labai karšta, nega-

lėjome atidaryti lango. Ir taip buvome juodi nuo dūmų. Vladivostoke 3 paras laukėme laivo. Išliko geriausia mano nuotrauka – vaikai Amūro įlankoje. Atsisveikinome su Didžiąja Žeme ir dar 3 paras plaukėme į Sachaliną. O dukrelei buvo vos 1,5 metų!

Vladas ir Zita Vladivostoke

Sudiev Didžioji Žeme!

Sachalinas priėmė draugiškai. Buvo puikus oras ir labai šilta. Armijos artilerijos pulko vadas pulkininkas Čmalis paskelbė, kad skiria aptarnavimo baterijos vadu. Aš, suprasdamas, kad tai karjeros pabaiga, pasakiau, kad aš tikras artileristas, parodžiau savo ženklelį „Už puikų artilerijos šaudymą“ ir paprašiau skirti kovinės baterijos vadu. Pulkas buvo sumažintos sudėties ir keturiuose divizionuose buvo tik dvi baterijos su žmonėmis (kitose buvo tik karininkai). Pulko vadas sutiko. Taip aš priėmiau 4-ąją bateriją, su kuria ir „kariavau“ ilgus 3 metus. Kariams tarnauti buvo nepaprastai sunku. Kas antrą dieną reikėjo eiti į tarnybą sargyboje ir kitur. Po paros tarnybos iki pietų pratybos, po to vėl į tarnybą. Reikėjo kažkaip praskaidrinti tokį niūrų gyvenimą. Todėl sukūriau baterijos saviveiklą, kurioje praktiškai dalyvavo visi kariai. Rašiau eiles, net kūriau kartu su baterijos muzikantais dainas. Turėjome savo dainą, kurią kariai dainuodavo eidami rikiuote. Nors repeticijos vyko tik vakarais po tarnybos, kariai nesiskundė, nes mes „koncertavome“ ne tik pulke, bet ir aplinkiniuose ūkiuose, kur po

koncerto kariai galėjo ir pašokti su merginomis. Kartą net davėme dviejų valandų koncertą Južno-Sachalinsko karininkų namuose.

Bet svarbiausia buvo kovinis mokymas. Ir mokėmės taip, kad baterija tapo geriausia visame Sachaline, kur armijos korpuso sudėtyje buvo 3 divizijos. Ypač gerai sekėsi šaudyti į tankus tiesiuoju taikymu, nors mūsų pabūklai (152 mm haubica-patranka ML-20, sverianti daugiau kaip 7000 kg, o jos sviediniai – 43,5 kg) nelabai buvo pritaikyti tokiam šaudymui. Išmokiau savo karius taip šaudyti, kad mane paskyrė mokyti tokio šaudymo visus korpuso artileristus.

Vasaros buvo puikios. Pietų Sachaline ir žiemą nebuvo labai šalta, o kai kurie karininkai sugebėjo net žiemą lepintis saulės voniomis. Bet sniego buvo labai daug. Visų namų durys atsidarydavo į vidų, kad galima būtų atsikasti ir išeiti į lauką. Vieną žiemą prisnigo taip, kad nebuvo matyti telegrafo stulpų (6 m), o Južno-Sachalinske namai buvo užversti sniegu aukščiau nei pirmasis aukštas.

Tokiais sviediniais šaudė mano baterija

Mūšis mūšiu, bet pietūs savo laiku

Šaudymas baigtas, galima ir atsipūsti

Be vilkiko neapsieisi

Kam šalta, o kam ir ne

Bet apie gyvenimą Sachaline. Mano šeimai paskyrė dviejų butų medinį suomišką namą, kurį pertvarkius išėjo visai padorus didelis butas. Vanduo buvo lauko kolonėlėje, visi patogumai lauke. Tekdavo pasirūpinti malkomis žiemai. Gaudavau maisto davinį vienam žmogui, bet jo beveik užtekdavo visai šeimai. Pulkas stovėjo miške. Artimiausia gyvenvietė – už kelių kilometrų, o artimiausi miestai – uostas Korsakovas ar Južno-Sachalinskas – per 30–40 km. Iki plento beveik 2 km, kur galima buvo sulaukti autobuso. Reikėjo turėti savo transportą, tad įsigijau motociklą „Iž-Jupiteris" su priekaba. Dabar galėjome ir su žmona nuvažiuoti į miestą, o ir žvejoti buvo galima Anyvos įlankoje. Gerai žvejojau, nors neturėjau jokių žvejybos įrankių, išskyrus stiprų valą su penkiais kabliukais ir švino grimzliuku. Tokį valą užvynioji ant piršto, įsukęs užmeti ir lauki, kol patems. Kartą iš karto ištraukiau penkias raudes po kilogramą ir net 4 kilogramų nežinia iš kur atplaukusį rykliuką.

Žuvies ir kitokių jūros gėrybių pakako. Net vaikai lazdomis su vinimi gaudydavo lašišas (rus. vad. „gorbušas").

Tai bent žvejai!

Išmoko žvejoti ir žmona. Tik dar paprasčiau. Sachalino upės labai seklios (iki kelių), tik vanduo labai šaltas. Jose gerai veisiasi upėtakiai. Žmona žvejojo kartu su drauge. Viena su kibiru stovi pasroviui, o kita, stovėdama aukščiau pagal srovę, maišu drumsčia vandenį. Parnešdavo po kibirą žuvies.

Sūnus, Vilniuje baigęs dvi klases, pradėjo mokytis trečiojoje. Rusiškai beveik nemokėjo, todėl vaikai iš jo tyčiodavosi. Aš tik vėliau sužinojau, kad jis, išėjęs į mokyklą, 3 mėnesius slapstėsi miške. Vėliau priprato ir mokėsi gerai.

Gerai prisitaikė prie gyvenimo ir mažoji Kisinaitė. Sachaline buvo labai daug grybų. Ir kokių! Kartais 5–6 pakakdavo, kad kibiras būtų pilnas.

Tai bent pasisekė!

Zita žinojo duonos kainą

Žmona įsitaisė dirbti žvėrelių ūkyje, kur buvo auginamos audinės. Jas maitino šviežiomis lašišomis, iš kurių galima buvo „prisimelžti“ ikrų. Tai valgydavome juos šaukštais. Tame ūkyje dukra lankė vaikų darželį, į kurį 1,5 km per laukus vedžiojo mama. O kai žiemą užpustydavo, tai vaikus ir dirbančias moteris vežiojo šarvuotas transporteris MTL-B.

Reikėjo stoti į akademiją. O jau buvo 1965-ieji metai. Pirmas (o faktiškai antras, nes Vilniuje tiesiog neleido) bandymas buvo nesėkmingas. Bandomasis egzaminas buvo Sachaline. Tuomet pulkas buvo žiemos stovykloje. Užpustė, kelio nematyti. Dviese (draugas taip pat laikė egzaminus) paprašėme pulko vado išleisti į egzaminus. Tas atsakė, kad sraigtasparnio neturi (nes mašinos išvažiuoti negalėjo), stokit ant slidžių ir pirmyn. Taip ir padarėm. Reikėjo sukarti 30 km iki Južno-Sachalinsko ir dar tiek iki namų. Kelio nebuvo, tik kyšojo telegrafo stulpų viršūnės. Laimei, važiavo šiaurės sąlygoms pritaikytas transporteris, tai mus ir parvežė. Egzaminus išlaikiau, bet stojamuosius egzaminus reikėjo laikyti Chabarovske. Buvau prastai pasiruošęs, prisirinkau trejetų ir konkurso neperėjau. Beje, tuo metu mirė mano tėvelis, bet motina, žinodama, kad aš laikau egzaminus, man nepranešė. Taip su tėveliu ir neatsisveikinau.

Teko pradėti viską iš naujo. Ir man pakako užsispyrimo ir kantrybės perskaityti visus vadovėlius, po kelis kartus išspręsti visų įmanomų uždavinynų užduotis. Man jau buvo šiek tiek daugiau nei 32 metai. O į dieninį akademijos skyrių priimdavo tik iki 32 metų. Rašiau raportą stoti į neakivaizdinį skyrių. Bet

kai išlaikiau egzaminus vienais penketais, egzaminų komisijos pirmininkas Leningrado artilerijos akademijos generolas Blagorazumovas pasiūlė stoti į dieninį skyrių. Atsisakyti buvo neįmanoma. 1966 metais priekyje buvo Leningradas.

Leningrado karo akademija (1966–1970)

Iš Sachalino jau skridome lėktuvu. Paviešėjome Kaune pas tėvus ir į Leningradą. Pirmas klausimas buvo „kur gyventi“. Butų turguje priėjo viena moteris ir pasiūlė du kambarius nuosavame name Volodarskos gyvenvietėje per 30 km nuo Leningrado. Rinktis nebuvo iš ko. Taip metus, kol mokiausi pirmajame kurse, važinėjau elektriniu traukiniu į paskaitas.

Mokslas sekėsi gerai, ypač matematika, fizika, anglų kalba. O iš karo mokslų – artilerija ir raketos, taktika. Sunkiau buvo su fiziniu parengimu, todėl teko daug treniruotis, pavyzdžiui, per pertrauką vyrai eidavo rūkyti, o aš – kabėti ant skersinio. Greitai sugebėdavau pasitempti 20–30 kartų.

Akademijoje buvo griežtas režimas: 6 paskaitos, po pietų – 3 privalomos saviruošos valandos klasėje ar specialiose auditorijose. Tuo naudojosi kai kurie klausytojai: užsirašydavo ant klasės lentos, kad mokosi kokioje nors specialioje auditorijoje, o patys išeidavo iš akademijos. Aš tokiomis „lengvatomis“ nesinaudojau, o įtemptai ruošiausi paskaitoms ir dar padėdavau kitiems grupėms draugams. Vargino daugybė pagrindinių ir nepagrindinių mokomųjų dalykų įskaitų. Radau išeitį, kaip jų išvengti. Pasistengdavau per paskaitas kelis kartus keldamas ranką gerai atsakyti į dėstytojų klausimus ir to pakakdavo, kad įskaita būtų įskaityta automatiškai. Taip nelaikiau beveik nei vienos įskaitos. Galima buvo susitelkti egzaminams.

Mūsų grupėje buvo 26 klausytojai. Aš – vyriausias pagal amžių. Dar Sachaline gavau majoro laipsnį, bet majoro antpečius įteikė jau akademijoje.

Žmona su vaikais tvarkėsi namuose, o aš grįždavau iš paskaitų vėlai vakare (dažniausiai apie 19.00 val.). Sūnus lankė 6-ąją mokyklos klasę ir mokėsi groti akordeonu. Nors turėjo puikią klausą, gražiai dainavo, muzikos pamokos greitai pabodo ir jas teko nutraukti.

Pirmą kursą baigiau penketais ir kurso viršininkas pasakė, kad galiu siekti aukso medalio. Tai reiškė įtemptą likusių trejų metų darbą. Negaliu pasigirti ypatingais sugebėjimais ir puikia atmintimi, todėl kruopščiai konspektavau paskaitas ir daug laiko skyriau saviruošai. Buvo geri dėstytojai, todėl dažnai

1966 –
majoras
E. S. Kisinas

pakakdavo paskaitų konspektų ir net nereikėdavo skaityti papildomos literatūros. Tokie buvo artilerijos kurso dėstytojai pulkininkai E. K. Malachovskis, A. S. Krukovskis, pulkininkas leitenantas A. K. Jepichinas (kuriam jau sukako 95 metai, o jis dar skaito paskaitas dabar jau Michailovsko akademijoje); matematikos dėstytoja dr. Valentina Ivanovna Stojan, kurios kaip ugnies bijojo prastai besimokantys klausytojai. Ji galėjo blogai atsakinėjantį karininką išvadinti „kvailiu, nemokša, tinginiu“ ir kt. Bet jai viskas buvo atleidžiama, nes ji puikiai išmanė savo dalyką ir mokėjo perteikti žinias.

Perėjus į antrą kursą klausytojams buvo suteikiamas būstas. Daugeliui – bendrabučio kambarys (viename koridoriuje 16 kambarių, viena virtuvė bei viena prausykla ir tualetas). Man ir dar keliolikai klausytojų pasisekė, nes suteikė dviejų kambarių butą naujai pastatytame name. Namas buvo toli nuo centro (30–40 min. važiuoti tramvajumi), bet arti miško parko (per 2 km). Todėl kartu su geriausiu grupės draugu Vladimiru Konovalovu rytais bėgdavome į parką mankštintis, o žiemą slidinėjome.

Žmona pradėjo dirbti auklyte vaikų darželyje, kurį lankė ir dukra Zita. 1968 m. Zita pradėjo mokytis 1-oje klasėje. Vladas 1968 m. baigė vidurinės mokyklos 7-ą klasę ir tais pačiais metais įstojo į Leningrado Suvorovo mokyklą, kurios nebaigęs išstojo, nes nenorėjo būti karininku. Mokyklą baigė jau Lvove.

Zita 1-oje klasėje

Vladas Suvorovo mokykloje

Marija vaikų darželyje

Daug laiko kartu su žmona ir vaikais skyrėme kultūriniam gyvenimui, lankėme muziejus, teatrus, poilsiavome puikiuose parkuose.

Kiekvieną vasarą mokslas tęsėsi Akademijos stovykloje Lugos poligone. Ten vyko taktikos, artilerijos šaudymo, ugnies valdymo ir kitos pratybos. Buvo puikus sporto kompleksas su 25 m plaukimo baseinu. Čia aš išmokau plaukti ir išlaikiau privalomą plaukimo normatyvą (100 m neskaičiuojant laiko). Šventadieniais galima buvo lankyti šeimą.

Mūsų grupė vasaros stovykloje (4-as iš kairės stovi kurso viršininkas pulkininkas V. I. Abramovas)

Mūsų grupės klausytojai

Akademiją sėkmingai baigė visi mūsų grupės klausytojai. Įvairiai susiklostė jų likimas. Aukščiausią įmanomą artilerijos karininko pakopą pasiekė majoras Borisas Aleksiejevičius Plyševskis. Jis buvo vedęs Sausumos pajėgų raketų ir artilerijos vado, būsimojo artilerijos maršalo, G. J. Peredielskio dukrą, todėl išsitarnavo iki generolo pulkininko ir tarnybą baigė tos pačios akademijos viršininku. Bet ir jo likimas susiklostė tragiškai. 1986 m. baisios Černobylio atominės elektrinės avarijos metu buvo Valstybinės avarijos likvidavimo komisijos pirmininko pavaduotoju, gavo labai didelę apšvitos dozę, neteko vienos akies ir 2015 11 23 mirė nuo sunkios ligos. Anksti, tapęs generolu, išėjo iš gyvenimo puikus mano draugas Vladimiras Konovalovas, generolas L. P. Semko, pulkininkai V. A. Jasiučenia, S. Š. Brilmanas, N. Kulakovas, pulkininkas leitenantas V. V. Tiuriutikovas. Dar tapo generolu V. F. Čiursinas. Kiti, ištarnavę nustatytą laiką, pasiekę įvairių karinės karjeros aukštumų ir peržengę 70 metų ribą, gyvena savo pensininko gyvenimą.

1970 metų vadų fakulteto klausytojų laida (centre –
generolas pulkininkas G. J. Peredielskis, aš – pirmoje eilėje penktas iš dešinės)

Aš pasiekiau užsibrėžtą tikslą ir 1970 m. baigiau akademiją aukso medaliu. Medalininkai turėjo teisę pasirinkti tarnybos vietą ir aš tikėjausi patekti tarnauti užsienyje. Tačiau nežinojau apie slaptą įsakymą, pagal kurį buvo draudžiama lietuvių, latvių, estų ir žydų tautybės karininkus siųsti tarnauti užsienyje ir skirti į generolo pareigas. Todėl su savo svajone teko atsisveikinti.

Akademija antrą kartą mane suvedė su generolu M. J. Cholodenka. Pirmą kartą Sachaline, kur jis dar pulkininku buvo korpuso raketų ir artilerijos viršininku. Ten jis mane puikiai pažino kaip gerą artileristą, ne kartą skyrė vadovauti artileristų metodinėms pratyboms, paskyrė, jau būnant diviziono vado pavaduotoju, dalyvauti korpuso štabo pratybose. O Leningrade, jau būdamas generolu ir Priekarpatės apygardos raketų ir artilerijos viršininko pavaduotoju, buvo Akademijos valstybinės komisijos nariu. Ne be jo pastangų buvau paskirtas Ukrainos Lvovo mieste dislokuotos 24-osios Geležinės motošaulių divizijos 849-ojo artilerijos pulko štabo viršininku, nors paprastai karininkams buvo nurodoma tiktai karinė apygarda arba kariuomenės grupė užsienio valstybėse. Todėl man nereikėjo vykti į apygardos štabą, o tiesiog reikėjo prisistatyti pulko vadui. 1970 m. man buvo suteiktas pulkininko leitenanto laipsnis, bet apie tai sužinojau jau naujoje tarnybos vietoje.

PRIEKARPATĖS KARINĖ APYGARDA (1970–1985)

Lvovas – 849-asis artilerijos pulkas (1970–1977)

Kartu su šeima atvykau į Vakarų Ukrainos sostinę Lvovą. Tai puikus vakarietiškas miestas, kuriame dabar gyvena daugiau kaip 700 tūkst. žmonių. Centrinė miesto gatvė Svobody (Laisvės) ne tik pagal pavadinimą panaši į Kauno Laisvės alėją. Medžiais ir gėlėmis apsodintą alėją iš abiejų pusių supa plačios važiuojamosios gatvės dalys, kuriomis vykdavo kariniai paradai ir demonstracijos. Vakarų Ukrainos istorija trečiosios sovietinės okupacijos metais panaši į Lietuvos istoriją. Tiesa, aktyvus pasipriešinimas sovietizacijai ir ginkluotoji kova čia buvo žiauriai numalšinta 1950 m. (Lietuvoje aktyvi partizaninė kova – 1957 m.). Bet aš apie tai nieko nežinojau, nes ir su vietiniais gyventojais beveik nebendraudavau (nebuvo laiko).

Dar turėjau kelias atostogų dienas, o ir mano būsimasis pulkas buvo lauko pratybose, todėl apsistojome karinės įgulos viešbutyje. Lvovas sutiko nedraugiškai. Maisto parduotuvių lentynos buvo tuščios, nes Odesos srityje ir kituose pietiniuose Ukrainos rajonuose siautė cholera. Todėl sustojo ir maisto produktų tiekimas. Nusipirkome elektrinę viryklę, puodą, bulvių ir prisivalgėme. Nieko kito neradome.

Grįžus pulkui, prisistačiau pulko vadui pulkininkui Nikolajui Jakovlevičiui Makarenkai. Ilgą laiką jaučiau vado nepasitikėjimą. Jis, senas fronto vilkas, pulko veteranas, tarnavo dar arklių artilerijos pulke (kur pagrindiniai vilkikai buvo arkliai), nebaigęs akademijos, bet jam jos ir nereikėjo. Štai vienas jo bruožas pratybose su koviniu šaudymu. Grįžęs iš rekognoskuotės man sako: „Užsirašykite taikinių koordinates“ (ir diktuoja: netikiu savo akimis – diktuoja iš atminties penkiaženklius skaičius). Šaudėme pagal tas koordinates, ir taikliai šaudėme. Pulko šaudymas buvo įvertintas „gerai“. Toks buvo mano vadas ir mokytojas. Ir aš stengiausi būti jo vertas.

Ir divizionų vadai buvo patyrę artileristai. Kiekvienas puikiai išmanė savo darbą. Ir man reikėjo išsikovoti jų pasitikėjimą. Bet ilgainiui nepasitikėjimo ledas buvo pralaužtas ir tai padėjo burti darnų pulko kolektyvą. Jau pulke po vienų 24-osios Geležinės motošaulių divizijos, kurios sudėtyje buvo ir artilerijos pulkas, komandinių štabo pratybų tiesiog lauke man įteikė pulkininko leitenanto antpečius. Kurį laiką gyvenome vieno kambario bute, bet po kelių mėnesių suteikė trijų kambarių butą. Sūnus mokėsi 10-oje, o dukra – 3-ioje klasėje.

849-ojo artilerijos pulko vadas pulkininkas N. J. Makarenka (3-ias iš kairės) ir štabo viršininkas pulkininkas leitenantas E. S. Kisinas (4-as iš dešinės)

Tarnyba sekėsi gerai. Bet siaubas apėmė mane, kai rengiantis gynybos ministro pratyboms Lvovo poligone, pulko vadas pateko į automobilių avariją ir labai nukentėjo. Man iš karto teko jį pakeisti. Bet viskas baigėsi puikiai ir patikėjau

savo jėgomis. Net patikėjo ir kiti. Pratybose dalyvavo ir Leningrado artilerijos akademijos karininkai, kurie pasiūlė dirbti akademijoje, bet manęs neišleido.

1970–1973 m. Priekarpatės karinei apygardai vadovavo generolas pulkininkas G. I. Obaturovas, kuriam svarbiausia buvo junginių ir dalinių kovinė parengtis ir kovinis rengimas. Tais metais apygardos kariuomenė intensyviai mokėsi. Mokėsi ir artileristai.

Lvove likimas mane trečią kartą suvedė jau su generolu leitenantu apygardos raketų ir artilerijos viršininku Nikolajum Jefimovičiumi Holodenka. 1972 m. pulko vadas N. J. Makarenka buvo paskirtas 24-osios divizijos raketų ir artilerijos viršininku, o N. J. Holodenkos teikimu, mane paskyrė šio pulko vadu. Prieš paskiriant mane paklausė, ar mano tėvas išvyko į Izraelį. Teko aiškinti, kad tėvas mirė 1965 m. ir palaidotas Kaune. Skiriant pulko vadą reikėjo pereiti ilgą kelią: apygardos karinės tarybos posėdį, pokalbį Gynybos ministerijoje Maskvoje. Pagaliau viskas baigėsi ir pradėjau ilgą ir sunkų kelią.

Pulke buvo 3 divizionai po 3 baterijas kiekviename. Baterijoje – 6 122 mm (D-30) arba 152 mm (D-1) haubicos. Iš viso buvo 54 haubicos, beveik 200 automobilių ir beveik 1000 kareivių, seržantų ir karininkų. Vadovauti tokiam vienetui buvo sunku, bet ir malonu, kai matydavai savo darbo rezultatus. Pulko istorijoje buvo ir balto, ir juodo.

Balto, kai pulkas mokėsi, „kalė“ kovinį meistriškumą, tobulinosi mokymo centruose, lauko pratybose, t. y. darė tai, kas priklauso kariams.

1973 – pulko rikiuotės apžiūra

Juodo, kai pulkas ar kai kurie jo padaliniai būdavo paverčiami statybos komanda, o nepaisant to, buvo reikalaujama gerų kovinio rengimo rezultatų. Taip atsitiko, kai 1973 m. Priekarpatės karinei apygardai pradėjo vadovauti generolas pulkininkas V. I. Varennikovas, o 24-ajai divizijai – pulkininkas K. A. Kočetovas. Tuomet apygardoje prasidėjo statybų vajus, o dalinių vadus pirmiausiai vertino pagal statybų rezultatus. Mano pulkas buvo išsidėstęs puikioje vietoje (Striskaja gatvėje) ir didelėje teritorijoje, o 7-asis motošaulių pulkas – kur kas prastesnėmis sąlygomis. V. I. Varennikovas nusprendė sukeisti pulkus vietomis, prieš tai mano pulko vietoje pastatant pavyzdinį karinį miestelį. O statyti turėjo mano artileristai, kuriuos išvarė iš kareivinių į rikiuotės aikštėje įrengtą palapinių miestelį. Kai atšalo orai, visi kareiviai buvo apgyvendinti pulko klubo salėje (4 aukštų lovos, ginklų saugyklos – klubo scenoje; prausyklos ir tualetai lauke). Pulkui buvo palikta valgykla ir medicinos punktas, kuriame įsitaisė štabas ir tarnybos. Pulko vadas darbo kabinetą įsirengė štabo mašinoje. Bet ir tokiomis sąlygomis pulkas mokėsi (tikriau mokėsi karininkai ir pagrindiniai specialistai, o kartą per savaitę sugebėdavau treniruoti po vieną bateriją, kai kitos dirbo statyboje). Divizijos vadas per ilgą statybų laiką nei karto nepasidomėjo kovinės parengties ir kovinio rengimo reikalais, už tai kiekvieną vakarą statybvietėse privalėjau atsiskaityti už statybose atliktą darbą.

Kai mes buvome nebereikalingi statybose, o baigiamuosius karinio miestelio įrengimo darbus atlikdavo statybiniai batalionai, pulkas (pagaliau) buvo išvestas į mokymo centrą, kur išbuvo ilgiau kaip pusmetį. Čia visi pulko kariai pasijuto tikrais kariškiais – ir dieną, o dažnai ir naktį mokėsi šaudyti ir valdyti artilerijos ugnį.

Jau 2016 m. socialinių tinklų svetainėje „Odnoklassniki“ pasirodė V. I. Varennikovo straipsnelis, kuriame jis bandė pateisinti savo 1991 m. Valstybinio ypatingosios padėties komiteto (GKČP) veiklos palaikymą noru sustabdyti SSSR žlugimą. Po šios publikacijos pasipylė komentarai, kuriuose buvo giriama V. I. Varennikovo veikla ir jo asmenybė. Aš parašiau: „iš asmeninės patirties žinau, kad jis yra savimeilis despotas“ („самовлюбленный самодур“). Kai mane pradėjo įžeidinėti, aprašiau kelis V. I. Varennikovo veiklos epizodus. „1973, atvykęs į Lvovą vadovauti karinei apygardai, įvedė didžiuliame mieste tvarką, kai jam ryte pravažiuojant į tarnybą buvo stabdomas eismas, o visi kariniai patruliai (jų buvo gana daug) stovėjo prie jo maršruto ir sveikino atiduodami pagarbą. Tai truko tol, kol šiuos veiksmus sustabdė srities partinė valdžia. V. I. Varennikovas mėgo meškerioti ir jam įrengė asmeninę žvejyklą viename Lvovo poligono ežere.

Ežerą saugojo ginkluoti sargybiniai, kurie kartą nušovė atsitiktinai atėjusį meškerioti žveją.“ Po šio mano atsakymo iš socialinių tinklų dingo ir straipsnelis, ir komentarai.

Dar galėčiau pridurti, kad 1991 m. V. I. Varennikovas prisidėjo prie sovietinės kariuomenės veiksmų užgrobiant Vilniaus televizijos centrą, kai žuvo 14 ir buvo sužeista daugiau kaip 700 žmonių. Michailo Gorbačiovo padėjėjas Anatolijus Černiajevas teigė, kad sprendimą panaudoti kariuomenę, nesuderinęs su SSSR prezidentu, asmeniškai priėmė V. I. Varennikovas.

Bet atėjo laikas keistis kariniais miesteliais. Tai turėjo įvykti prieš Naujuosius metus, o aš buvau gavęs šeimyninį kelialapį į sanatoriją Abchazijos sostinėje Suchumyje. Reikėjo ryžtis. Dar Rusijos caras Petras I buvo įvedęs tokią tvarką: asmeniškai skirdavo pulko vadą, leisdavo jam pavadovauti metus kitus, po to išleisdavo ilgalaikių atostogų. Jeigu per tą laiką pulkas neišsibėgiodavo, palikdavo eiti pareigas; jeigu ne – išleisdavo į atsargą. Aš pasitikėjau savo pulku ir jo karininkais, todėl gavęs divizijos vado leidimą, su žmona išvykau taisyti pašlijusią sveikatą. Grįžęs iš atostogų radau pulką naujame miestelyje Boženkos gatvėje. Perdislokavimas praėjo be priekaištų. Tuomet ir vadovybė suprato, kad E. S. Kisinu ir jo pulku galima tikėti.

Dabar apie baltas pulko ir mano tarnybos juostas. Reikėjo daug dirbti, kad atkurčiau darnų pulko ansamblį. Nesunku išmokyti šaudyti pabūklo skyrių. Tai gerai mokant galima atlikti per kelias savaites. Sunkiau su artileristų kolektyvu. Bateriją galima sulyginti su nedideliu muzikantų ansambliu. Divizionas, o juo labiau pulkas – tai simfoninis orkestras, kuriame negali būti nei vienos klaidingos gaidos. Leidžiant pulko ugnį dirba daugybė įvairių specialistų: pulko ir divizionų štabai, įvairių specialybių žvalgai, ryšininkai, skaičiuotojai, baterijų ir ugnies būrių vadai, pabūklų skyrių vadai, taikytojai, užtaisytojai ir pan. Kad „orkestras“ grotų be priekaištų, reikia daug pastangų klasėse, kovos technikos parkuose, lauko pratybose. Ir geriausiai tai galima buvo atlikti mokymo centruose, kur anksčiau artileriją išvesdavo visai vasarai ir mėnesiui žiemos pratyboms su koviniu šaudymu. Darbo buvo daug dar ir todėl, kad tais metais dar nebuvo kompiuterių, maršrutizatorių ir kitokių ugnies valdymui reikalingų priemonių. Reikėjo apsieiti turimomis priemonėmis, o dažnai ir sukurti savąsias. Prastos buvo ryšių ir žvalgybos priemonės.

Daug laiko atimdavo ir karininkų mokymas šaudyti iš uždarųjų ugnies pozicijų, kai „šaudantysis vadas“ buvo stebėjimo punkte, o ugnies būriai ugnies pozicijose už kelių kilometrų. Reikėdavo kelių ar keliolikos metrų tikslumu

Pulko vadas valdo pulko ugnį lauko pratybose

nustatyti taikinio ir ugnies pozicijos koordinates, apskaičiuoti šaudymo duomenis, paruošti ir perduoti komandą, stebėti sviedinių sprogimus ir pagal jų nuokrypį nuo taikinio koreguoti ugnį. Ir šaudyti tekdavo įvairiomis sąlygomis – dieną ir naktį, giedrą dieną ar lyjant, sningant ir pan. Mokėti gerai šaudyti buvo tikras menas. O menininku tapti reikia daug laiko ir pastangų. Aš buvau karo mokyklos ir akademijos šaudymo čempionas, o baigęs mokyklą 6 metus buvau vienas geriausių Pabaltijo karinės apygardos artilerijos šaulių, buvau Sachalino baterijos vadų šaudymo konkurso nugalėtojas. Todėl galėjau ir privalėjau perduoti savo karininkams įgytas žinias ir patirtį, niekam nepatikėdavau karininkų mokymo, daug laiko praleisdavau šautuviniame artilerijos poligone, kuris buvo įrengtas kariniame miestelyje. Pasikeitę kariniais miesteliais netekome šautuvinio poligono ir ribotoje teritorijoje teko pastatyti didelį pastatą, kuriame įrengti pistoletinį poligoną. Dažnai rengdavome šaudymo pratybas laukuose, naudodami įvairias imitacines priemones (sprogstamuosius paketus ir pan.). Gyvenant didžiuliame mieste lauko pratyboms tekdavo ieškoti užmiestyje esančių tuščių plotų, kur buvo galima treniruoti baterijas ir divizionus.

Ir man pavyko parengti pulką taip, kad nebijojome dažnų patikrinimų visais įmanomais lygmenimis – nuo divizijos iki Generalinės inspekcijos ir Gynybos ministerijos. Tai parodė kelių didžiausių pratybų, kurioms vadovavo gynybos ministras A. A. Grečka, rezultatai. Pradėjęs vadovauti apygardai V. I. Varennikovas nutarė 1973 metų spalio mėn. surengti 24-osios motošaulių divizijos pratybas su koviniu šaudymu. Visi divizijos pulkai tuo metu intensyviai treniravosi

Lvovo poligone. V. I. Varennikovas pakvietė į pratybas gynybos ministrą. Tas sutiko dalyvauti, bet įsakė be jo nieko nepradėti. Staiga gavome įsakymą grįžti į dislokavimo vietas ir pasirengti netikėtiems veiksmams. Ministras pakeitė pratybų planą. Ir vienos divizijos pratybos virto armijos pratybomis, kuriose dalyvavo dvi armijos. Pratybos turėjo vykti Lvovo, Rovno ir Ignatopolio poligonuose. 24-oji divizija buvo pakelta pagal aliarmo signalą ir turėjo patižusiais rudens keliais įveikti 300 km maršrutą. Blogai organizavus maršrutų žvalgybą, purvuose ir balose įstrigo beveik 100 tankų, bet pulkuose buvę Gynybos ministerijos tarpininkai pranešė ministrui, kad divizija laiku ir visa susitelkė nurodytame rajone. Mano pulkas atvyko laiku ir be nuostolių. Prasidėjo aktyvusis pratybų etapas. Viskas vyko gerai, kol ministras pagal savo įprotį nesumaišė visų kortų. 274-asis pėstininkų kovos mašinų pulkas, kuriam vadovavo pulkininkas leitenantas I. N. Rodionovas (būsimasis Rusijos Federacijos gynybos ministras) turėjo kontratakuoti dešiniajame sparne, o ministras įsakė tai padaryti kairiajame. Pulkas buvo žygyje ir jam kelią pastojo uždaryta geležinkelio perėja (buvo laukiamas keleivinis traukinys „Praha–Maskva“). Laukti, vadinasi, neįvykdyti užduoties. Pulko vado pavaduotojas pulkininkas leitenantas S. Papenka išsiuntė į abi puses nuo perėjos kovos mašinas, sustabdė traukinių judėjimą ir praleido per perėją pulką. Traukinių judėjimas buvo sustabdytas trims valandoms. Bet apie tai niekas nesužinojo ir triukšmo nekėlė, nes pratyboms vadovavo gynybos ministras TSKP CK politbiuro narys A. A. Grečka. Užduotis buvo įvykdyta, pulkas puikiai atakavo. Gerai įvykdė užduotis ir mano pulkas. 1976 m. išleistoje knygoje „Krasnoznamennyj Prikarpatskij“ parašyta, kad gynybos ministras gerai įvertino dalinių, kuriems vadovavo K. A. Kočetovas, I. N. Rodionovas, E. S.-S. Kisinas..., veiksmus. 24-oji divizija buvo apdovanota gynybos ministro gairele. Štai ką reiškia ryžtingi vieno žmogaus veiksmai, kuris nebijo prisiimti atsakomybės. Aš negiriu karininko S. Papenkos veiksmų, nes tai galėjo baigtis liūdnais padariniais. Bet reikia mokyti karininkus ryžtingai veikti mūšio sąlygomis ir poligono ribose. O taikos metu neleistina rizikuoti žmonių gyvybėmis.

Antras didelis išbandymas laukė per 1975 metų pavasario manevrus Baltarusijoje. 24-oji divizija buvo išskleista iki karo meto etatų, pašaukti iš atsargos keli tūkstančiai karių. Mano pulką papildė daugiau kaip 200 karių. Žinodamas, kad teks įveikti ne vieną šimtą kilometrų, paprašiau karinį komisarą atsiųsti vietoj pabūklininkų vairuotojus. Taip mes pakeitėme savo nepatyrusius vairuotojus, o turėdamas kelias savaites laiko, paprašiau atsargos karių tinkamai paruošti mašinas, kad jos nesustotų kelyje. Prasidėjo manevrai ir jų baigiamajame etape

reikėjo per nustatytą laiką nuvažiuoti daugiau kaip 200 km, užimti ugnies pozicijų rajoną nepažįstamame rajone ir pasirengti šaudyti. Maršrutas buvo blogai reguliuojamas ir kiekvienas vadas stengėsi kuo greičiau nuvykti, nekreipdamas dėmesio į tai, kad voras lenkti draudžiama. Voros susimaišė, viena kitai kliudė. Tuomet aš sustabdžiau pulką, voros gale pastačiau greta vienas kito tris šarvuočius (iš priešpriešinės judėjimo juostos mašinų nebuvo, nes buvo sustabdytas eismas), užimdamas visą važiuojamąją juostą, išvaliau vorą nuo svetimų mašinų ir daviau komandą „Pirmyn, greitis 90“. Nors tai buvo netikėta, nes paprastai vorų važiavimo greitis buvo ribojamas 30–50 km/val., bet pulkas „prašvilpė“ tokiu greičiu visą maršrutą. Atsilikusių mašinų nebuvo. Užėmėme nurodytas pozicijas anksčiau nurodyto laiko, bet tai jau buvo naktį. Reikėjo tiksliai nustatyti stebėjimo punktų ir ugnies pozicijų koordinates. Panaudojome koordinačių nustatymo nepažįstamame rajone naktį būdą, kuris nebuvo nurodytas statutuose, bet žinomas iš kariavusių artileristų prisiminimų. Pulko topografai trijuose gerai atpažįstamuose punktuose už pozicijos rajono ribų (kad nedemaskuotų ugnies pozicijų) perdavė tų punktų koordinates ir pagal mano komandas paeiliui leido vertikalias trasas, šaudydami iš automatų trasuojamaisiais šoviniais. Ugnies pozicijose ir stebėjimo punktuose stebėjimo prietaisais (artilerijos busolėmis) pasižymėjo trasas, o toliau buvo paprasta geometrija – taško nustatymas pagal tris persikertančias linijas. Prašvitus pulkas šaudė taikliai. Artilerijos veiksmų rezultatai visuomet akivaizdūs ir jų nuslėpti arba pagerinti neįmanoma.

Tikra kovine pulko mokykla tapo Leningrado karinės apygardos Lugos poligonas, kuriame du kartus po tris mėnesius aprūpinome Leningrado karo akademijos ir Centrinių artilerijos karininkų kursų mokymo procesą. Aprūpinimas buvo vienareikšmis – po bateriją, divizioną ar visu pulku šaudėme per klausytojų pratybas. Savo pulku pasitikėjau. Vienų pratybų metu, kuriose buvo mokomi užsienio valstybių (Vokietijos, Lenkijos, Čekoslovakijos, Irako ir kt. valstybių) klausytojai, teko rodyti pulko valdomumą ir ugnies valdymą. Klausytojai nurodydavo taikinį ir man reikėjo jį sunaikinti viso pulko ugnimi. Pulkas veikė taip darniai, kad po vienos minutės (pagal normatyvus pažymiui „puiku“ – 3 min.) aidėjo salvė, o sviediniai sproginėjo tiksliai nustatytose vietose. Per visas pratybas klausytojai plojo kaip per gerą koncertą. Tai buvo tikras pulko koncertas. Pulko veiksmai buvo tinkamai įvertinti akademijos ir centrinių artilerijos karininkų kursų pažymose, o akademijos viršininkas generolas pulkininkas P. A. Slipčenka man padovanojo dar neišleistų Antžeminės artilerijos šaudymo taisyklių egzemplioriumi su savo dedikacija.

Baterija šaudo Lugos poligone

Lugos poligonas – „Baterija, ugnis!“

Aš didžiuojuosi savo pulku ir jo kariais. Visuomet stengiausi, kad kareiviui nieko netrūktų, kad jis būtų sočiai pavalgydintas ir tinkamai aprengtas pagal sezoną ir oro sąlygas, kad jam būtų saugu tarnauti kariuomenėje, apie kurią jis prisiklausęs visokių baisybių. Pulke buvo ir didelis pagalbinis ūkis, kuriame auginome per 200 kiaulių, o šėrėme valgyklos atliekomis ir tuo, ką surinkdavome iš kelių hektarų žemės ploto. Lauko pratybose, ypač žiemą, kariai gaudavo papildomą gabalą lašinių ir didelę riekę duonos. Ir mokymo centruose būdavo sudaromos geros gyvenimo sąlygos – gerai įrengtos palapinės, lauko valgykla, prausyklos, lauko tualetai ir kt. Visuomet laiku maudydavosi pirtyje. O dažnai patys kariai parodydavo puikius išradingumo pavyzdžius. Užbėgdamas už akių trumpai papasakosiu, kaip gyveno kariai 1981 m. per didžiausius po II pasaulinio karo manevrus su koviniu šaudymu „Vakarai–81" viename Baltarusijos poligonų. Pasirengimas manevrams truko beveik 3 mėn. Tai buvo birželis–rugpjūtis. Niekas ir negalėjo pagalvoti apie tai, kad pačiame vidurvasaryje prireiks krosnelių. Staiga atšalo, prasidėjo ilgai trunkantys lietūs. Ir vieną rytą nepatikėjau savo akimis. Virš daugelio kareivių palapinių rūko dūmai – buvo šildomasi krosnelėmis. Mokymo laukuose buvo įrengiami sąlyginio priešo atramos punktai ir kitos pozicijos, kuriose buvo išdėstyti taikiniai pagal galimo priešo ginkluotę ir techniką. Buvo daug automobilių ir šarvuotos technikos (skirtos sunaikinti artilerijos ugnimi). Kareiviai nuėmė nuo tų mašinų degalų bakus, pavertė juos krosnelėmis, o dūmtraukius įrengė sudėję vieną ant kitos konservų, kuriuos gaudavo kiekvieną dieną maistui, dėžutes. Buvo nuostabu žiūrėti į tokius meistriškumo ir išradingumo šedevrus. Dar kariai įrengdami ugnies pozicijas ir stebėjimo punktus įtaisė tokias priedangas ir blindažus, kad nenorėdavo eiti miegoti į palapines. O po mėnesio buvimo poligone karininkai mane pakvietė į sauną, kurią padarė iškastoje duobėje panaudodami nukirstų medžių rąstus (medžių pakako, nes miškas buvo kertamas keliams per pelkes bei pozicijoms įrengti). Vėliau tokią praktiką karininkai panaudojo ir nuolatinės dislokacijos vietose.

Daug dėmesio buvo skiriama ir karių poilsiui. Pulkas turėjo savo neetatinį orkestrą, kuris grodavo ne tik rikiuotės apžiūrose, bet ir žygiuojant miesto gatvėmis, saviveiklos koncertuose. Buvo geras saviveiklos kolektyvas, įvairios sporto sekcijos. Kiekviena baterija turėjo televizorių, reguliariai būdavo rodomi kino filmai, organizuojamos įvairios ekskursijos, nes tokiame mieste kaip Lvovas buvo ką pažiūrėti.

Ir galiu drąsiai teigti, kad kariai atsilygindavo tuo pačiu, darydami kartais tai, kas, atrodo, buvo neįmanoma. Štai per 1977 metų pratybas „Karpatai", į ku-

rias pirmą kartą SSSR istorijoje buvo pakviesti NATO valstybių atstovai, buvo demonstruojamas divizijos persikėlimas per vandens kliūtį. Šarvuočiai ir kita plaukiojanti technika perplaukė vandens kliūtį, tankai pervažiavo po vandeniu, o artilerija buvo keliama perkeliamaisiais šarvuočiais. Į vieną šarvuotį tilpdavo automobilis vilkikas, į kitą – pabūklas. Viskas vyko sklandžiai, ir štai vienas šarvuotis su automobiliu nuplaukė, o kitas su nepakrautu pabūklu liko krante. Šarvuotyje sugedo mechaninis buksyras, kuris turėjo įtempti pabūklą į šarvuotį. Praėjo kelios minutės ir šarvuotis jau su pakrautu pabūklu nuplaukė. Niekas nieko nepastebėjo. Kaip keturi kariai sugebėjo 3300 kg sveriančią haubicą įstumti į šarvuotį, jie ir patys negalėjo paaiškinti. Jie rizikavo savo gyvybėmis, nes jeigu jie pabūklo nebūtų išlaikę, jis juos būtų sutraiškęs. Iškilmingoje pulko rikiuotėje visiems pabūklo skyriaus kariams įteikiau atostogų į tėvynę dokumentus. Tokių pavyzdžių buvo daug.

Pulkui su savo karo technika tekdavo kiekvienais metais dalyvauti kariniuose paraduose. Pulko vadas važiuodavo savo tarnybine mašina GAZ-69 (nuo 1974 m. – UAZ-469). Mašinų numerius skirstydavo karinė automobilių inspekcija. Mano mašinos numeris buvo 18-82 EK (buvo nustatyta tvarka skirti numerius pagal pulko vado inicialus – Eugenijus Kisinas).

Pulkas kariniame parade Lvove

Pulką reikėjo ne tiktai mokyti, bet ir užtikrinti tvarką ir tvirtą drausmę. Tai užimdavo daug pulko vado ir visų karininkų laiko. Žinoma, kad sovietinėje kariuomenėje klestėjo nestatutiniai santykiai, kai ankstesnio šaukimo kariai ne tik skriausdavo jaunesniuosius, bet ir tyčiojosi iš jų. Taip buvo ne visada. Aš jau pa-

sakojau apie tai, kaip globojo perėję fronto mokyklą kariai jaunesniuosius, net ir mane – jų vadą. Nestatutiniai santykiai sovietinėje kariuomenėje prasidėjo tada, kai 7-ajame XX a. dešimtmetyje į karo tarnybą pradėjo šaukti buvusius kalinius. Ir tik 2009 m. RF Generalinis štabas nutarė nebešaukti į karo tarnybą jaunuolių su kriminaline praeitimi. Aš esu tvirtai įsitikinęs, kad galima įveikti ir šią bėdą. Bet tai pirmiausia priklauso nuo dalinio vado. Jeigu dirbti išsijuosus ir negailėti savęs ir pavaldžių karininkų, jaunesniųjų karių skriaudikų nebus. Jų nebuvo ir mano pulke. Maža buvo įvesti karininkų budėjimą padaliniuose (nors ir tai tekdavo daryti). Reikėjo atkakliai dirbti su visomis karių kategorijomis, ir pirmiausia su „seniais" (rus. vad. „diedais"). Reikėjo jiems tvirtai paaiškinti jų teises (būti pavyzdžiu jaunesniesiems) ir pareigas (patiems atlikti sunkesnes užduotis), atsakomybę už neteisingą poelgį, pvz., būti vėliau išleistiems į atsargą (žinoma, kiek tai leidžia pulko vado teisės; pvz., pasodinti už blogą elgesį į areštinę, kai kiti jau išvažiavo namo ir pan.). Reikėjo kalbėtis ir su jaunais kareiviais, įtikinti, kad jie nepasiduotų patyčioms ir praneštų apie jas savo vadams. Leidau tiesiogiai kreiptis į mane. Dirbome su seržantais. Net atidarėme nuolatos veikiančią seržantų mokyklą, kuriai pats sudariau programą ir dažnai skaitydavau seržantams paskaitas ir vesdavau jiems pratybas, nes seržantų mokyklose išmokydavo specialybės, bet per mažai mokydavo vadovauti ir dirbti su pavaldiniais.

Visa tai užimdavo daug laiko, ir dabar galiu prisipažinti, kad tekdavo dirbti be poilsio dienų ir dažnai beveik be atostogų. Per 32 tarnybos metus tik 3 kartus kartu su žmona buvau sanatorijose, ir tai žiemos metu (būdamas dar vyr. leitenantu Leningrado srities Tarchovkoje, pulkininku leitenantu ir pulkininku – Abchazijos Suchumi ir Krymo Aluštoje).

Tai visiškai nereiškia, kad taip dirbti verčiau ir pavaldinius. Kiek buvo įmanoma nustačiau netarnybinio laiko naudojimo eiliškumą, poilsio dienomis būdavo skiriami „atsakingieji" pulko ir divizionų karininkai, stengiausi griežtai laikytis atostogų grafiko ir pan. Pavydžiu Lietuvos kariuomenės karininkams, kurių nepamatysi daliniuose po darbo valandų, juo labiau savaitgaliais. O ir savaitgaliais nėra kas veikti daliniuose, nes dauguma privalomosios karo tarnybos kareivių išleidžiami namo.

Retai, bet kartais pavykdavo šiek tiek atsipūsti ir su šeima pailsėti užmiestyje. Bet niekada negalėjai žinoti, kada tau paskambins vyresnis viršininkas. Mobiliųjų telefonų dar nebuvo. Todėl visada būdavai „pririštas" prie ryšių priemonių. Net kai nebuvo bute miesto telefono, tekdavo tempti lauko linijas per namų stogus ir pan. Radau šiokią tokią išeitį. Lvovo užmiestyje Briuchovičiuose buvo di-

vizijos šaudmenų sandėliai, kuriuos saugojo mano pulko kariai. Aplinkui puikus miško parkas, netoliese nedidelis ežeras. Perspėdavau pulko budėtoją, kad Briuchovičiuose tikrinsiu sargybą, ir prireikus tegul skambina sargybos viršininkui. Atvažiuodavau į sargybinę, perspėdavau sargybos viršininką, kad mašiną pastatytų prie sargybinės ir prireikus parvežtų mane, o skambinusiam pasakytų, kad pulko vadas tikrina postus. Ir taip po 10-ties minučių jau būdavau prie telefono. O jeigu norėdavosi šventadienį išvažiuoti uogauti ar grybauti, tekdavo prašyti divizijos vado leidimo. Tokia buvo pulko vado kasdienybė.

1975 m. man buvo suteiktas paskutinis (mano tarnyboje) pulkininko laipsnis. Ir ačiū Dievui, kad netapau generolu, nes tuomet nebūtų tekę tarnauti Lietuvos kariuomenėje. Sovietinių generolų į Lietuvos kariuomenę nepriėmė.

1975 – pulkininkas

1976 – kario priesaika

Dabar apie šeimą. Sūnus Vladas 1971 m. baigė vidurinę mokyklą ir tais pačiais metais buvo pašauktas į karo tarnybą. 2 metus ištarnavo Šiaurės jūrų laivyno pakrančių artilerijoje. Baigęs privalomąją karo tarnybą pradėjo profesinę karo tarnybą jaunesniuoju seržantu mano pulke. Baigęs praporščikų mokyklą ir gavęs praporščiko laipsnį buvo paskirtas artilerijos ugnies būrio vadu, kuriuo tarnavo iki 1978 metų. Dabar apie šeimą... 1974 m. vedė atsargos karininko dukrą Tatjaną. 1975 04 18 jiems gimė sūnus, mano anūkas, Eugenijus Kisinas (taip pavadino senelio garbei). Dukra Lvove baigė 7 klases. Žmona šeimininkavo namuose saugodama šeimos židinį.

Dar vienas susitikimas įvyko su generolu pulkininku V. I. Varennikovu. Antrąją mano sūnaus vestuvių dieną, o tai buvo sekmadienis, paskambino pulko budėtojas ir pranešė kad 21.00 val. kviečia apygardos vadas. Turbūt nereikia pasakoti, kad per vestuves dar ir geriama. Todėl turėjau visą dieną, kad būčiau tinkamos „vizitui" pas tokį aukštą viršininką formos. Atvykau į apygardos štabą ir vado adjutantas nuvedė mane į V. I. Varennikovo kabinetą. Raportavau apie atvykimą, vadas paprašė sėstis ir paklausė, ar aš gerai žinau pulko teritoriją. Atsakiau teigiamai. Tuomet paprašė papasakoti apie statybas (tuomet statėme technikos saugyklas ir pistoletinį poligoną). Jokių klausimų apie kovinį rengimą ir pan. Tokia tema pasikalbėjome kelias minutes ir jis leido man eiti.

Tik tuomet aš supratau, kad tai buvo patikrinimas, kaip atrodo pulkas vadas po savo sūnaus vestuvių. Matyt, jį informavo apie tai, kad E. Kisinas kelia savo sūnui vestuves. Vėliau supratau, kas buvo tas informatorius. Tai buvo mano pavaduotojas politiniams reikalams pulkininkas leitenantas Samsonovas, su kuriuo buvau susidraugavęs, draugavome ir šeimomis, dažnai būdavau jo bute.

Tokia buvo sovietinė sistema. Visi būdavo sekami ir apie visus būdavo informuojama. Dar divizijoje buvo Ypatingasis skyrius, o kiekviename dalinyje – to skyriaus įgaliotinis. Jam buvo skirtas atskiras kabinetas, o aš nesidomėjau, ką jis ten veikė. Jis man nieko nepasakodavo ir aš neieškodavau su juo kontaktų. Numaniau, kad jis padaliniuose turi užverbuotus agentus, kurie informuodavo apie viską, kas pas juos dedasi.

O Lietuva gyveno savo okupuotos šalies gyvenimą. Nors gyvenimo sąlygos buvo nepalyginamai geresnės nei daugelyje Rusijos ir kai kurių kitų sąjunginių respublikų dideliuose (jau nekalbant apie mažuosius) miestuose ir gyvenvietėse, ne visi susitaikė su okupaciniu režimu. Eilinį kartą Lietuvą (ir ne tik) sukrėtė Kaunas. 1972 m. gegužės 14 d. Kauno miesto sode prie Muzikinio teatro protestuodamas prieš tarybinį režimą, apsipylė benzinu ir susidegino 19-metis Romas

Kalanta. Jo užrašų knygelėje liko įrašas: „Dėl mano mirties kalta tik santvarka“. Įvykiai Kaune sukėlė LKP ir KGB pareigūnų sumišimą – Lietuvos TSR tai buvo precedento neturintis atvejis. Laidotuvės įvyko gegužės 18 d. Tą ir kitą dieną į gatves išėjo per 3 tūkst. demonstrantų. Jiems malšinti sutelkta per 7 tūkst. draugovininkų, milicininkų, kareivių. Protesto akcijos dalyviai buvo gaudomi, nukerpami plikai, tardomi, mušami, atimami jų dokumentai, aktyvesnieji – įkalinami. 50 žmonių iškeltos civilinės, dešimčiai – baudžiamosios bylos, iš jų 8 nuteisti. Antanas Sniečkus bandė įtikinti Maskvą, kad tai buvo nereikšmingas „chuliganizmas“, nes esą nebuvo nuteistas nė vienas eitynėse dalyvavęs studentas. R. Kalanta oficialiai pripažintas psichikos ligoniu, tačiau 1989 m. posėdžiavusi komisija, trūkstant paprastų įrodymų, galiausiai Kalantą pripažino psichiškai sveiku.

Drastiškas Kalantos poelgis pagyvino antitarybines nuotaikas krašte, suteikė vilties, kad įmanoma pasiekti nepriklausomybę. Užsienyje gyvenantys lietuviai rengė minėjimus, leido knygas, pašto ženklus, statė paminklus ir kitus atminimo simbolius bendruomenių susibūrimo vietose. R. Kalanta virto nacionaliniu didvyriu.

O Sovietų Sąjungoje buvo ramu ir nieko apie įvykius Lietuvoje nebuvo žinoma.

1975 m. balandžio 18 d. gimė mano pirmasis anūkas Eugenijus Kisinas, taip pavadintas senelio garbei.

Mano pirmasis anūkas Eugenijus Kisinas

1977-ųjų vasarą pasibaigus pratyboms „Karpatai“ paskambino apygardos raketų ir artilerijos viršininkas ir pranešė, kad apygardos vadas nori mane matyti

dislokuotos Užkarpatės srities Mukačevo mieste 128-osios motošaulių divizijos raketų ir artilerijos viršininku. Teko sutikti, nes kiek galima vadovauti pulkui. Tai buvo paaukštinimas tarnyboje, bet toks, kuriuo ir baigiasi artilerijos karininko tarnyba. Taip baigėsi vienas ir prasidėjo kitas, jau paskutinis, pulkininko E. S. Kisino karo tarnybos etapas. Pradėjau ruoštis kelionei.

Mukačevas – 128 motošaulių divizija (1977–1985)

Gavęs atostogų nutariau susipažinti su būsimosios tarnybos vieta. Sėdome su žmona ir dukra į mašiną ir išvykome į Mukačevą. Karpatuose buvome pirmą kartą, todėl kelionė per kalnus sužavėjo. Dar nebuvo naujo dabartinio kelio, o senasis buvo ne tik įspūdingas, bet ir pavojingas: serpentinai, staigūs posūkiai, 7 km ilgio nuokalnė, kurios pabaigoje po staigaus posūkio atsivėrė nuostabi panorama, į kurią dairytis nevertėjo, nes galima buvo nulėkti į prarają. Ir vėliau, kai tekdavo važiuoti šiuo keliu į Lvovą ar vesti savo artileriją į Lvovo poligoną, nepalikdavo nerimas dėl savo pavaldinių.

Sustojome pusiaukelėje aukščiausioje maršruto vietoje.

Pakeliui į Mukačevą

Mukačevas – antras pagal dydį Užkarpatės srities miestas, svarbus pramonės ir kultūros centras, išsidėstęs prie Latoricos upės. Nors mieste yra tik 85

tūkst. gyventojų, veikia Valstybinis Mukačevo universitetas ir dar kelios aukštosios mokyklos, gausu lankytinų vietų – XI a. Mukačevo pilis, Švento Nikolajaus moterų vienuolynas, kaminkrėčio, „čigono su šluota“ ir kt. paminklai, „Baltieji rūmai“ – Ferenco II Rakoci rūmai ir kt. 2007 m. Mukačeve veikė 17 vienuolikos konfesijų religinių bendrijų, kurios turėjo daugiau kaip 30 kultinių pastatų (bažnyčių, cerkvių, maldos namų, 3 vienuolynai – stačiatikių ir graikų katalikų moterų bei katalikų vyrų). 2006 m. atidaryta ir žydų sinagoga. Ir neapsakomai graži gamta, ypač kai pavasarį žydi (kaip Japonijoje) japoniškos vyšnios – sakuros.

Už tų grožybių nepastebėjome, kad Mukačeve, kaip ir daugelyje kitų Ukrainos miestų, tuščios maisto parduotuvės. Vėliau teko susitaikyti su tuo, kad norint nusipirkti litrą pieno, reikėdavo šeštą valandą ryto užsiimti eilę, o ir duonos reikėdavo paieškoti. Jau nekalbu apie sviestą, kurį galėjome nusipirkti tiktai divizijos parduotuvėje.

128-oji gvardijos motošaulių divizija buvo išsidėsčiusi penkiuose miestuose: divizijos štabas su ryšių, žvalgybos ir kt. padaliniais ir 487-asis pėstininkų kovos mašinų motošaulių pulkas Mukačeve, 327-asis motošaulių pulkas ir 398-asis tankų pulkas Užhorode, 315-asis sumažintos sudėties motošaulių pulkas Beregove, 331-asis artilerijos pulkas Perečine, 102-asis zenitinis raketų pulkas, raketų divizionas, reaktyvinis divizionas ir prieštankinis divizionas Svaliavoje. Tai turėjo tapti mano būsimojo „mūšio“ regionu.

Prisistačiau divizijos vadui generolui A. N. Kleimionovui (tarnybą baigs generolu pulkininku Generalinio štabo viršininko pavaduotoju). Sutiko draugiškai ir taip buvo visą bendros tarnybos laiką, kai jis remdavo ir padėdavo įgyvendinti visus mano planus. Atsižvelgiant į didelę mano šeimą (aš, žmona, dukra ir sūnus su žmona ir sūnumi), man buvo skirtas didelis (daugiau kaip 100 kv. m.) butas pačiame miesto centre, bet kuriame tuo metu buvo 4 šeimų bendrabutis. Kol kas gavau vieną kambarį ir šeima liko Lvove. Po kelių mėnesių, kai jau butas buvo laisvas, parsivežiau žmoną su dukra. Sūnus kol kas liko tarnauti Lvove. Tai buvo senas prieškarinis namas, kuriame gyveno turtingas odontologas. Name buvo įrengtas centrinis šildymas ir visi patogumai. Bet dabar niekas neveikė, o kiekviename kambaryje buvo malkomis kūrenamos krosnys. Tik vėliau sutvarkėme šildymo sistemą, iš pradžių katilą kūrenome anglimi, o kai gatvėje nutiesė dujų liniją, ir dujomis.

Pagrindiniai mano tarnybos uždaviniai buvo tie patys kaip ir pulko vado: kovinis rengimas ir kovinė parengtis. Tiktai darbo apimtis buvo kur kas didesnė, nors nereikėjo užsiimti ūkine veikla. Dabar man buvo pavaldūs: nedidelis štabas

(5 karininkai – štabo viršininkas, jo pavaduotojas, žvalgybos, ryšių ir topografijos viršininkai), valdymo ir artilerijos žvalgybos baterija (jau su radiolokacijos ir garso žvalgybos priemonėmis), artilerijos pulkas, keturių pulkų artilerija, raketų, reaktyvinis ir prieštankinis divizionai. Iš viso tarnavo daugiau kaip 200 karininkų, beveik 2000 seržantų ir kareivių. Artilerijos sudėtyje buvo 9 artilerijos divizionai, 33 baterijos, 18 atskirų minosvaidžių ir prieštankinių valdomųjų raketų būrių ir kt. Ginkluotėje buvo 126 122–152 mm haubicos (tarp jų 18 savaeigių „Gvazdikų“ ir 18 savaeigių „Akacijų“), 18 prieštankinių 100 mm patrankų, 18 reaktyvinių leidimo įtaisų BM-21 „Grad“, 45 120–82 mm minosvaidžiai, 27 kovinės prieštankinių valdomųjų raketų mašinos „Maliutka“, daug rankinių prieštankinių valdomųjų raketų ir sunkiųjų prieštankinių granatsvaidžių, 4 raketų „Luna–M“ leidimo įrenginiai.

Aš visa tai išvardijau tik todėl, kad galima būtų įsivaizduoti divizijos raketų ir artilerijos viršininko darbo barą ir apimtį. Jeigu pulko vadas visuomet buvo su savo daliniu ir jį mokė, tai dabar reikėjo skirti laiko ir dėmesio išdėstytiems penkiose gyvenvietėse daliniams. Pavyzdžiui, divizijos štabą ir artilerijos pulką skyrė 70 km. Per vieną dieną buvo įmanoma pabuvoti ir padirbėti tik viename dalinyje. Todėl kartu galėjome susitikti tik mokymo centruose ir per taktines pratybas.

Pirmiausia reikėjo mokyti artilerijos vienetų vadus (artilerijos pulko ir divizionų vadus, motošaulių ir tankų pulko artilerijos viršininkus ir divizionų vadus ir pan.). Susidūriau su panašia problema, kai motošaulių ir tankų pulkų vadai daugiausia dėmesio skirdavo pėstininkų ir tankų batalionams, o „specai“ (kaip paženminančiai vadindavo artileristus, inžinierius ir kt. specialiųjų kariuomenės rūšių padalinius) buvo antraeiliai ir apie juos prisimindavo tik tuomet, kai juose kas nors nutikdavo arba kai jie per patikrinimus ar pratybas veikdavo prastai. Kaip ir mano pulkas, artileristai galėjo būti pirmiausiai panaudojami ūkio ir kt. pašaliniams darbams. Reikėjo sulaužyti tokią nepriimtiną praktiką. Ir čia man padėjo divizijos vadas. Paruošiau įsakymą, pagal kurį visi artilerijos ir raketų daliniai ir padaliniai kiekvieną mėnesį po 10 dienų turėjo mokytis Užhorodo kalnų mokymo centre. Divizijos vadas tokį įsakymą pasirašė. Ir tai buvo vienintelė divizija, kurioje artilerija nuolat mokėsi lauko sąlygomis. Į mokymo centrą pagal nustatytą grafiką būdavo paeiliui išvedami artilerijos pulko divizionai, visa pulkų ir batalionų artilerija, raketų, reaktyvinis ir prieštankinis divizionai. Čia buvo tinkamai įrengtos dalinių ir padalinių stovyklos su lauko virtuvėmis, artilerijos stebėjimo punktai ir ugnies pozicijos, nuolat veikė šautuvinis artile-

rijos poligonas. Vėliau, kai buvo įrengiamas vienintelis toks kalnų poligonas ne tik Priekarpatės, bet ir kitose europinės SSSR dalies karinėse apygardose, kuris skyrėsi nuo Šiaurės Kaukazo ir Užkaukazės karinių apygardų poligonų landšaftu, augalija (ten buvo pliki kalnai), buvo įrengtas ir artilerijos mokymo ruožas. Čia artileristai ne tik įgydavo reikiamų įgūdžių, bet ir šaudydavo iš visų kalibrų pabūklų ir minosvaidžių, būdavo net leidžiami reaktyviniai sviediniai iš raketų leidimo įrenginiuose pritaikytų vamzdžių. Dieną ir naktį veikdavo šautuvinis poligonas. Nuolat vykdavo artilerijos pulko, pulkų artilerijos ir visos artilerijos ugnies valdymo pratybos.

Artilerijos pulkas turėjo savo neblogą mokymo bazę, gerą šautuvinį poligoną, vėliau įsirengė savaeigės artilerijos miestelį. Būtent artilerijos pulke būdavo rengiamos artilerijos divizionų ir baterijų vadų pratybos ir konkursai, kurių metu vadai šaudydavo šautuviniame poligone, o konkursų metu – ir koviniais šaudmenimis Užhorodo mokymo centre.

Nebūčiau pasiekęs gerų rezultatų rengiant divizijos artileriją, jeigu būčiau pamiršęs motošaulių ir tankų pulkų ir batalionų vadus. Mano užduotį palengvino SSSR sausumos pajėgų vado reikalavimas: visi vadai turi žinoti visą dalinio ar padalinio kovos techniką (taigi ir artilerijos) ir mokėti ją tinkamai panaudoti. Pagal divizijos vadų rengimo programą buvo organizuojamos pulkų ir batalionų vadų pratybos klasėse ir mokymo centre, kur karininkai būdavo ne tik supažindinami su artilerijos technika ir jos panaudojimu, bet praktiškai dirbdavo su pabūklais ir minosvaidžiais, patys šaudydavo iš haubicų (tiesiu taikymu) ir minosvaidžių, leisdavo prieštankines raketas. Daug dėmesio skirdavau artilerijos ugnies valdymui. Po tokių pratybų daug lengviau buvo spręsti visus pulkų ir batalionų artilerijos padalinių veiklos ir gyvenimo klausimus.

Labai daug laiko ir pastangų reikėjo skirti raketų divizionui, nes nuo jo įvertinimo priklausė ir divizijos įvertinimas. Divizija negalėjo būti geriau įvertinta nei raketų divizionas. Todėl kiekvienais metais apygardos raketų ir artilerijos viršininkas organizuodavo raketų divizionų varžybas Lvovo poligone, per kurias būdavo tikrinama diviziono technika, karininkų ir specialistų pasirengimas. Varžybos baigdavosi taktinėmis pratybomis su koviniais raketų leidimais.

Aukščiausias raketų divizionų tikrinimo lygis būdavo pasiekiamas centriniame Gynybos ministerijos Kapustino Jaro raketų poligone Astrachanės srities šiaurės vakaruose (90 km nuo Volgogrado). Į Kapustino Jarą raketų divizionus iškviesdavo kas keli metai visiškai netikėtai, duodami šiek tiek laiko pasiruošti pasirengimui ir atvykimui, nes divizionui būdavo priduodami pėstininkų (ap-

saugai), inžineriniai ir kiti padaliniai su savo technika. Per 7 tarnybos metus teko 3 kartus su raketų divizionu būti Kapustino Jare. Du kartus divizionas buvo įvertintas gerai ir net buvo pakviestas dalyvauti parodomosiose pratybose, o trečią kartą (per Generalinės inspekcijos patikrinimą) tiktai patenkinamai. Todėl ir divizija buvo įvertinta tiktai „patenkinamai“. Ir pirmą kartą per 32 karo tarnybos metus aš, bent jau apygardos raketų ir artilerijos viršininko generolo majoro Ustiugovo akyse, tapau „pavojingu žmogumi“, kuriuo negalima pasitikėti. Nors raketų divizionas buvo gerai parengtas ir diviziono kariai per taktines pratybas su kovinių raketų leidimu padarė daugiau, negu gali žmogus. Tai buvo žiemą. Kai divizionas buvo išvestas į pradinį rajoną, lijo lietus. O naktį, kai vyko pratybos, paspaudė 40 laipsnių šaltis. Viskas pavirto ledu. Dirbti su raketomis mūvint pirštines buvo neįmanoma, todėl kareiviai dirbo su metalu plikomis rankomis. Pirštai prilipdavo prie metalo ir net tekdavo atplėšti su oda. Bet uždavinius įvykdė. Numatyti palengvinti normatyvai veikiant naktį ar su apsaugos priemonėmis, o apie baisų šaltį nieko nepasakyta. Diviziono kariai veikė kaip didvyriai, o pulkininkas E. S.-S. Kisinas tapo „pavojingu žmogumi“.

Tas „pavojingas žmogus“ įrodė, ko jis vertas, kai divizijos artilerija dalyvavo didžiausiose pokario karinėse pratybose „Vakarai–81“ („Zapad–81“), kur pirmą kartą buvo panaudota tiek artilerijos ir jos šaudmenų, kiek priklauso panaudoti karinėse operacijose – keli šimtai artilerijos pabūklų ir po 80–100 (priklausomai nuo kalibro) sviedinių kiekvienam pabūklui.

Kapustino Jaro raketų poligone – aš ir raketų diviziono vadas majoras G. S. Krutikovas

Taigi „Vakarai–81“. Šiuose manevruose, kurie vyko Baltarusijos, Pabaltijo karinių apygardų teritorijoje ir Baltijos jūros akvatorijoje, viename Baltarusijos poligonų dalyvavo ir 128-osios motošaulių divizijos artilerija: artilerijos pulkas, 4 motošaulių ir tankų pulkų divizionai, raketų ir reaktyvinis divizionai; iš viso 126 haubicos, 18 reaktyvinių įtaisų BM-21 „Grad“ ir 4 raketų leidimo įrenginiai „Luna–M“.

Artilerijos uždaviniai šiuose manevruose buvo ne tik sudėtingi, bet ir neįprasti taikos metu. Pirmą kartą pokario metais buvo nutarta pritaikyti (manevrai dar buvo ir bandomieji) šiuolaikinius artilerijos panaudojimo metodus (pagal uždavinių apimtį, artilerijos ugnies masiškumą, nustatyti jos ugnies rezultatus). Susitelkus būsimųjų veiksmų rajone, reikėjo pagal visus fortifikacijos reikalavimus įrengti ugnies pozicijas, valdymo ir stebėjimo punktus su visomis priedangomis, blindažais ir pan. O svarbiausia, išmokyti artileristus leisti tikslią nenutrūkstamąją ugnį per nustatytą laiką. Artilerinis puolimo parengimas turėjo trukti beveik valandą, po to artilerija turėjo remti puolimą savo ugnimi, kai paskui artilerijos ugnies bangą, kuo arčiau priartėję prie ugnies zonos, sekė tankai, pėstininkų kovos mašinos ir pėstieji pėstininkai. Klaidų negalėjo būti, nes būtų daug žmonių aukų.

Reikėjo ne tik išmokyti pabūklų skyrius veikti tiksliai ir darniai, bet ir ištreniruoti taip, kad kariai sugebėtų atlaikyti milžinišką fizinį ir moralinį krūvį. Kiekvienas pabūklo skyriaus karys per valandą turėjo paruošti po 100 sviedinių ir užtaisų (haubicos atskirai užtaisomos sviediniu ir užtaisu tūtoje), užtaisyti pabūklą ir iššauti. Paskaičiuokime krūvį: 122 mm haubicos sviedinys sveria 22 ir užtaisas tūtoje 6 kg, taigi apie 30 kg; 152 mm haubicos – atitinkamai 43, 8 ir apie 50 kg. Taigi kiekvienam pabūklo skyriaus kariui teko per vieną valandą pakelti, perduoti po 3000 ar 5000 kg šaudmenų, o užtaisytojui dar ir užtaisyti pabūklą sviediniu ir užtaisu taip, kad sviedinys įsirėžtų į vamzdžio graižtas. Kad kariai galėtų atlaikyti tokį krūvį, buvo intensyviai treniruojamasi. Kiekvienam pabūklui buvo pagaminti treniruokliai, kuriuose buvo imituojamas pabūklo užtaisymas. Tik čia buvo dar sunkiau, nei tikrai užtaisant pabūklą, nes reikėjo treniruoklį ne tik užtaisyti, bet po „šūvio“ paimti ir pernešti sviedinį į pradinę padėtį. Treniruoti pradėjome nuo 20-ties sviedinių. Bet ir po tokios treniruotės pylėsi prakaitas. Pamenu, kai dar mano artilerijos pulkas rodė sausumos pajėgų karininkams baterijos pratybas Lvovo poligone, po įvykdytos mano komandos „20 sviedinių ugnis“ priėjo prie vieno kario sausumos pajėgų vyriausiasis vadas armijos generolas I. G. Pavlovskis, paglostė kario sprandą, pajautė prakaitą ir

pagyrė: „Gerai, vade, mokai savo karius“. Taigi tęsėme treniruotes kiekvieną dieną didindami krūvį, kol pagaliau pasiekėme reikiamą rezultatą (100 užtaisymų). Pradžioje kai kurie ir neatlaikydavo krūvio. Kelis net reikėjo pakeisti. O šaudant per manevrus dar reikėjo atlaikyti ir siaubingą įtampą, nes šaudant salvėmis tik vienai baterijai, kyla baisus triukšmas. O kai prasideda tokios masės artilerijos „koncertas“, dreba žemė ir verčia iš kojų kaip per didžiulį žemės drebėjimą.

Nors jau buvau ištarnavęs artilerijoje beveik 30 metų, bet tik čia fiziškai ir dvasiškai suvokiau tikrą artilerijos galią. Manevrai baigėsi ir galima buvo susumuoti jų rezultatus. Artilerija šaudė į visiškai įrengtus tariamojo priešo atramos punktus, su viso profilio tranšėjomis, blindažais, priedangomis, su išdėstyta pagal etatus kovos technika ir karių su visa ginkluote ir ekipuote maketais. Kiekvienam atramos punktui buvo paskirta ekspertų komisija, kuri suskaičiavo sunaikintus taikinius, įvertino padarytą žalą ir nustatė, kokia taikinių dalis buvo sunaikinta. Pagal normatyvus grupinis taikinys, kokiu yra ir būrio atramos punktas, laikomas sunaikintu, jeigu sunaikinta 30 proc. taikinių. Mano artilerija sunaikino daugiau kaip 80 proc. taikinių. Daug divizijos artilerijos karių buvo apdovanoti, o man buvo įteiktas kovinis ordinas (ne už pasižymėjimą mūšyje, kuriame liejasi žmonių kraujas, o už puikų savo karių parengimą atlikti kario pareigas). Tarnybos metais buvo ir daugiau apdovanojimų, bet juos gaudavo visi karininkai jubiliejų proga ar už ištarnautą laiką.

Paminėsiu dar vieną svarbų įvykį mano tų metų tarnyboje. Bet noriu pažymėti, kad ir planinėje sovietinėje sistemoje būdavo kvailų ir neplaninių veiksmų. Vienas iš jų, kai mano Lvove dislokuotas 849-asis artilerijos pulkas netikėtai gavo diviziono techniką – 152 mm savaeigių haubicų „Akacija“. Atvyko geležinkelio ešelonas, kurį reikėjo iškrauti ir pervežti vikšrinę techniką į pulką miesto gatvėmis. Nežinau, ar korektiška rusiška patarlę „Rusijoje yra tik dvi bėdos – kvailiai ir keliai“ pritaikyti Ukrainai. Kvailių aš čia nemačiau, o keliai, net ir miestuose, prasti. Todėl važiuojant miesto gatvėmis sunkiajai šarvuotai technikai buvo galima suniokoti gatvių asfaltą. Teko bent sankryžose, posūkiuose iškloti geležies lakštus. Dar sudėtingiau buvo rasti tinkamus mechanikus vairuotojus. Niekas nežinojo, koks tų mašinų valdymas. Divizijoje surado vikšrinių mašinų MTL-B, kurių bazė panaši į „Akacijų“ bazę, vairuotojus. Juos patreniravus geležinkelio prieigose galima buvo važiuoti. Technika atsidūrė pulko technikos parke ir išbuvo nenaudojama kelis mėnesius, kai pagaliau paaiškėjo, kad šis divizionas skirtas 128-osios divizijos artilerijos pulkui. Teko pakartoti perkraustymo operaciją.

Kitas sovietinės sistemos patikimumo pavyzdys. Priekarpatės karinėje apygardoje buvo tik dvi sukomplektuotos pagal taikos meto etatus motošaulių divizijos: 24-oji Geležinė motošaulių divizija ir 128-oji Gvardijos motošaulių divizija. Ir štai gaunamas įsakymas pertvarkyti 128-ąją diviziją pagal sumažintus etatus, kur kiekviename pulke būtų tik po vieną sukomplektuotą kuopą ar bateriją. Įsakyta – padaryta! Rudenį divizija liko be karių. Gerai dar kad karininkų neišvaikė. O pavasarį Generalinis štabas susigriebė, kad ne tą diviziją „sutrumpino". Prasidėjo atvirkštinis veiksmas – divizijos komplektavimas pagal taikos meto etatus per trumpą laiką, kai divizijai teko dalyvauti taktinėse pratybose Čekoslovakijos teritorijoje. Reikėjo per vieną mėnesį parengti karius, o svarbiausia, vairuotojus, kuriems reikėjo įveikti kelis šimtus kilometrų kalnuotais Čekoslovakijos keliais. Viskas buvo daroma pagal sutrumpintą programą, į kurią įėjo ir 500 km žygis. Pratybos praėjo be ypatingų įvykių. Pamatėme ir Čekoslovakijos kelius. Plentu važiavo beveik 200 tankų, daug kitos šarvuotos technikos, nuo kurių neliko nei mažiausio pėdsako. Jeigu taip Sovietų Sąjungoje? Po tokio divizijos žygio ir kelių neliktų, todėl tankai plentais nevažinėja, nebent dabar Ukrainoje per antiteroristinę operaciją.

Pirmą ir paskutinį kartą per savo tarnybą pabuvojau užsienio šalyje. Pasibaigus pratyboms karininkams buvo leista aplankyti Olomauco miestą. Davė po 12 kronų smulkioms išlaidoms. Tuomet ir pamačiau dviejų šalių, nors ir panašių socialinių sistemų, skirtumą. Pilnos visokiausių nematytų gėrybių parduotuvių vitrinos, švarios gatvės, puiki tvarka ir linksmi žmonės. Už tas 12 kronų sugebėjau nupirkti žmonai kosmetinį rinkinį ir penkių nosinaičių komplektą. Čekiško alaus neteko paragauti, nes pritrūko pinigų.

Generalinio štabo klaida atsirūgo tuoj pat grįžus iš mokymų. Gavome įsakymą pervežti artilerijos pulką į Leningrado srities Lugos poligoną, kur turėjome paremti Leningrado artilerijos akademijos mokymo procesą. Jau smulkiai pasakojau apie mano pulko veiklą Lugoje. Bet čia buvo dangus ir žemė. 331-asis artilerijos pulkas buvo sukomplektuotas visiškai neparengtais kariais, jau nekalbant apie bateriją, divizionų ir pulko darnumą. O reikalavimai buvo tie patys – tikrinama koviniu šūviu kiekvieno pabūklo skyriaus parengtis, padalinių valdomumas ir pan. Pasitelkiau visus savo diplomatinius sugebėjimus ir tai, kad akademijoje dar puikiai prisiminė mano pulką. Darėme viską, kad pulkui būtų leista pradėti veikti per pratybas, net stengėmės kažkaip pakeisti akademijos pratybų tvarką, kol sutvirtės pulko padaliniai. Ir pavyko. Ne taip puikiai, bet pulkas užduotį įvykdė, nors ir ne iki galo. Gavome netikėtą įsakymą

pasikrauti į ešelonus ir grįžti į dislokacijos vietą. Prasidėjo įvykiai Lenkijoje ir su jais susiję sovietinės vadovybės veiksmai. 128-oji motošaulių divizija buvo sukomplektuota iki karo meto etatų ir rengėsi veiksmams Lenkijos teritorijoje. Grįžę į diviziją jau radome pulkus susitelkimo rajonuose. Diviziją papildė vietinių rajonų atsargos kariai. Pavyzdžiui, dislokuotą Beregove 315-ąjį motošaulių pulką papildė to rajono atsargos kariai, beveik visi vengrai, kurie nemokėjo nei rusų, nei ukrainiečių kalbų. Net rikiuotėje išmoko tik vieną dainą „Išsiskleidė obuoliai ir kriaušės...“. Reikėjo kažkaip ir juos išmokyti „kariauti“.

Ačiū Aukščiausiajam, kad W. Jaruzelskio veiksmai išgelbėjo Lenkiją nuo sovietinės invazijos ir man neteko okupacinės kariuomenės sudėtyje dalyvauti tokioje baudžiamojoje operacijoje, kurią sovietinė kariuomenė įvykdė Vengrijoje ir Čekoslovakijoje. Nežinau, ar sugebėčiau duoti komandą šaudyti savo artilerijai į taikius gyventojus, ar užtektų ryžto atsisakyti vykdyti įsakymą, kaip tai padarė Rusijos Federacijos sausumos pajėgų vyriausiojo vado pirmasis pavaduotojas generolas pulkininkas E. A. Vorobjovas, kuris atsisakė vadovauti Čečėnijos operacijai ir parašė raportą išleisti į atsargą iš RF ginkluotųjų pajėgų. Jam buvo iškelta ir vėliau nutraukta baudžiamoji byla, o 1995 m. buvo išleistas iš kariuomenės „dėl sveikatos“. Paminėjau E. A. Vorobjovą todėl, kad kartu vadovavome pulkams 24-ojoje Geležinėje divizijoje, kartu dirbome 128-osios divizijos štabe, kur jis buvo štabo viršininku, kartu tarnavome 38-osios armijos sudėtyje, kurios vadu jis buvo. Puikios žmogaus savybės pasireiškia tik ekstremaliomis situacijomis, kai reikia priimti vienintelį teisingą sprendimą.

Nors retai, bet atsirasdavo laiko kartu pabūti gamtoje

Dukros Zitos ir Igorio vestuvės

Dabar apie šeimą. Žmona neiškentė namų „arešto“ ir pradėjo dirbti pagal savo mylimą specialybę – profesinės mokyklos virėja.

Dukra baigė vidurinę mokyklą ir neakivaizdinį prekybos technologinio technikumo skyrių, įgydama techniko technologo specialybę.

Sūnus buvo perkeltas tarnauti į Mukačevo 487-ąjį motošaulių pulką kuopos viršila.

Kartais mano gyvenime atsirasdavo laiko ir šeimai. Sūnus metė groti akordeonu, bet puikiai įvaldė gitarą ir net įrašė savo dainų kompaktinę plokštelę.

1981 m. dukra Zita ištekėjo už majoro Vasilčenko sūnaus Igorio.

Kai Zitos vyras Igoris baigė vidurinę mokyklą, įstojo studijuoti Charkovo mieste ir išvyko gyventi pas savo senelę. 1982 03 12 Mukačeve gimė jų dukra ir

mano antroji anūkė Marina. Po 3 mėnesių Zita su dukra išvyko gyventi pas vyrą.

Nors sovietinė valdžia ir persekiojo už religinius įsitikinimus ir religines apeigas, tačiau slaptai visi mano vaikai, anūkai ir proanūkiai buvo pakrikštyti. Zita ir Igoris nusivežė dukrelę į Kauną ir ten pakrikštijo. Krikšto tėvais buvo Marijos tetos sūnus Alius ir brolio Benedikto dukra Džiuljeta.

Igoris baigė studijas (studijavo anglų kalbą) ir buvo paskirtas karo ligoninės vertėju Etiopijoje. Dukra Zita išvyko kartu su vyru, o savo mažąją dukrelę paliko

Dukra Zita ir mano anūkė Marina

Anūkės Marinos krikštynos – Džiuljeta, Zita, Alius, Igoris

senelių globai. Gerai, kad į pabaigą ėjo mano tarnyba ir galima buvo užsiimti nors vienos anūkės globojimu ir auklėjimu.

1985 05 29, sukakus 51 metams, buvau atleistas iš karo tarnybos ir išleistas į atsargą. Taip baigėsi 32 metus trukusi tarnyba sovietinėje kariuomenėje. Ji buvo įvairi. Kartais sunki ir nemaloni, kartais pakenčiama ir net gera. Ypač gerais žodžiais ir jausmais prisimenu studijas Leningrado artilerijos akademijoje, vadovavimą baterijai Sachaline ir pulkui Lvove, kur galėjau dirbti su gyvais žmonėmis ir pats pasireikšti kaip asmenybė. Sovietinė sistema ir kariuomenė luošino žmones dvasiškai, nepalūžau dėl savo tvirto būdo. Dėkingas tiems vadams, kurie patikėjo manimi ir leido daryti taip, kaip man atrodė geriau ir kaip aš norėjau. Gerai, kad neteko tarnauti „karštuose taškuose“, kur liejosi kraujas. Nepadariau nieko tokio, kas galėtų sutepti, nors ir sovietinio, bet lietuvio, vardą. Manau, kad padėjau ne vienam kareivėliui ar karininkui tapti geru žmogumi. Ir kas labai svarbu, įgijau tiek žinių ir praktikos, kad vėliau galėjau jas pritaikyti kuriant Lietuvos kariuomenę, Krašto apsaugos mokyklą ir Lietuvos karo akademiją.

Labai gaila, kad neradau tinkamos dirvos pritaikyti puikias artileristo žinias ir didžiulę patirtį, nes Lietuvos kariuomenėje net dabar yra tik vienas artilerijos divizionas ir kelios minosvaidžių baterijos bei būriai. Man teko prisidėti kuriant *Minosvaidžių padalinių kovos statutą* (1997). 2004 m. Krašto apsaugos ministerija išleido mano parašytą *Artilerijos enciklopedinį žodyną*. Bet ir kitose karybos srityse prireikė mano žinių ir patirties, kurias aš tinkamai panaudojau ir iki šiolei naudoju.

Bet reikėjo baigti su sovietine karo tarnyba ir pradėti naują gyvenimą.

Divizijos vadas paskelbė gynybos ministro įsakymą, įteikė sausumos pajėgų vyriausiojo vado padėkos raštą ir dovanėlę. Ir tapau laisvas.

Pagal kariuomenės tradicijas visi, išleisti į atsargą karininkai, rengdavo išleistuvių vakarą savo tarnybos draugams ir bendradarbiams. Taip norėjau pasielgti ir aš. Sutariau vakarą rengti įgulos karininkų valgykloje, spaustuvėje atspausdinau ir įteikiau pakviestiesiems kvietimus. Žinoma, pakviečiau divizijos vadą ir visus štabo karininkus, pulkų vadus ir artilerijos viršininkus. Pasiunčiau kvietimą ir armijos vadui generolui majorui E. A. Vorobjovui, su kuriuo daug kas mane siejo tarnyboje Priekarpatės karinėje apygardoje. Bet buvo 1985 m. gegužė, kai jau veikė Michailo Gorbačiovo kovos su alkoholiu taisyklės. Todėl, švelniai tariant, man patarė rengti išleistuves savo namuose. O į namus galėjau pakviesti tik ribotą svečių skaičių, tai visų atsiprašiau. Mane suprato.

Paskutinį kartą aplankiau visus dalinius, atsisveikinau kaip priklauso su savo

jau buvusiais pavaldiniais ir pradėjau ruoštis į kelionę, nes nutariau grįžti į Tėvynę. Mukačeve liko sūnus su savo gausėjančia šeima, o dukra, grįžusi iš Etiopijos, nutarė įsikurti Charkovo mieste. Taip dar pakankamai jaunas ir stiprus 51 metų pulkininkas su savo taip pat dar nepasenusia žmona ir anūke nutarė pradėti naują gyvenimą dar neatgavusioje nepriklausomybės Lietuvoje.

ATSARGOS KARININKAS (1985–1992)

Atgal į Tėvynę

1985 m. birželį aš su žmona Marija ir anūkėle Marina grįžau į gimtąjį Kauną.

Aš, žmona Marija ir anūkė Marina

Prisiregistravau pas seserį Birutę, su kuria gyveno ir mano mama, o laikinai apsistojau pas kitą seserį Ritą, kuri tuo metu Kulautuvoje (kaip ir kiekvienais metais) vadovavo vaikų stovyklai. Po kiek laiko ir mes atvykome ten atostogauti. Puikiai leidome laiką uogaudami, grybaudami. Kartą žiūrėjau koncertą, kuris vyko atviroje stovyklos aikštelėje. Pasiilgau lietuviškų dainų, o kai uždainavo „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka...“, nesulaikiau ašarų. Bet atostogos atostogomis, o reikėjo surasti nors laikiną būstą ir darbą.

Problemos sprendėsi greitai. Susiradome dviejų kambariukų kampą vieno gero Ritos pažįstamo nuosavo namo rūsyje. Parsivežėme savo mantą iš Mukačevo ir sudėjome viename kambarėlyje. Patys trise gyvenome 8 kv. m. vad. kam-

baryje, bet galėjome naudotis šeimininko virtuve, vonios kambariu ir pan. Gyvenome kaip viena draugiška šeima. Draugystė išliko ilgam. Bet namas stovėjo užmiestyje, toli nuo autobusų stotelės (maždaug 1,5 km atstumu). Man tai buvo niekai, bet vėliau reikėjo vežioti anūkėlę į vaikų darželį (vasarą vežimėliu, žiemą rogutėmis).

Darbą taip pat susiradau greitai, pasinaudodamas įdarbinimo agentūros paslaugomis. Pamenu pokalbį su Kauno taksi parko direktoriumi, kuriam buvo reikalingas kadrų skyriaus viršininkas. Sužinojęs mano pavardę paklausė, ką bendro turiu su bibliografu Izidoriumi Kisinu. Nustebau, kad, lyg tai nieko bendro neturintis su bibliografija žmogus, žino apie mano garsųjį dėdę. Nors pagalvojus nieko nuostabaus, nes Izidorius buvo labai plačių pažiūrų žmogus, dirbo ne tik bibliografijos ir bibliotekininkystės srityje, bet ir kolekcionavo ekslibrisus, turėjo didžiulę pašto ženklų kolekciją ir pan. O 1985 08 26 įsidarbinau Kūno kultūros instituto vyr. inžinieriumi, o iš tikro – civilinės gynybos štabo viršininku.

Buto, kurį turėjo suteikti Kauno miesto valdžia, teko laukti. Atsargos karininkų eilėje buvau dvyliktas. Palyginti su mano karo tarnyba, turėjau daug laisvo laiko, kurį su neišnaudota meile stengiausi atiduoti savo mylimai anūkei Marinai.

1986 m. kovą pagaliau gavome butą naujame Šilainių rajone. Tuomet ten stovėjo tik 3 daugiabučiai namai. Aplinka buvo tokia, kokia būna statybvietėse, bet vėliau viskas susitvarkė ir dabar tai vienas iš gražiausių Kauno mikrorajonų, kur visuose gyvenamųjų namų kvartaluose yra mokyklos, vaikų darželiai, vaikams skirtos aikštelės, stadionai, platus parduotuvių tinklas, gydymo įstaigos ir pan. O kol kas buvo kaip buvo.

Civilinė gynyba man buvo nauja darbo sritis ir ją reikėjo įvaldyti. Man daug padėjo puikus Kūno kultūros instituto (KKI) kolektyvas, ypač instituto rektorius prof. Stanislovas Stonkus. Puikūs tarnybiniai santykiai susiklostė su legendiniais sportininkais – Pedagoginio fakulteto dekanu doc. Justinu Lagunavičiumi, Sportinių žaidimų katedros vedėju Stepu Butautu, doc. dėstytoju Algirdu Šociku ir kt. Stengiausi dirbti taip, kad ir palaikyčiau tinkamą civilinės gynybos parengtį, ir nekliudyčiau dirbti pedagogų kolektyvui. Ir mane suprato. Įrengiau neblogą mokymo punktą, kuriame buvo programuoto mokymo klasė. Visuose instituto kolektyvuose vyko civilinės gynybos pratybos, o kiekvienais metais visi darbuotojai laikė įskaitas programuoto mokymo klasėje. Ypač įsimena vienos instituto civilinės gynybos pratybos, kurias aplankė Lietuvos švietimo ministras Henrikas Zabulis. Ministras gerai įvertino pratybas, o rektorius S. Stonkus buvo apdovanotas civilinės gynybos garbės ženkleliu. Pratybose man labai daug padėjo or-

ganizuojant gelbėjimo darbus Algirdas Šocikas, kai studentai gelbėjo nukentėjusiuosius pro ketvirtojo aukšto langus.

1987 02 09 buvau išrinktas karinės katedros (civilinės gynybos) vyr. dėstytoju. Reikėjo kažkaip atsiskirti nuo karinės katedros ir dėstyti mokomąjį dalyką gimtąja kalba, todėl 1990 06 30 mano prašymu buvau perkeltas į Pedagogikos ir sporto vadybos katedrą. 1990–1991 m. dirbau vyr. dėstytoju ir Kauno politechnikos institute.

1989 m. Maskvoje baigiau Aukštuosius centrinius civilinės gynybos kursus pagal aukštųjų mokyklų civilinės gynybos dėstytojo specialybę.

Nusibodo skaityti paskaitas rusiškai, reikėjo pereiti prie gimtosios kalbos. O ir vadovėlių lietuvių kalba nebuvo. Todėl parašiau ir 1992 m. išleidau tris mokymo priemones: *Dozimetriniai prietaisai*, *Civilinės saugos pagrindai*, *Radioaktyviojo užteršimo ir cheminio užnuodijimo įvertinimas*.

Nors gaudavau karinę pensiją ir nedidelį dėstytojo atlyginimą, lėšų trūkdavo. Todėl dar buvau priimtas „Žinijos“ draugijos lektoriumi, kur skaičiau įvairiuose kolektyvuose paskaitas kosmonautikos, civilinės gynybos ir tarptautinių santykių temomis. Ypač sekėsi kosmonautika (amerikiečių astronautų skrydis į Mėnulį ir pan.), nes turėjau gražų skaidrių komplektą. Įsiminė dvi paskaitos: Kauno kunigų seminarijoje ir Pravieniškių pataisos kolonijoje. Kunigų seminarijoje taip patiko mano pasakojimas, kad seminarijos rektorius pakvietė vakarienės, kurią kaip visada valgydavo seminarijos vadovybė ir visi dėstytojai. Vakarienės metu įvyko malonus ir atviras pokalbis pasaulietiškomis temomis, neliečiant jokios politikos. Labai gerai mane priėmė ir Pravieniškių kolonijos kaliniai. Teko kelis kartus skaityti paskaitas ir Kūno kultūros instituto kolektyvui. Žinoma, už paskaitas daug neuždirbdavau (po 5 rublius už paskaitą). Tai buvo daugiau dvasinis atodūsis.

Žmonai vėl nusibodo sėdėti namuose, todėl ji pradėjo dirbti virėja naujame atidarytame vaikų darželyje, kurį lankė ir anūkė Marina. Kartu su anūke daug laiko leidome gamtoje, uogaudavome, žuvaudavome. Dirbdamas Kūno kultūros institute dažnai Mariną pasiimdavau į darbą, o po darbo kartu leisdavome laiką.

Bet laikas bėgo. Atėjo audringieji 1989–1992-ieji.

- ✓ 1989 01 25 – Vasario 16-oji paskelbta tautine švente.
- ✓ 1989 03 16 – įregistruotas Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis.
- ✓ 1989 08 23 – trijų Baltijos šalių gyventojai stojo į Baltijos kelią.

Baltijos kelias – 650 km ilgio susikibusių žmonių grandinė, minint 50-ąsias Molotovo–Ribentropo pakto, panaikinusio Baltijos šalių nepriklausomybę, metines, sustojusi sujungti trijų Baltijos šalių sostines – Vilnių, Rygą, Taliną. Lietu-

vos, Latvijos ir Estijos gyventojai, susikibdami rankomis, sudarė gyvą grandinę per Baltijos valstybes, taip simboliškai atskirdami Baltijos valstybes nuo Sovietų Sąjungos, išreikšdami norą būti laisvais. Iš viso kelyje stovėjo apie 2–2,5 mln. žmonių, iš jų apie 1 mln. – iš Lietuvos.

✓ 1989 12 15 – Lietuvos komunistų partija paskelbė atsiskirianti nuo Sovietų Sąjungos komunistų partijos.

✓ 1990 m. kovo 11 d. – Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba paskelbė atkurianti Lietuvos nepriklausomybę.

✓ 1991 01 11 – LKP (TSKP) veikėjas Juozas Jermalavičius paskelbė, kad Lietuvoje įsteigtas Nacionalinis gelbėjimo komitetas, neva imantis valdžią į savo rankas. Tą pačią dieną sovietų desantininkai (desantininkų Pskovo pulkas) Vilniuje užėmė telefonų stotį, Krašto apsaugos departamento pastatus, Spaudos rūmus, Nemenčinės TV retransliacijos centrą, Vilniaus geležinkelio stotį. Aukščiausiosios Tarybos rūmus saugojo apie 20 tūkst. žmonių.

✓ 1991 01 13 – naktį iš sausio 12-osios į 13-ąją sovietų desantininkai užėmė Vilniaus televizijos bokštą, Radijo ir televizijos komiteto pastatą. Žuvo 14, buvo sužeista apie 1000 žmonių.

✓ 1991 01 27 – Vilniaus rajone, Medininkuose ir Lavoriškėse sovietų kariai užpuolė Lietuvos–Baltarusijos pasienio muitines ir jas sunaikino.

✓ 1991 04 19 – sovietų desantininkai užpuolė Medininkų pasienio apsaugos ir muitinės postą.

✓ 1991 07 31 – Medininkų poste omonininkai (отряд мобильный особого назначения – mobilusis ypatingosios paskirties būrys) nužudė 7 Lietuvos pareigūnus.

✓ 1992 09 08 – Maskvoje krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius ir Rusijos Federacijos gynybos ministras P. Gračiovas pasirašė Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos grafiką.

✓ 1993 02 14 – Algirdas Brazauskas išrinktas Lietuvos Prezidentu.

✓ 1993 08 31 – iš Lietuvos išvesta Rusijos kariuomenė. 23 val. 46 min. paskutinis Rusijos kariuomenės karinis ešelonas nesustodamas pravažiavo Kenos geležinkelio stotį.

Taigi atrodytų ir viskas. Ko dar norėti? 1990 m. kovo 11 d. buvo atkurta Lietuvos nepriklausomybė. Bet ją reikia įtvirtinti, reikia ją ir apginti. Taigi paskelbus nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimą, svarbiausia buvo tą nepriklausomybę įtvirtinti. Buvo pradėta atkurti nepriklausomos Lietuvos Respublikos kariuomenė.

1991 m. Lietuvos spaudoje buvo paskelbta, kad kviečiami tarnauti Lietuvos kariuomenėje buvę sovietiniai karininkai. Parašiau prašymą ir aš. Tačiau gavau atsakymą, kad tokio amžiaus ir tokios specialybės (raketų ir artilerijos) karininkas nereikalingas. Po tokio atsakymo susitaikiau su mintimi visiems laikams atsisveikinti su karininko profesija.

Bet 1992-ųjų vasarą buvo pradėta kurti Krašto apsaugos mokykla. Tuo metu dirbęs KKI kadrų skyriaus viršininku Kazimieras Černevičius pasiūlė dirbti toje mokykloje. Ir štai mes trise: Kazimieras Černevičius, Vincas Milašius ir aš nuvažiavome į Krašto apsaugos ministeriją (buvo kukliose, dar neįrengtose patalpose), parašėme prašymus. Mums buvo pasakyta, kur ir kada susirinkti susitikimui su pirmuoju krašto apsaugos ministru Audriumi Butkevičiumi.

Atvykome į susitikimą. A. Butkevičius pasveikino susirinkusiuosius, papasakojo apie būsimosios mokyklos struktūrą, reikiamus specialistus ir pan. Mano specialybės nebuvo. Pasibaigus susitikimui, priėjau prie ministro ir pasakiau, kad man 58 metai, kad aš esu artileristas ir jau dirbęs civilinėje saugoje. Parodžiau savo tris knygeles. Jis man pasakė, kad nesvarbu, kiek man metų, ir kad man atsiras vietos Krašto apsaugos mokykloje: „Eikite ir dirbkite“. Taip buvo išspręstas mano tolesnis likimas. Žvelgdamas iš dabartinės senio aukštumos, esu įsitikinęs, kad neapsirikau ir neapvyliau suteikto pasitikėjimo.

Taip prasidėjo naujas, jau Lietuvos karininko, gyvenimo tarpsnis.

LIETUVOS KARO AKADEMIJA (1992–1997)

1992 m. birželio 16 d. Lietuvos Vyriausybė priėmė nutarimą „Dėl Krašto apsaugos akademijos steigimo“, kuriuo vadovaujantis buvo įsteigta Krašto apsaugos mokykla. Ši data ir laikoma oficialia Lietuvos karo akademijos įkūrimo diena.

Krašto apsaugos mokykla įsikūrė Vilniaus Šilo g. 5A buvusios sovietinės Vilniaus aukštosios priešlėktuvinės gynybos radioelektronikos mokyklos patalpose.

1992 m. liepos 2 d. buvau priimtas į Krašto apsaugos mokyklos Kovinio aprūpinimo katedrą vyr. dėstytoju, o rugsėjo 7 d. paskirtas katedros viršininko pavaduotoju. Taip prasidėjo mano tarnyba Lietuvos kariuomenėje.

Mūsų katedroje tuomet buvo 7 darbuotojai: katedros viršininkas Romas Ku-

nigonis (karo inžinierius), Eugenijus Simonas Kisinas (artileristas ir civilinės gynybos dėstytojas, bet dėstė apsaugos nuo masinio naikinimo ginklo kursą), karo inžinieriai Rimantas Šileikis ir Pranas Žarys, cheminės tarnybos specialistas Leonas Gečys, katedros sekretorė ir techninis darbuotojas. Visi kol kas buvome be karinių laipsnių.

Taigi pirmą darbo dieną susirinkome katedrai skirtose patalpose (visas antrasis mokymo korpuso aukštas). Radome tuščias sienas ir apleistas auditorijas. Reikėjo viską pradėti nuo nulio: sukurti mokymo programas, įrengti auditorijas, surasti ar įsigyti mokymo priemonių, parašyti nors pirmųjų paskaitų ir pratybų konspektus ir pan. Nebuvo nieko. Nei vadovėlių, nei mokymo priemonių, nei plakatų ir net kovinių priemonių, kurių reikėjo mokant būsimuosius kariūnus. O iki mokslo metų pradžios buvo likę mažiau kaip du mėnesiai. Apsunkino darbą ir tai, kad reikėjo važinėti iš Kauno. Reikėdavo keltis 4.00 val., suspėti į pirmąjį autobusą ir į pirmąjį traukinį ir 8.00 val. būti mokykloje. Darbą baigdavau taip, kad suspėčiau į 19.00 val. išvykstantį traukinį. Namo grįždavau apie 21.00 val. Net traukinyje verčiau literatūrą ir rašiau mokymo priemones. Ir taip buvo tol, kol neiškentęs tokio tempo pasistačiau lovą savo kabinete. Palengvėjo man, bet likdavo viena žmona, su kuria bendraudavau tik telefonu, namo grįždamas tiktai šeštadieniais.

Bet viską ar beveik viską suspėjome. Dalį priemonių gavome iš civilinės gynybos ar kitokių sandėlių, nusipirkome reikiamų priemonių (dujokaukių, odos apsaugos priemonių, radiacinės ir cheminės žvalgybos prietaisų, sprogstamųjų paketų ir net napalmo imituoti padegamojo ginklo veikimą). Mokyti kariūnus teko naudojant sovietinę ginkluotę ir kt. priemones. Kariūnai ir karininkai buvo ginkluoti kalašnikovais ir Makarovo pistoletais, mokykla turėjo kelis rusiškus šarvuočius BTR-60 PB ir pan. O iš reikiamų vadovėlių buvo tik rusiški, kuriuos reikėjo išversti į lietuvių kalbą ir pritaikyti Lietuvos kariuomenės poreikiams. Tik daug vėliau atsirado JAV kariuomenės FM'ai (*Field Manual* – Lauko statutai), kitų NATO šalių kovos statutai ir mokymo priemonės. O kol kas buvo kaip buvo.

1992 m. rugpjūčio 30 d. kartu su kitais katedros karininkais prisiekiau Lietuvos Respublikai.

1992 m. rugpjūčio 30 d. įvyko mokyklos atidarymo ceremonija. Iškilmingos rikiuotės metu vyriausiasis kariuomenės kapelionas Alfonsas Svarinskas pašventino mokyklos kovinę vėliavą, kurioje aukso raidėmis išsiuvinėtas šūkis: „Mūsų ginklas, mūsų mokslas – Lietuvai Tėvynei".

Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas V. Landsbergis ir krašto apsaugos ministras A. Butkevičius įteikia Krašto apsaugos mokyklai vėliavą

Po iškilmių prasidėjo mokymas. Reikėjo išmokyti kariūnus būti tikrais kareiviais, vėliau karių vadovu ir mokytoju, sukurti iš vakarykščio mokinio tikrą vadą, pedagogą ir auklėtoją, t. y. karininką. Kariūnams buvo skaitomos paskaitos, o pratybos vyko auditorijose ir lauke. Ir ne tik mokyklos teritorijoje, o įvairiomis vietovės sąlygomis ir Pabradės mokymo centre. Kovinio aprūpinimo katedroje mokomieji dalykai buvo glaudžiai siejami su Taktikos katedroje mokomais taktiniais padalinių veiksmais.

Reikėjo aprūpinti kariūnus mokymo priemonėmis, o vėliau ir vadovėliais. Galima įsivaizduoti krūvį, kurį teko pakelti per pirmuosius kelerius metus. Per 1992–1994 metus parašiau ir išleidau net 11 mokymo priemonių, kurių pakako visiems kariūnams (žr. „Bibliografija“). Nemėgau naudotis sekretorės paslaugomis, kuri ir taip turėjo daug darbo. Visus savo darbus rašiau spausdinamąja mašinėle, kurią buvau gerai įvaldęs, o kai mokykloje atsirado kompiuteriai, išmokau dirbti ir su elektronikos priemonėmis. Nusipirkau ir asmeninį kompiuterį, su kuriuo nesiskiriu iki šiolei. Braižiau ir spausdinau skaidres, sukūriau 7 vaizdo filmus, kurių bendra trukmė viršijo 5 val.: Rusijos kariuomenės ginklai, Individualiosios apsaugos priemonių naudojimas, Padalinių specialusis švarinimas, Įspėjimo signalai ir karių veiksmai, Apsauga nuo padegamojo ginklo, Skyriaus veiksmai priešui panaudojus naikinimo priemones, Apsaugos nuo naikinimo priemonių mokymo metodika. Įrengėme puikią auditoriją, kurioje dažnai lankydavosi ir įvairių NATO šalių delegacijos. Nebuvau gerai įvaldęs šnekamąją anglų kalbą, nors laisvai dirbau su visa literatūra anglų kalba, todėl bendraujant su užsieniečiais vertėjavo Anglų kalbos katedros vedėja Genovaitė Laugalienė.

Didelę savo ilgos tarnybos sovietinėje kariuomenėje laiko dalį praleidau poligonuose ir lauko stovyklose, kur buvo kuriamas ir tobulinamas kariuomenės dalinių ir padalinių kovinis meistriškumas. Todėl pamilau veiklą laukuose. Ir Krašto apsaugos mokykloje, o vėliau Lietuvos karo akademijoje, geriausias mokymo laikas buvo Centriniame poligone Pabradėje. Čia ne tiktai buvo geriausia vieta ir geriausias laikas pratyboms, bet prisiminiau ir savo ankstesnes dienas. Kiekvieną rytą bėgdavau prie ežere įrengto plaukimo baseino, kur mankštinausi ir paplaukiodavau. Rasdavau laiko ir pagrybauti – Pabradės miškuose buvo daug grybų. Surinktus grybus apdorodavau ir jau išvirtus, ir pasūdytus savaitgaliais veždavau į namus Kaune.

Einant ne tik vyr. dėstytojo, bet ir katedros viršininko pavaduotojo pareigas, teko ne mažas administracinio ir metodinio darbo krūvis. Reikėjo tvarkyti katedros dokumentaciją, rašyti darbo planus, ruošti katedros posėdžius, organizuoti dėstytojų paskaitų recenzavimą, aptarimą ir pan.

Ne ilgai dėstytojai buvo eiliniais. 1993 m. rugpjūčio 9 d. LR Vyriausybės potvarkiu man buvo suteiktas pulkininko laipsnis. Vilniaus nacionalinio dramos teatro vestibiulyje pulkininko antpečius įteikė krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius. Karininko laipsnius gavo ir visi kiti Krašto apsaugos mokyklos karininkai.

Jaunas Lietuvos kariuomenės pulkininkas

1994 m. sausio 18 d. LR Seimo sprendimu įsteigta Lietuvos karo akademija.

Lietuvos karo akademijos atidarymas. Viršuje – krašto apsaugos ministras Linas Linkevičius ir kariuomenės vadas generolas majoras Jonas Andriškevičius. Apačioje iš dešinės – Rimantas Šileikis ir Eugenijus Kisinas

1994 m. lapkričio 11 d. buvau paskirtas Kovinio aprūpinimo katedros vyr. asistentu, katedros vedėjo pavaduotoju. Į katedrą įsiliejo gamtos m. dr. majoras Vaclovas Palubinskas ir medicinos m. dr. V. Vaičekonis. Katedroje buvo dėstomas inžinerinis rengimas, apsauga nuo naikinimo priemonių ir medicininis rengimas.

Mūsų katedra – iš kairės pulkininkas Eugenijus Simonas Kisinas, katedros viršininkas pulkininkas leitenantas Romas Kunigonis, majoras Leonas Gečys, ats. pulkininkas leitenantas Rimantas Šileikis, pulkininkas leitenantas Pranas Žarys

Kariūnai mokosi šaudyti iš minosvaidžių

Lietuvos kariuomenėje buvo pradėti kurti minosvaidžių padaliniai. Reikėjo sukurti Minosvaidžių padalinių kovos statutą. Tuomet ir prireikė artileristo žinių ir patirties. Kariuomenės vadas generolas majoras Jonas Andriškevičius pakvietė mane, pulkininkus Aleksandrą Venckų, Bronislovą Vizbarą ir kt. specialistus parengti minosvaidžių žodynėlį. Dirbome labai intensyviai ir parengtas žodynėlis buvo sėkmingai panaudotas rengiant 1997 m. lapkritį patvirtintą *Minosvaidžių padalinių kovos statutą*. Tai buvo pirmas atvejis, kai pavyko panaudoti patyrusio artileristo žinias. Vėliau tai pravertė rengiant *Artilerijos enciklopedinį žodyną*.

Karininkų rengimas vyko sėkmingai. 1994 m. rugsėjo 2 d. Karo akademija išleido pirmąją 111 karininkų laidą. Bet reikėjo eiti toliau. Jau atsirado NATO šalių kariuomenių statutai, buvo patvirtinti Lietuvos kariuomenės kovos statutai ir reikėjo juos panaudoti rengiant naujus vadovėlius ir mokymo priemones bei mokant kariūnus.

Dar 1993 m. vietoj termino „apsauga nuo masinio naikinimo ginklų“ pradėjau vartoti niekur nevartotą terminą „apsauga nuo naikinimo priemonių“, kurios tikslas – kuo labiau susilpninti priešo įprastinių (aviacijos, artilerijos, ypač taikaus bei padegamojo ginklo) ir masinio naudojimo ginklų bei atominės energetikos ir pavojingų cheminių objektų sugriovimo padarinių poveikį, išsaugoti padalinių kovingumą ir garantuoti sėkmingą kovinės užduoties įvykdymą. Taip buvo pavadintas Kovinio aprūpinimo katedroje dėstomas mokomasis dalykas, taip atsirado 1986–1987 m. išleisti vadovėliai „Apsauga nuo naikinimo priemonių“ (vienintelis vadovėlis, kurį LR švietimo ir mokslo ministerija rekomendavo aukštųjų mokyklų studentams) ir „Apsaugos nuo naikinimo priemonių organizavimo pagrindai“. Šiuose vadovėliuose jau buvo panaudoti JAV kariuomenės lau-

ko statutai [Field manual: FM 21-40. NBC (Nuclear, Biological and Chemical) Defence; FM 3-87. Nuclear, Biological and Chemical (NBC) Reconaissance and Decontaimination Operations (How to Fight); FM 3-7. NBC Handbook ir kt.], kitos prieinamos NATO šalių kariuomenių mokymo priemonės. 1993 m. buvo išleista mokymo priemonė „Padalinių apsauga ekstremaliomis sąlygomis" (mūšyje – nuo naikinimo priemonių, atominės energetikos ir cheminės pramonės objektų sugriovimo padarinių, taikos metais – nuo pavojingų objektų avarinių ir katastrofų, gaivalinių nelaimių padarinių, kitų ekstremaliųjų situacijų). Apsaugos nuo naikinimo priemonių auditorijoje buvo pateiktas didžiulis Lietuvos žemėlapis su pažymėtais pavojingais objektais ir galimomis pažeidimo zonomis. Juo labai domėjosi ir besilankantys Karo akademijoje NATO šalių karininkai.

Bet atėjo ta diena, kai reikėjo atsisveikinti su Lietuvos kariuomene, nors Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 01 08 nutarimu Nr. 51 man ir dar keturiems karininkams buvo pratęstas tarnybos laikas iki 65 metų amžiaus (man iki 1999 05 02).

Neperdėsiu buvusių sovietinių karininkų, kuriuo ir aš buvau, indėlio kuriant Lietuvos kariuomenės struktūras, mokymo įstaigas ir pan. Bet akivaizdu, kad tokį sudėtingą ir specifinį darinį, kokiu buvo kariuomenė, turi kurti specialistai. Tai suprato ir bolševikai, kai pajuto, kad neišlaikys valdžios, jeigu nesukurs profesinės ir gerai parengtos kariuomenės. Tuomet jie pakvietė į kariuomenę buvusius caro karininkus ir generolus, kurių daugelis sąžiningai tarnavo sovietams, o kai jau buvo nebereikalingi, buvo represuoti, dauguma iš jų, taip pat ir pirmieji 4 maršalai, buvo sušaudyti. Kažkas panašaus vyko ir atkuriamoje Lietuvos kariuomenėje, tiktai niekas nešaudė ir nebaudė, o paprastai ne tik išleido į atsargą, bet ir uždraudė jiems dirbti krašto apsaugos sistemoje. Toks draudimas išleistiems į atsargą karininkams, nors jau seniai nėra tų sovietinių, galioja iki šiolei.

Štai ką rašo buvęs Lietuvos kariuomenės vadas generolas majoras Jonas Kronkaitis: „Buvo pulkininkų ir pulkininkų leitenantų, kurie dėstė Karo akademijoje neturėdami praktinės patirties. Jų įpročiai buvo sovietiniai. Dalis jų net nebandė keistis, taikytis prie naujų reikalavimų. Mūsų prioritetas buvo pagarba kariui. Karys negali būti kito kario ar karininko tarnas. Deja, matėme, kad minėti karininkai nesikeis, ir teko juos atleisti. Buvo atleista dvylika penkiolika tokių sovietinio raugo karininkų...".

Bijau, kad tarp jų atsiradau aš ir dar keturi Lietuvos karo akademijos karininkai, kurie krašto apsaugos ministro 1997 11 10 įsakymu buvo išleisti į atsargą ar dimisiją, nors Ministrų Tarybos nutarimu mums visiems buvo pratęsta tarnyba iki 65 metų amžiaus. Tuo metu Jonas Kronkaitis buvo krašto apsaugos viceministras.

Sudiev karo tarnyba – iš dešinės pulkininkas Vincas Milašius, pulkininkas leitenantas Stasys Puškorius, pulkininkas Aleksandras Venckus, pulkininkas leitenantas Algis Samajauskas, pulkininkas Eugenijus Simonas Kisinas (visi išvardyti LR Vyriausybės 1996 01 08 nutarime Nr. 51)

Sudiev karo tarnyba – šviesaus atminimo pulkininkas dr. Pranas Jankauskas ir aš

Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus kariūnams suteikia pirmąjį karininko laipsnį

Krašto apsaugos ministras Linas Linkevičius įteikia geriausiam Akademijos absolventui graviruotą žodžiais „Be reikalo nepakelk, be garbės nenuleisk!“ kardą

Kęstučio Dijoko nuotraukos

LIETUVOS DIMISIJOS KARININKAS – ŽODYNININKAS (1998–2013)

Išleidus mane į atsargą, ryšiai su Akademija nenutrūko. 1987 11 11 buvau priimtas į Kovinio aprūpinimo katedrą vyr. asistentu valandiniam darbui ir juo dirbau su pertraukomis iki 2000 12 29. Buvo likę daug neužbaigtų darbų ir neįgyvendintų idėjų. Kad būtų leista nors tuos trejus metus dirbti pedagoginį ir metodinį darbą, rengti ir leisti vadovėlius, mokymo priemones ir žodynus, reikėjo ne kartą kreiptis į Krašto apsaugos ministerijos vadovus. 1999 03 29 teko kreiptis į krašto apsaugos ministrą Liną Linkevičius todėl, kad viceministras J. Kronkaitis į Lietuvos karo akademijos viršininko 1998 m. gruodžio 17 d. raštą dėl leidimo sudaryti terminuotas darbo sutartis su keliais atsargos karininkais (tarp jų ir su dim. plk. E. Kisinu) parašė neigiamą rezoliuciją (gauna dideles pensijas ir yra senyvo amžiaus). Vėliau dar kreipiausi į viceministrus Romą Kilikauską, Edmundą Simonaitį, Joną Gečą, įgrisau savo prašymais ministrui Linui Linkevičiui ir pan. Prašymai buvo įvairūs: pratęsti darbo sutartį, parengti Didįjį anglų–lietuvių ir lietuvių–anglų kalbų karybos žodyną, Lietuviškąją karybos enciklopediją. Teikiau ir išleistų karybos vadovėlių ir žodynų, kuriuose buvo daugybė lietuvių kalbos ir kt. klaidų, recenzijas. Atsakymai dažniausiai buvo aptakūs arba neigiami. Todėl nuo 2003 metų nusprendžiau nusiraminti ir ramiai be jokių prašymų, derinimų ir autorinių sutarčių rengti reikiamus Lietuvos kariuomenei leidinius. Ir ačiū Dievui, kad nors Lietuvos karo akademija ir Lietuvos kariuomenės Mokymo ir doktrinų valdyba padėdavo išleisti jau parengtus ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos aprobuotus leidinius.

Bet grįšime į 1998-uosius metus.

Su apsaugos nuo naikinimo priemonių mokomuoju dalyku teko atsisveikinti, nes jau buvo pasirengę gerai dėstyti mano padėjėjai gamtos m. dr. majoras V. Palubinskas ir majoras L. Gečys. Lietuvos karo akademijoje 1998–1999 m. m. buvo pradėtas studijuoti naujas dalykas – „Metodinis parengimas“. Ir šis darbas buvo pavestas man. Rengiant studijų medžiagą, teko susidurti su amžina problema – mokomosios medžiagos paieška. Tinkamos literatūros nebuvo. Naudotis rusiškos karinės pedagogikos, kiaurai persunktos sovietine ideologija, leidiniais nenorėjau ir negalėjau. Todėl teko imtis paieškos. Pirmiausia pradėjau ieškoti tarpukario Lietuvos kariuomenės karinių pedagogų leidinių. Ši paieška ir padėjo surasti Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos archyvuo-

se puikią Lietuvos kariuomenės pulkininko Petro Tarasenkos knygą „Kovotojo mokymas“, kartu atskleisti dar vieną labai svarbią, bet nedovanotinai pamirštą, garsaus archeologo, pedagogo ir rašytojo veiklos dalį – karinio pedagogo, metodininko, Lietuvos kariškosios istorijos tyrinėtojo ir propaguotojo indėlį. Bibliotekos direktorius mielai sutiko paskolinti kuriam laikui vienintelį šios knygos egzempliorių. Pasidaręs šios knygos kopiją ėmiausi rengti antrąjį sutrumpintą jos leidimą. Ši puiki knyga, tapusi kuriam laikui beveik vienintele mokymo priemone karinės pedagogikos, didaktikos ir metodikos klausimais, buvo išleista 1998 m. 500 egz. tiražu ir skirta plk. Petro Tarasenkos atminimui Lietuvos kariuomenės 80-ųjų metinių proga.

Be abejo, ne viskas, parašyta P. Tarasenkos, priimtina mokant šiuolaikinį karį. Pasikeitė kariuomenės organizacija, jos ginkluotė ir kovos technika, o su ja – ir taktika. Bet nepasikeitė bendrosios (ir karinės) pedagogikos pagrindiniai dėsniai. Ir dar reikėjo mokėti atskirti pelus nuo grūdų, vadovautis ne pažodžiui perskaitytais žodžiais, o autoriaus metodologija, kuria privalo vadovautis visi karinių leidinių autoriai. Reikia pažymėti, kad buvo ir tokių karininkų, kurie atmestinai sutiko P. Tarasenkos knygą: „Ar galima šiuolaikinį karį mokyti svaidant akmenis? Tokią knygą reikia sudeginti ir pan.“ Mes nedeginame Aristotelio, Platono ar Sokrato knygų, parašytų prieš daugiau kaip 2000 metų.

Bet reikėjo eiti toliau. 1998–1999 m. buvo išleistos Šveicarijos karinių pedagogų prof. R. Šteigerio ir brg. gen. U. Cvygarto kygos „Humaniškasis vadovavimas“ ir „Karinė pedagogika“. Teko perskaityti R. J. Arendso, N. L. Gage‘s, D. C. Berlinerio, Lietuvos pedagogų ir edukologų A. Maceinos, S. Šalkauskio, L. Jovaišos, B. Bitino ir kt. autorių knygas, išversti iš vokiečių kalbos puikią Austrijos karinių pedagogų H. Jungo ir H. Floriano knygą **„**Grundlage der Militärpädagogik“ („Karinės pedagogikos pagrindai“), susipažinti su daugelio NATO šalių karine pedagogika. Teko kartu skaityti paskaitas, vesti pratybas ir kurti mokymo priemones. Pirmiausia reikėjo parašyti paskaitų konspektus. Pasiūliau kariūnams įsigyti spausdintuvais padaugintus paskaitų konspektus, mokant tik tiek, kiek kainuoja spausdinimo punktuose dauginama medžiaga (su didele nuolaida, ne brangiau kaip 8–10 centų už vieną lapą). Dauguma kariūnų sutiko. Taip buvo padauginta, atvežta iš Kauno ir įsigyta daugiau kaip 100 egz. (maždaug 200 lapų) paskaitų komplekto. Tai palengvino kurso dėstymą.

1998 m. pradėjau glaudžiai bendrauti su Lietuvos edukologu, habilituotu socialinių mokslų daktaru Leonu Jovaišа. Jam leidus, pagal jo knygą „Pedagogikos terminai“ parengiau sutrumpintą pedagogikos terminų žodyną, kurį išleido

Akademija. Pradėjau rengti vadovėlį „Kario mokymas“, bet L. Jovaiša, susipažinęs su vadovėlio turiniu, pasiūlė jį vadinti „Kario ugdymas“. Su šiuo puikiu žmogumi praleidau nemažai laiko prie puodelio arbatos, išgirdau nemažai gerų pasiūlymų, kuriuos įgyvendinau galutinėje vadovėlio redakcijoje. Vadovėlį rengti taip pat padėjo Lietuvos kūno kultūros instituto rektorius prof. dr. Kęstutis Miškinis (15 skyrius. Bendravimo priemonės), plk. Jurgis Norgėla (5 skyrius. Motorizuotųjų pėstininkų kovinio rengimo tikslas ir uždaviniai), Lietuvos karo akademijos viršininkas plk. Algis Vaičeliūnas, Akademijos prorektorius dr. Pranas Jankauskas ir kt. Vadovėlis kariniams instruktoriams ir vadams buvo išleistas 2000 m. 500 egz. tiražu.

Tais pačiais metais parengiau pagal danų šaltinius mokymo priemonę „Pedagoginiai karių mokymo principai“, kurioje supažindinama su danų kariuomenės karių mokymo principais, mokymo ir mokymosi organizavimu, praktiniais patarimais, kaip geriau, efektyviau ir per trumpą mokymo laiką parengti karį pagal šiuolaikinės karybos reikalavimus.

2000 12 29 mano pedagoginė veikla baigėsi. Metodinio parengimo kursą perėmė Akademijos prorektorius dr. Pranas Jankauskas.

Dar 1998 m. prasidėjo ir jau nenutrūko iki šiolei karinio žodynininko karjera.

Tarpukario Lietuvoje buvo pradėta kurti lietuviškoji karybos terminija. Naudotasi vertiniais, daugiausia iš rusų kalbos. 1923 02 19 įsakymu kariuomenei Nr. 30 buvo patvirtinta Krašto apsaugos ministerijos Terminologijos komisija, kuriai vadovavo mjr. Jonas Martynas Laurinaitis. Komisija dirbo labai intensyviai ir iki 1924 m. buvo surinkta beveik 5000 terminų, kurių bendras skaičius turėjo išaugti iki 15 000. Iš tos medžiagos turėjo susidaryti karybos žodynas. Deja, žodynas nebuvo išleistas, o surinkti terminai dingo. Iki mūsų dienų išliko tik *Kariškas lietuviškai–rusiškas ir rusiškai–lietuviškas žodynėlis* (apie 1500 terminų), 1919 [Algirdas Ažubalis ir kt. V*alstybinė kalba Lietuvos kariuomenėje (1918–1940 m.)*].

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę praktiškai viską reikėjo pradėti nuo nulio. Pirmąjį bandymą sukurti lietuviškąjį karybos žodyną padarė dabartinis Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto dekanas doc. dr. Antanas Smetona, kuris parengė *Karybos žodyną* (V., 1995). Tai daugiausiai buvo vertimas iš rusų kalbos (*Военный энциклопедический словарь*). Žodynas buvo labai prastas. Dar kartą buvo įrodyta, kad specialiuosius žodynus turi rengti specialistai, glaudžiai bendradarbiaudami su kalbininkais. Reikėjo daryti taip, kaip tai tarpukario Lietuvoje darė karininkai, kuriems padėjo žymiausi kalbininkai Jonas Jablonskis, Kazimieras Būga ir kt. Kol kas išėjo atvirkščiai.

Todėl 1997 m. Valstybinė lietuvių kalbos komisija (o ne krašto apsaugos institucijos) nutarė rengti *Enciklopedinį karybos žodyną*, kuriam buvo skirtas finansavimas. Buvo pasiūlyta Lietuvos karo akademijai rengti žodyną ir tam skirta daugiau kaip 32 000 Lt. Buvo sudaryta darbo grupė, į kurią buvo įtraukti labiausiai patyrę Akademijos darbuotojai. Vyriausiuoju redaktoriumi tapo LKA rektorius br. gen. Zenonas Kulys, atsakinguoju ir moksliniu redaktoriumi – plk. Eugenijus Simonas Kisinas. Per 1988–1989 m. buvo sudarytas žodyno vardynas ir praktiškai parašyti visi žodyno straipsniai. Žodyno autorių sąraše (879 psl.) matyti, kad man teko didžiausias krūvis: apsauga nuo naikinimo priemonių, aviacija, laivynas, karinis administravimas, logistika, raketos ir artilerija; paaiškinimai, lietuvių, anglų, rusų kalbų žodžių santrumpos, anglų–lietuvių, rusų–lietuvių kalbų žodynėliai; iš dalies taktika, karo inžinerija, ginkluotė, karo technika, karo topografija, ryšiai ir informatika (beveik 70 proc. žodyno straipsnių). Bet tai buvo tik didelio ir sunkaus darbo pradžia. Nenoriu menkinti kai kurių autorių įnašo, bet dėl jų kūrybinio darbo ir net specialybės įgūdžių stokos man teko nemažai straipsnių perrašyti ar rašyti iš naujo. Kažkas turėjo imtis ir organizacinio darbo. Ir tai aš ėmiausi niekieno neverčiamas ir neprašomas. Sunkiausia buvo rasti kvalifikuotų ir suprantančių savo darbo sritį recenzentų. Taip atsirado net 16 karybos specialistų, kurie neformaliai ėmėsi žodyno revizijos ir taisymo, ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos paskirti dr. Jonas Klimavičius ir dr. Antanas Smetona. Man teko glaudžiai bendrauti su Karinių oro pajėgų ir Karinio jūrų laivyno vadovybe, ne vieną dieną praleidau kartu su Karinių oro pajėgų štabo viršininku plk. ltn. Vidmantu Šilu ir pan. Daug padėjo Mokslo ir enciklopedijų instituto Fizikos ir technologijos mokslų redakcijos vedėja Irena Valiulienė, Civilinės saugos departamento direktorius plk. Antanas Paulikas ir kt. Visi mes ne tik dirbome, bet ir uoliai mokėmės žodynų rengimo darbo. Gautos pamokos vėliau pravertė rengiant kitus karybos ir karo technikos žodynus. Pagaliau 2003 metais žodyno tvarkymas buvo baigtas ir žodynas buvo pateiktas aprobuoti Valstybinei lietuvių kalbos komisijai. Recenzavimas ir taisymas truko ilgai. Pirmoji dr. J. Klimavičiaus ir A. Smetonos recenzija buvo tokia, kad reikėjo ne tik taisyti, bet ir iš esmės pertvarkyti visą žodyną (dar nebuvome išmokę reikiamų pamokų). Žodynas buvo aprobuotas ir 2008 m. išleistas nedideliu 195 egz. tiražu (už pusės tiražo leidimą sumokėjo VLKK), nors buvo siūloma organizuoti išankstinį žodyno prenumeravimą, patenkinant visų norinčiųjų mokytis „lietuviškosios karybos terminijos“ poreikius. Tiesa, jau seniai atsirado elektroninė žodyno versija ir žodyną galima ne tik skaityti, bet ir parsisiųsti internetu.

Žodyno kelias į skaitytojus nebuvo lengvas. Kai jau (2000) buvo išleistas pirmasis *NATO terminų žodynas*, gen. Jonas Kronkaitis bandė sustabdyti *Enciklopedinio karybos žodyno* rengimą, nes esą pakanka *NATO terminų žodyno.* Tačiau VLKK komisijos pirmininkė (2002–2012) Irena Smetonienė davė griežtą atkirtį ir žodyno rengimas buvo užbaigtas.

Gerai žinoma, kuo baigėsi pirmojo *NATO terminų žodyno* leidimo istorija: 2000 m. *NATO terminų žodynas* (nepateiktas Valstybinei lietuvių kalbos komisijai ir neaprobuotas) buvo išleistas 2000 egz. tiražu; 2001 09 11 asmeniškai įteikiau krašto apsaugos ministrui Linui Linkevičiui 110 psl. recenziją, kurioje įrodžiau, kad verčiant Žodyną iš anglų kalbos, buvo padaryta tiek lietuvių kalbos, tiek ir dalykinių klaidų, jog jis netinkamas naudoti. KAM įsakymu buvo sudaryta nauja redakcinė kolegija: darbo grupės vadovas – ministro patarėjas D. Skučas, atsakingasis redaktorius – plk. J. Norgėla.

Buvo parengtas antrasis pataisytas NATO terminų žodyno leidimas, kurį taip pat teko sukritikuoti, o pagaliau 2006 m. išleistas (ir vėl 2000 egz. tiražu) jau VLKK aprobuotas trečiasis *NATO terminų aiškinamojo žodyno* leidimas. Pirmąjį leidimą teko sunaikinti, nors jo rengime dalyvavo labai daug JAV lietuvių ir Lietuvos karininkų: ltn. T. Ališauskas, vyr. ltn. K. Andrejevas, ltn. V. Bivainis, mjr. G. Grina, dr. A. V. Kanauka, kmd. ltn. O. Marinič, vyr. ltn. A. Matusevičienė, plk. S. Murza, mjr. E. Petrauskas, kpt. M. Steponavičius, plk. ltn. G. Šneideris, plk. R. Žibas. Didžiausia klaida buvo ta, kad rengiant žodyną nedalyvavo kvalifikuoti lietuvių kalbos specialistai ir terminologai, žodynas nebuvo pateiktas Valstybinei lietuvių kalbos komisijai.

Noriu pabrėžti tą aplinkybę, kad nebuvo atsižvelgta į tarpukario Lietuvos kariuomenės patirtį kuriant lietuviškąją karybos terminiją. Niekas neplanavo ir neorganizavo šio darbo, neieškojo ir nekvietė autorių. Autoriai, jeigu jie ir atsirasdavo, dirbo savo iniciatyva, dažnai (ar dažniausiai) kliudant įvairiems krašto apsaugos sistemos pareigūnams. Tokiu iniciatyviuoju autoriumi tapau aš. 2002–2016 m. savo iniciatyva, dažniausiai net ir be autorinių sutarčių, apmokant iš savo pensijos redaktorių ir kai kurių recenzentų paslaugas, parengiau ir išleidau šiuos žodynus:

1. Apsaugos nuo naikinimo priemonių enciklopedinis žodynas, LKA, 2002;

2. Artilerijos enciklopedinis žodynas. LKA, 2004;

3. Anglų–lietuvių kalbų karybos žodynas. Antrasis pataisytas leidimas. Internetinis leidinys. KAM, 2009;

4. Lietuvių–anglų kalbų karybos žodynas. Internetinis leidinys. KAM, 2009;

5. Anglų–lietuvių kalbų karo technikos žodynas. LKA, 2013;

6. Lietuvių–anglų kalbų karo technikos žodynas. LKA, 2015;

7. Anglų–lietuvių kalbų karybos žodynas. Trečiasis pataisytas leidimas. KAM, 2016;

8. Lietuvių–anglų kalbų karybos žodynas. Antrasis pataisytas leidimas. KAM, 2016;

9. Anglų–lietuvių kalbų karo technikos žodynas. Antrasis pataisytas leidimas. Internetinis leidinys. LKA, 2016.

Prie šių žodynų galėčiau drąsiai pridėti *Enciklopedinį karybos žodyną ir NATO terminų aiškinamojo žodyno* trečiąjį pataisytą leidimą (kurio nebūtų, jeigu 2001 09 11 nebūčiau įteikęs krašto apsaugos ministrui savo nelemtos recenzijos).

Apie kiekvieno žodyno istoriją galima būtų parašyti atskirą knygą. Tačiau tik kelios pastabos. Sklandžiai pavyko parengti ir išleisti tiktai *Apsaugos nuo naikinimo priemonių enciklopedinį žodyną*. *Artilerijos enciklopediniam žodynui* jau kai kas aktyviai trukdė. Net teko ne vieną kartą prašyti pagalbos krašto apsaugos viceministrų ir net ministro.

Niekada nelaikiau savęs visažiniu. Nenorėdamas klysti, visuomet ieškojau ir atrasdavau puikių patarėjų. Pakanka tiktai peržvelgti mano kai kurių žodynų ir knygų recenzentų sąrašą. Pagal nusistovėjusią tvarką kiekvienam leidiniui pakanka dviejų recenzentų. Mano *Apsaugos nuo naikinimo priemonių enciklopedinį žodyną* (nors tai buvo mano 15 metų darbo sritis) recenzavo 5 specialistai: Civilinės saugos departamento direktorius plk. A. Paulikas (faktiškai su žodynu dirbo visi departamento specialistai), geriausias šios srities specialistas ats. plk. V. Balašaitis, Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto Fizikos ir technologijos mokslų redakcijos vedėja I. Valiulienė (dirbo visi redakcijos moksliniai redaktoriai) ir kt. *Anglų–lietuvių kalbų karo technikos žodyną* recenzavo 12 recenzentų, tarp jų 5 įvairių mokslo sričių daktarai. Todėl aš nesibaiminau dėl žodynų kokybės, nors visur pabrėždavau, kad tai tik lietuviškosios karybos terminijos pagrindai. 2013 08 07 pokalbio su krašto apsaugos ministru Juozu Oleku metu pabrėžiau: „Dabar sukurti tiktai lietuviškosios karybos terminijos pagrindai. O toliau turi dirbti visų sričių specialistai, kurie įvertintų jau atliktą darbą, papildytų trūkstamus terminus, kuriuos turėtų įvertinti Valstybinė lietuvių kalbų komisija. Ir toliau rašyti naujų žodynų nebereiktų. Reikėtų tiktai pildyti *Elektroninį karybos žodyną* ir *Lietuvos Respublikos terminų banką*.“ Puikiai suprantu, kad mano žodynuose daug ko trūksta, nes neįmanoma vienam žmogui, koks

jis talentingas bebūtų, aprėpti neaprėpiama. Stambesnių NATO šalių valstybių kariuomenėse karine terminija užsiima specialūs institutai. Mūsų kariuomenėje šiame darbe turėjo ir turėtų aktyviai dalyvauti visi štabai, visos tarnybos, visi norintieji ir mylintys lietuvių kalbą karininkai.

Bet apie viską paeiliui.

Suvokdamas, kad nepakanka rengti ir leisti atskirų karybos sričių žodynus, nutariau pabandyti parengti bendrąjį dvikalbį (anglų–lietuvių ir lietuvių–anglų kalbų) karybos žodyną. 2002 03 18 kreipiausi į krašto apsaugos ministrą, siūlydamas parengti du žodynus: *Didįjį anglų ir lietuvių kalbų karybos žodyną (2004)* ir *Didįjį lietuvių ir anglų kalbų karybos žodyną (2006).* Atsakymo negavau. Siūliau kooperuotis su Lietuvos karo akademijos Užsienio kalbų katedra. Ir vėl be atsakymo.

Lietuvos karo akademijos (LKA) kalbininkai savarankiškai rengė ir leido savo leidinius. 2003 m. išleistas *Karinis anglų–lietuvių kalbų žodynas. Eksperimentinis leidinys*. Ir nors prastai moku anglų kalbą, sugebėjau 2005 04 09 parašyti 78 psl. recenziją, kurioje išreiškiau savo nuomonę dėl Žodyno pavadinimo, struktūros ir daugiausiai dėl lietuvių kalbos vartojimo. Nei vienas LKA išleistas žodynas nebuvo pateiktas aprobuoti VLKK. Teisingai jie pavadinti mokomaisiais, nes negali būti vadinami tikruoju *karybos žodyno* vardu. Karybos žodynas, kaip ir visi kiti specialieji žodynai, skirtas vartotojui, o ne kalbos mokytis.

Taigi teko pradėti nuo mažesnių dalykų. Kartu su Mokymo ir doktrinų valdyba, kuriai tuo metu vadovavo plk. Jonas Vytautas Žukas, ir Lietuvos karo akademijos teikimu buvo parengtas *Mažasis anglų–lietuvių kalbų karybos žodynas,* kuris, pagal recenzentės doc. dr. Elenos Stasiulevičiūtės pasiūlymą, buvo pavadintas *Anglų–lietuvių kalbų karybos žodynas. Antrasis pataisytas leidimas.* Dėl lėšų stokos (dviem *NATO terminų žodyno* leidimams po 2000 egz. atrado lėšų) žodynas nebuvo išleistas, o 2009 m. įdėtas į internetą. Toks pat likimas laukė ir *Lietuvių–anglų kalbų karybos žodyno* (internetas, 2009), tiktai dėl šio žodyno rengimo nebuvo sudaryta autorinė sutartis ir autoriui iš savo pensijos teko apmokėti redaktorių ir kai kurių recenzentų darbą (neskaitant visų kitų išlaidų ir bemiegių naktų).

Dirbti reikėjo toliau. 2008–2011 m. (ir vėl be autorinės sutarties, dėl kurios ir nesikreipiau) parengiau daugiau kaip 42000 terminų ir žodžių *Anglų–lietuvių kalbų karo technikos žodyną*, už kurio išleidimą 2013 nuoširdžiai dėkoju Lietuvos karo akademijai ir pirmiausia LKA prorektoriui mokslui ir studijoms dr. prof. Valdui Rakučiui. 2015 m. LKA išleido *Lietuvių–anglų kalbų karo technikos*

žodyną. Per kelis pastaruosius metus parengiau pataisytus *Anglų–lietuvių kalbų karybos žodyno, Lietuvių–anglų kalbų karybos žodyno* ir *Anglų–lietuvių kalbų karo technikos žodyno leidimus,* kuriuos jau aprobavo Valstybinė lietuvių kalbos komisija. Visi VLKK aprobuoti karybos ir karo technikos žodynai yra Krašto apsaugos ministerijos interneto svetainėje ir jais be apribojimų gali naudotis visi norintieji.

Taigi šiandieną turim ką turim. Galima buvo padaryti daugiau ir geriau, bet ne vieno žmogaus jėgomis ir pastangomis.

Puiku, kad ir šiame duobėtame kelyje atsirado nemažai karininkų, puikių kitų sričių specialistų, kurie geranoriškai ir be jokio atlygio sutiko talkinti kuriant lietuviškosios karybos terminijos pagrindus. Ypač esu dėkingas dr. Jonui Klimavičiui (Lietuvių kalbos institutas), dr. Antanui Smetonai (Vilniaus universitetas), kitiems Valstybinės lietuvių kalbos komisijos specialistams ir darbuotojams, kurie per daugelį metų padėjo man tapti pripažintu žodynininku. Nuoširdūs darbo santykiai per beveik 20 metų susiklostė su VLKK programų skyriaus vedėja filologijos m. dr. Vilija Ragaišiene.

Pradėjęs dirbti su dvikalbiu *Anglų–lietuvių kalbų karybos žodynu* 2004 m. paprašiau kalbininko, anglisto, hum. m. dr., kelių dešimčių anglų–lietuvių bei lietuvių–anglų kalbų žodynų autoriaus Bronislovo Piesarsko pagalbos. B. Piesarskas mielai sutiko padėti. Bet netikėta jo mirtis neleido baigti pradėto darbo. Recenzavimo ir taisymo darbą užbaigė jo žmona ir bendražygė, daugelio žodynų bendraautorė ir mokslinė redaktorė hum. m. dr. Elena Stasiulevičiūtė. Per daugiau kaip 10 metų E. Stasiulevičiūtė recenzavo, taisė visus dvikalbius mano žodynus, kruopščiai mokė ne tik anglų kalbos plonybių, bet ir apskritai žodynų rengimo darbo. Reikia pasimokyti iš tokių žmonių kruopštumo, darbštumo, nesavanaudiškumo, elegancijos ir tolerancijos. Net kai recenzuojant *Anglų–lietuvių kalbų karo technikos žodyną* LKA pasiūlė jai apmokėti už recenziją, ji atsisakė. Nuolat pabrėždavo, koks sunkus ir menkai vertinamas žodynininko darbas: „Senovės Graikijoje sakydavo – jei nori ką nubausti, duok jam parengti žodyną...“ Labai gaila, kad pablogėjus jos sveikatai, nutrūko mūsų kūrybinis bendravimas. Bet tokių puikių žmonių niekada nevalia pamiršti.

Noriu gerais žodžiais prisiminti ir tuos bendražygius, kurie nuoširdžiai ir nesavanaudiškai dirbdavo ar veikdavo kartu Lietuvos ir jos kariuomenės labui. Tai katedros bendradarbiai šviesaus atminimo dr. Vaclovas Palubinskas, šviesaus atminimo atsargos plk. ltn. Rimantas Šileikis, su kuriuo kartu mokėmės dirbti kompiuteriu, miegojome gretimose lovose Akademijos bendrabutyje,

2011 07 06 LR Prezidentė Dalia Grybauskaitė įteikė doc. dr. Elenai Stasiulevičiūtei Gedimino ordino medalį

majoras Leonas Gečys, šviesaus atminimo ilgalaikis LKA prorektorius plk. dr. Pranas Jankauskas, LKA rektoriai ir viršininkai plk. Jonas Andriškevičius (vėliau Lietuvos kariuomenės vadas), br. gen. Zenonas Kulys, plk. A. Vaičeliūnas, plk. Eugenijus Vosylius, LKA prorektorius prof. dr. Valdas Rakutis (su juo sieja daug prisiminimų ir nepavykusių darbų kuriant Lietuvos karybos enciklopediją, bet ir nuveiktų darbų rengiant ir leidžiant karybos žodynus).

Ypač noriu paminėti plk. Jurgį Norgėlą, talentingą ir darbštų karininką ir nuostabų žmogų. Nors aš jam dažnai suteikdavau daug rūpesčių, pavyzdžiui, rengiant *NATO terminų žodyną* ar leidžiant karybos žodynus, jis niekuomet neatsisakydavo padėti ir darydavo net tai, ko neprivalėjo daryti.

Dar negaliu neprisiminti, nuo pat Krašto apsaugos mokyklos įkūrimo dienos dirbančią LKA Redakciniame skyriuje lietuvių kalbos redaktorę Jolantą Glosaitę-Budreikienę. Ji kartu su manimi nuėjo ketvirčio amžiaus ilgio kelią redaguodama visas mano knygas, knygeles ir žodynus, kantriai išklausydama visas VLKK ir Lietuvių kalbos instituto kalbininkų pastabas. Nuo vieno žodyno iki kito nuolat gerėjo jų kalbinė kokybė, o paskutiniuose beveik neliko klaidų. Pavyzdžiui, *Anglų–lietuvių kalbų karo technikos žodyno* antrasis leidimas buvo VLKK aprobuotas net negrąžinus taisyti ir be jokių pastabų.

Bet aš visiškai nenoriu kalbėti apie tuos, kurie trukdė mano ilgame kelyje, nedarė to, ką privalėjo daryti, ar buvo abejingi viskam, kas siejasi su valstybi-

ne kalba ir lietuviškąja karine pedagogika. Kartais juose lietuviškumą viršydavo noras pasireikšti daugiau nei reikia vakarietiškais, noras parodyti, kad Lietuvos kariuomenė visiškai atitinka NATO standartus, o karininkai puikiai moka kalbėti angliškai. Bet užmiršdavo, kad mūsų kariuomenė yra Lietuvos kariuomenė, kurioje kalbama lietuviškai, kad visos komandos turi būti sakomos ne tik lietuviškai, bet ir taisyklinga valstybine kalba. Apie juos tegul parašo istorikai panašiose monografijose, kokias parašė prof. dr. Algirdas Ažubalis, pavyzdžiui, „Valstybinė kalba Lietuvos kariuomenėje (1992–2018)" ir „Karo pedagogika Lietuvoje (1992–2018)".

O man taip kartais norisi, kad Lietuvos kariai pasimokytų iš amerikiečių, kaip reikia gerbti kalbą, papročius, istoriją. Aš ne kartą ir visais lygmenimis pateikiau tik vieną pavyzdį iš JAV kariuomenės kuopos vadų kursų. Baigiant kursus klausytojai gaudavo užduotį aprašyti pagal pasirinkimą kokį nors JAV kariuomenės mūšį ar jo epizodą. Darbą vertindavo 3 pedagogai: istorijos – ar parašyta teisingai istorijos atžvilgiu; taktikos – kaip istoriniai faktai pritaikyti šių dienų kariuomenei; anglų kalbos – kiek padaryta kalbos klaidų. Visi 3 pažymiai buvo lygiaverčiai. Gavus neigiamą, pavyzdžiui, kalbos, pažymį, darbas buvo vertinamas neigiamai.

Mano veiklos atkurtoje Lietuvos kariuomenėje aprašymas nebūtų baigtas, jeigu nepapasakočiau apie savo darbą rašant ir redaguojant karybos ir karo technikos straipsnius *Visuotinei lietuvių enciklopedijai* ir *Technikos enciklopedijai*. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institute susipažinau su Lietuvos istorijos redakcijos vedėju Vytautu Spečiūnu ir Fizikos ir technologijos mokslų redakcijos vedėja Irena Valiuliene. Pirmiausia susipažinau su enciklopedijų karybos ir karo technikos raidynais ir padėjau juos patikslinti. Po to gaudavau užduotis rašyti straipsnius kiekvienam tomui ir recenzuoti kitų autorių straipsnius. Dirbau *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje* 1997–2013 m. (I–XXIII tomai), o *Technikos enciklopedijoje* – 1997–2009 m. (I–IV tomai). Per tuos metus parašiau beveik 1000 ir recenzavau daugelį kitų autorių karybos ir karo technikos straipsnių. Karybos straipsniuose stengiausi apeiti istorinę straipsnio dalį, kurią papildydavo gerai karo istoriją žinantys moksliniai redaktoriai. Puikiai sutarėme su redakcijų vedėjais ir moksliniais redaktoriais Arvydu Gaidžiu (VLE), Aldona Krutiniene ir Jonu Nainiu (TE). Toks jau gyvenimas, kad ne laiku iš jo išeina geriausieji. Taip ne laiku teko išsiskirti su šviesaus atminimo Vytautu Spečiūnu ir Arvydu Gaidžiu.

2013 08 07 krašto apsaugos ministras Juozas Olekas įteikė man krašto apsaugos sistemos medalį civiliams „Už nuopelnus". Ministro 2013 m. liepos 9 d.

įsakyme Nr. P-708 parašyta: „Apdovanoju už ypatingus nuopelnus ir asmeninį indėlį plėtojant ir stiprinant krašto apsaugos sistemą dim. plk. Eugenijų Simoną Kisiną Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos medaliu civiliams „Už nuopelnus“ (medalio Nr. 0289).“

LIUDIJIMAS

Nr. 0289

Dim. plk. Eugenijus Simonas KISINAS

apdovanojamas
Lietuvos Respublikos krašto apsaugos
sistemos medaliu civiliams
„Už nuopelnus“.

Juozas Olekas
Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministras

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2013-07-09 įsakymas Nr. P-708

2013 08 07 – Apdovanojimo momentas

Tuo galima būtų ir baigti mano karinės ir kūrybinės istorijos pasakojimą. Bet dar liko visas ilgas gyvenimo (1998–2013) tarpsnis, kurį pragyvenau aš ir mano šeima ne tik kūryboje ir darbuose.

Gyvenome dviese su žmona taip, kaip gyvena ir kiti senyvi žmonės. Tiesa, neturėjau mašinos (pasitenkindavau dviračiu), sodo ir kt. privalumų, kuriuos stengdavosi turėti visi, kas galėjo. Todėl daugiausiai laiką (kiek leisdavo mano kūrybinė veikla) leisdavau namuose. Mėgau muziką, sukaupiau didelę dainų, įvairių koncertų, kino filmų kolekciją, kuria iki šiolei naudojuosi. Padėdavau žmonai namų ruošoje, o kai ji susirgo ir negalėjo šeimininkauti, tapau visaverte namų šeimininke.

Nesuradau ir neturėjau tikrų draugų. Bendravimas buvo daugiau dalykiškas, o kai bendri reikalai baigdavosi, nutrūko ir draugystė. Didelę įtaką turėjo tai, kad gyvenau Kaune, o visi darbai buvo atliekami sostinėje.

Suprantama, kad stengdavausi palaikyti glaudžius ryšius su artimaisiais, kurie dar buvo likę Lietuvoje.

Mūsų nepamiršdavo vaikai ir anūkai, kurie gyveno Ukrainoje, o vėliau ir Kipre. Jie, kiek atrasdavo laisvo laiko, lankydavosi mūsų namuose. Aš kelis kartus aplankiau dukrą ir anūkę Mariną Charkove, o į Mukačevą pas sūnų ir anūkus taip ir nenuvažiavau. Linksmiau pasidarė tuomet, kai atsirado internetinis vaizdo ryšys („Skype“). Tuomet dažnai matydavomės.

Mūsų vaikai ir anūkai Kaune

Aš, Marija, Zita ir Marina

Aš, Zita, Marina ir Tita

Aš ir Zita mano darbo vietoje

Vladas Kaune

Namas
XVII kranto
gatvėje

Norėjau parodyti sūnui lūšną, kurioje jis gimė, bet jos jau nebuvo. Todėl parodžiau namą XVII kranto g-vėje, kuriame gyveno Marija ir kur prasidėjo mūsų meilė.

2010 m. mus aplankė ir gyvenantis Izraelyje brolis Samuelis su žmona Rachele.

Samuelis, aš ir Marija

Lankydavosi mano seserys Rita ir Birutė, brolis Vladas, žmonos Marijos giminės: dėdės Juozas ir Povilas, tetos Kazimiera, Jadvyga ir Ona. Aplankydavom juos, kol Marija dar galėdavo, ir mes.

Marija ir jos tetos Jadvyga, Kazimiera, Ona

Didžiausias šventes dažniausiai švęsdavome dviese savo augintinių kompanijoje.

Mes su žmona senome, o mūsų vaikų ir anūkų gyvenime įvyko dideli pakitimai. Anūkai baigė mokslus. Vyriausias anūkas Eugenijus, baigęs vidurinę mokyklą, toliau mokytis nenorėjo, o ėmėsi verslo. Anūkė Marina baigė anglų kalbos studijas ir išvyko stažuotis vienoje anglų draudimo kampanijoje Kipre.

Visi anūkai sukūrė šeimas. Vestuves šoko Eugenijus 1994 m., o Marina 2010 m.

Anūkas Eugenijus su žmona Vita

Anūkė Marina su vyru Fahri Karapaša

Tuo vestuvių vajus nesibaigė. 1995 m. nutrūko dukros Zitos ir jos vyro Igorio santuoka. Vėliau Zita ištekėjo už Nikolajaus Staržinskio.

Dukros Zitos ir Nikolajaus Staržinskio vestuvės

Greitai sulaukėme ir proanūkių. Vienas po kito išvydo šį margą pasaulį Ksenija Kisinas (1996 05 14), Melissa Karapaša (2007 12 15).

Proanūkė Ksenija – 8 metai

Proanūkė Melissa su mama ir tėčiu

Bet toks jau gyvenimas, kai vieni ateina, o kiti išeina. Ir dukra, ir sūnus kvietė gyventi pas juos. Dukra gyveno Charkove, sūnus – Mukačeve. Nutarėme vykti pas dukrą.

Taip su skaudančia širdimi teko palikti gimtąją šalį, į kurią troškau patekti visą savo ilgą gyvenimą.

LIETUVOS DIMISIJOS KARININKAS UKRAINOJE (nuo 2014)

Atvykome pas dukrą Zitą į Ukrainos Charkovo miestą 2014 02 28. Išvykstant iš Lietuvos teko spręsti nemažai problemų. Viena iš skaudžiausių buvo mūsų augintinių Titos ir Pukutės likimas. Kalytė Tita, sulaukusi 11-os metų, buvo ligota. Negalėjome jos niekam atiduoti, o ryžtis autonazijai neleido sąžinė. Todėl nutarėme ją pasiimti į Ukrainą. Nesiskaitėme su išlaidomis, kurios buvo nemažos. Pavyzdžiui, teko išpirkti visą traukinio vagono kupė. Kebliau buvo su katyte Pukute. Žmona sunkiai vaikščiojo ir ją reikėjo prilaikyti. Dar reikėjo vežti kelis lagaminus su ratukais, nešti šuns narvelį ir pan. Kelionėje buvo du persėdimai – Vilniuje ir Baltarusijoje Minske. Maloniai sutiko mus palydėti iki Minsko ir ten įsodinti į traukinį geras kaimynas Jonas. Vis tiek rankų nepakako. Todėl pavyko savo 4 metų Pukutę atiduoti geriems žmonėms.

Dukra mums užleido savo trijų kambarių butą 11-tame namo aukšte, o sau paliko vieną kambarį. Namas buvo miegamajame rajone, šalia sodų bendrijos ir netoli miško parko. Iš balkono lango atsiveria puiki panorama, kurią stebint matai, kaip metų laikais keičiasi gamta. Ypač puiku stebėti saulėtekį.

Greitai susitvarkėme savo gyvenimą. Kaip ir pastaraisiais metais Lietuvoje, teko atlikti visus namų darbus, apsirūpinti maisto produktais, gaminti valgį, prižiūrėti ir slaugyti sergančią žmoną ir pan. Gerai, kad mūsų rajone yra pakankamai parduotuvių, vaistinių, banko skyrių. Netoliese yra turgavietė ir poliklinika.

Kai vykome į Ukrainą, galvojome apie ramų gyvenimą. Net baisiame sapne negalėjome numatyti tai, su kuo teko susidurti. Ukrainoje prasidėjo audringi ir tragiški įvykiai, kurių ištakas galėtume atrasti dar vykdant Ukrainos tautos genocidą 1932–1933 metais, kai dėl Maskvos valdžios organizuoto „golodomoro" Ukraina neteko per 6 mln. žmonių. Jų vietą užėmė iš Rusijos atvykę rusakalbiai. Nuo bado ypač nukentėjo rytinės Ukrainos Charkovo, Donecko, Dniepropetrovsko ir kt. sritys. Būtent rytiniuose Ukrainos rajonuose dominavo rusakalbiai. Pavyzdžiui, antrajame pagal dydį šalies mieste Charkove (per 40 km nuo Rusijos Federacijos sienos) retai buvo girdima ukrainiečių kalba. 2014 m. pradžioje ir prasidėjo žinomi įvykiai – Krymo aneksija, atsirado teroristinės Donecko ir Luhansko liaudies respublikos su marionetinėmis vyriausybėmis. Buvo bandoma sukurti ir Charkovo liaudies respubliką, bet čia separatistams laiku buvo smogtas smūgis. O prasidėję ginkluoti susirėmimai, kurie perėjo į tikrus karo veiksmus, sukėlė rimtą pavojų Ukrainos suverenitetui ir vientisumui.

Mes su dukra net svarstėme galimybę pasitraukti į ramų Vakarų Ukrainos rajoną Užkarpatėje ar sugrįžti į Lietuvą. Tačiau naujoji Ukrainos valdžia įvaldė padėtį ir bent jau Charkove gyvenimas liko ramus.

Ir vis tiek gyvenant ir klausant informacijos apie įvykius šalyje neįmanoma ramiai klausytis žinių apie kasdien žūstančius ir suluošintus žmones, apie nesiliaujančius ir stiprėjančius prorusiškų ir tiesiog rusų banditų išpuolius, šaudymus, bombardavimus, sprogdinimus, provokacijas ir pan. Užsikišti ausis ir nieko negirdėti neįmanoma. Bet gyvenimas tęsiasi ir reikia gyventi.

Vaizdai iš mūsų balkono

2014-ųjų pavasaris

2015-ųjų žiema

Saulėtekis

Dukra gyvena netoliese kartu su vyru, eina atsakingas pareigas miesto savivaldybėje, bet atranda laiko nuolatos mus lankyti ir padėti, skambina telefonu po kelis kartus per dieną. Todėl mes nesijaučiame vieniši ir apleisti.

Su gyvenančiais Užkarpatės Mukačevo mieste ir Kipre sūnumi, anūkais ir proanūkiais, broliu Samueliu Izraelyje bendraujame telefonu ir per „Skypeʻą".

Negaliu pamiršti ir niekada nepamiršiu brangios Tėvynės Lietuvos. Kiekvieną dieną žiūrime Lietuvos televizijos laidas. Palaikome ryšį su tolimais giminaičiais Lietuvoje. Labai gaila, kad taip vėlai suradau savo pusbrolį Silvijų iš dėdės Izidoriaus pusės. Susipažinau su jo vaikais. Atkūriau seniai nutrūkusį ryšį su gerai žinoma Lietuvos ir daugelio užsienių šalių muzikos pasaulyje sesers Ritos dukra Audrone Eitmanavičiūte.

Nenutrūko ir dalykiniai ryšiai su mano bendražygiais Lietuvos kariuomenėje, Valstybine lietuvių kalbos komisija.

Per 2014–2016-iuosius stengiausi užbaigti pradėtus darbus kuriant karybos terminijos pagrindus. Po ilgų pastangų 2015 m. buvo išleistas *Lietuvių–anglų kalbų karo technikos žodynas.*

Parengiau spaudai ir Valstybinė lietuvių kalbos komisija aprobavo dar 3 mano žodynus:

✓ Anglų–lietuvių kalbų karybos žodynas. Trečiasis pataisytas leidimas. Internetinis leidinys, 2015;

✓ Lietuvių–anglų kalbų karybos žodynas. Antrasis pataisytas leidimas. Internetinis leidinys, 2015;

✓ Anglų–lietuvių kalbų karo technikos žodynas. Antrasis pataisytas leidimas. Internetinis leidinys, 2016.

Pirmieji du leidiniai atspausdinti 2017 m. Visus keturis dvikalbius žodynus padovanojau Lietuvos Respublikos krašto apsaugai, nes jie buvo parengti ir paruošti spaudai mano lėšomis, be autorinių sutarčių ir autorinio atlygio.

Lyg tai būtų ir viskas. Pakaktų kūrybos. Bet turbūt nenusėdėsiu be darbo, nors tai daryti tenka ankstyvais rytais, kol dar miega žmona.

Kol kas ėmiausi prisiminimų apie Kisinų giminę Lietuvoje. Tai daryti paskatino Antoninos Kisinaitės laiškas, nors paaiškėjo, kad ji yra tiktai bendrapavardė. Ir dabar jau baigta biografinė apybraiža „Mes – Kisinai: Panevėžio Kisinų pėdsakais".

Dar negaliu neprisiminti, kad 2014 m. socialinių tinklų svetainėje „Odnoklasniki" gavau laišką, kuriame buvo klausiama „Tu mūsų tėvas?" („Ты наш батя" – taip kareiviai vadindavo pulko vadą, jeigu jį gerbdavo ir mylėdavo). Aš nesupratau klausimo ir parašiau, kad turiu du vaikus, o nesantuokinių nėra. Pagaliau išsiaiškinome, kad jis tarnavo mano pulke ir ieško pulko vado. Tuomet sužinojau, kad mano bendražygiai įkūrė šioje svetainėje grupę „849 Jasko savaeigis artilerijos pulkas" (849 Jaskij samochodno-artileriskij polk), kurioje yra albumas „Mes tarnavome vadovaujami Kisino" (My služili pod komandovanijem Kisinasa). Grupėje yra 126 dalyviai ir 359 fotografijos (iš jų 187 mano albume). Kai atsakiau į laišką, pasipylė laiškai ir siūlymai bendrauti. Mane apėmė nepaprastas jausmas. Nejaugi, praėjus 40-čiai metų, mane prisimena paprasti kareiviai, kurių aš ir vardų nežinojau, nes neįmanoma įsiminti tūkstančius vardų?

Štai tik vienas laiškas, kurį 2016 05 10 atsiuntė eilinis Fagimas Gubaidulinas: „Gerbiamas Eugenijau Simonovičiau. Aš tarnavau jums vadovaujant Jasko pulke Lvovo mieste. Mes kareiviai už akių Jus vadinome „tėčiu". Su gimtadieniu Jus, tėte. Tvirtos sveikatos, ilgų gyvenimo metų. Su pergalės diena, tėti."

„Уважаемый Евгений Симонович. Я служил под вашим началом в Ясском полку города Львова. Мы солдаты за глаза звали вас батей. С днем рождения вас, батя. Крепкого здоровья, долгих лет жизни. Это во первых. С Днем победы, батя".

Ar galima be ašarų skaityti tokius laiškus? Aš jam atsakiau: „Ačiū, brangusis Fagimai. Aš visada mylėjau savo karius ir branginau jų nuomonę. O dabar, praėjus 40 metų, juo labiau. Jūsų žodžiai – man balzamas sielai. Jus taip pat su Pergalės diena. Geriausios sėkmės."

Taip ir gyvenome. Pirmaisiais metais mes su Marija dar išeidavome pasi-

vaikščioti, pasėdėti ant suolelio. Bet tai buvo tik 2014-aisiais. Nuo tų metų žiemos Marija mėgaujasi gamta tik žiūrėdama pro balkonų langus.

2014-ųjų liepa

2014 05 02 atšvenčiau savo 80-tuosius. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos viršininkas plk. Eugenijus Vosylius pasveikino mane 80-mečio proga: „Gerb. dim. plk. Eugenijau Simonai Kisinai, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos bendruomenės vardu nuoširdžiai sveikiname Jus garbingo jubiliejaus – 80-mečio – proga. Nuoširdžiai dėkojame už svarų indėlį į karo mokslo plėtrą ir karybos terminijos puoselėjimą. Jūsų dėka ir asmenine iniciatyva labai kruopščiai ir profesionaliai parengti ir toliau rengiami svarbiausi Lietuvos kariuomenei reikalingi karybos žodynai. Linkime Jums kūrybinės energijos ir stiprios sveikatos.“ Pasveikino mane visi vaikai, anūkai ir proanūkiai.

2015 02 10 šventė savo 80-tuosius ir žmona Marija.

2015 10 27–30 Charkove mus aplankė atskridusi iš Kipro anūkė Marina.

Anūkė Marina ir senelė Marija

2016 01 23 šventė savo 55 metų jubiliejų dukra Zita.

Dukra Zita su savo skyriaus bendradarbėmis

2013 m. 17-metė vyriausioji proanūkė Ksenija Kisinas pradėjo studijas Lvovo technologijos universitete, o 2016 05 07 ji netikėtai atvažiavo iš Lvovo aplankyti senelius. Gegužės 14-ąją ji šventė savo dvidešimtąjį jubiliejų. Dabar galvoju, koks aš buvau apsileidęs, kad per 20 metų nesugebėjau aplankyti savo gražuolės ir nepaprastai gabios proanūkės. Teatleidžia man Dievas mano klaidas! Tikiuosi, kad dabar mūsų santykiai nenutrūks.

Proanūkė Ksenija Kisinas, Marija ir aš

2016 m. liepos mėn. mus aplankė sūnus Vladas. Tai buvo jo pirmas apsilankymas Charkove.

Aš, Vladas ir Marija

Šiais metais buvo ir netekčių:

✓ 2016 04 21, sulaukusi 89 metų, išėjo iš gyvenimo paskutinė artima žmonos Marijos giminaitė teta Kazimiera.

Tokia dar nesibaigusi Eugenijaus Simono Kisino, dviejų valstybių pulkininko, pedagogo ir žodynininko, dviejų vaikų tėvo, trijų anūkų senelio ir keturių proanūkių prosenelio gyvenimo istorija.

Joje buvo visko – gerų darbų ir klaidų, neišnaudotos meilės savo artimiesiems, linksmų ir graudžių dienų...

Nuolatos kartoju Ovidijaus Vyšniausko dainos „Gimę Lietuvoj“ žodžius:

„Aš gimiau Lietuvoj, Lietuvoj užaugau,
Gyvenu Lietuvoj
Čia padėsiu galvą
O, Viešpatie, palaimink mus, Gimę mes Lietuvoj...“

Bet negaliu dainuoti šios dainos, nes taip susiklostė likimas, kad sulaukus 80-ties teko palikti Lietuvą, kuriai atidaviau bent jau paskutiniuosius 30 metų, ir nežinau, kur padėsiu galvą.

Koks aš buvau, tegul sprendžia mano palikuonys. O jeigu dar ir prisimins geri žmonės, jiems didelis Ačiū iš anksto!

Šiuolaikinės elektroninės priemonės suteikia galimybes spręsti įvairiausias problemas. Štai viena interneto programa nustatė, koks gyvūnas slypi manyje. Atsakyme rašoma: „Eugenijau, jumyse gyvena laukinė siela! (O nuotraukoje rodomas mielas Siamo veislės katinėlis, toks kaip mūsų Pukis, kuris mus džiugino 13 metų.) Turi stiprų ir nesuvaldomą charakterį. Instinktai niekada tavęs neapgauna, turi aštrų protą.“

Galiu drąsiai patvirtinti, kad beveik viskas atitinka, tik neturiu laukinės sielos ir nesuvaldomo charakterio. Visada spendžiu ir viską darau apgalvotai. Tokia jau mano prigimtis.

MŪSŲ AUGINTINIAI

Mano gyvenimo aprašymas nebūtų išsamus, jeigu nepapasakočiau apie mūsų augintinius.

Pradėjome nuo balto peliuko, kuris išbėgdavo iš mūsų mažo kambarėlio, kurį buvome išsinuomoję, ir laukdavo už durų, kada jį įsileisime.

Gavę pirmą butą Vilniuje laikėme kalytę, kuri besilaukdama išsikasė po namu urvą ir ten atsivedė savo vadą.

Gyvenant bute su bendra virtuve užplūdo žiurkės. Teko nuo jų vaduotis. Parsinešėme nedidelį trijų ar keturių mėnesių katinuką ir suplanavome operaciją. Virtuvėje ant sienos kabojo didelis maišas su duonos džiūvėsiais, į kurį žiurkės sulysdavo. Suradome visas skyles, pro kurias ateidavo nevidonės, pasiruošėme kaiščius joms užkišti. Užgesinome šviesą, uždarėme duris ir išėjome žiūrėti televizoriaus. Kai visiškai sutemo, pasiėmėme katinėlį, nedegdami šviesos įėjome į virtuvę, uždarėme duris, užkišome skyles, uždegėme šviesą ir smogėme per maišą. Iš jo pradėjo šokinėti žiurkės, o katinėlis, laukdamas jų, kiekvieną užmušdavo vienu smūgiu į sprandą. Daugiau žiurkių nebematėme.

Sachaline laikėme didelį juodą Sibiro veislės katiną. Skrendant per Maskvą į Kauną įdėjome katiną į lagaminą su skylutėmis, kad galėtų kvėpuoti, ir laimingai baigėme skrydį. Katinas sukniaukė tiktai išlipant iš lėktuvo.

Leningrade laikėme katytę ir baltą didelėmis ausimis ežiuką. Kai katytė naktį atsivedė kačiukų, ežys juos apgraužė. Nors katytė graudžiai kniaukė, mes miegodami negirdėjome.

Lvove prisiglaudė pas mus nežinia iš kur atsiradęs Karelijos láikų veislės patinėlis, kurį pavadinome Ryžiku. Tai buvo nuostabiausias iš visų mūsų augintinių šunelis, apie kurį galima būtų parašyti storą knygą arba pastatyti filmą. Vedžioti jo nereikėjo. Iš ryto išleisdavome į lauką. Palakstęs kiek nori, grįždavo visas išsipurvinęs (nors būtų gražiausias oras) ir tuoj pat įšokdavo į vonią maudytis. Antrą kartą išleistas į lauką bet kokiais orais grįždavo švarutėlis. O kaip jis pereidavo gatvę, tarsi žinodamas kelių eismo taisykles! Pribėga prie važiuojamosios gatvės dalies, atsisėda, pažiūri į dešinę, palaukia, kol pravažiuos mašinos, nubėga į gatvės vidurį, vėl atsisėda ir pažiūri į kairę ir, tik įsitikinęs, kad mašinų nėra, baigia kelionę. Zitos mokykla buvo per keturias ar penkias troleibuso stoteles. Ryžikui niekas kelio nerodė. Zita išeina iš mokyklos, o jos laukia Ryžikas, kuris nebėgdavo pas ją, o važiuodavo troleibusu (žinojo, kur įlipti, kur išlipti). Įdomiausias įvykis buvo tada, kai mes, grįždami iš atostogų Kaune, nutarėme skristi į Lvovą lėktuvu.

Niekada neturėjome jokių gyvūnų dokumentų. Jų nebuvo ir dabar. Suprantama, kad mūsų į lėktuvą neįleido. Nuėjome į keleivių aptarnavimo skyrių. Ten sėdėjo dvi moterys, kurios net nenorėjo kalbėti apie šuns skrydį. Tuomet Ryžikas, iki tol ramiai tupėjęs, pradėjo letena trinti nosį ir nuostabiai gražiai uždainavo. Po to atsistojo ant užpakalinių letenų ir pradėjo šokti tarsi valsą. Moterys net apsiverkė, nuvedė mus prie lėktuvo ir įlaipino. Vėliau turėjome daug puikių augintinių, bet visuomet prisimename Ryžiką.

Lvovas – Ryžikas ir Zita

Mukačeve trumpai turėjome buldogų veislės šunelį, kuris išbėgo pro atviras duris į gatvę ir dingo. Jo neberadome. Gyveno pas mus ir triušis, kuris vakarais kartu su mumis mėgo žiūrėti televizorių. Iš Lugos poligono buvau parsivežęs vokiečių aviganį, kuris stebuklingai išsigelbėjo nuo mirties, kai pririštas tupėjo padegamojo ginklo bandymams skirtame apkase. Nesuvokiama, kaip jis, vienintelis iš daugelio pasmerktųjų, galėjo ištrūkti, perplaukti nemažą ežerą ir prisiglausti prie manęs. Ilgai aš jo negalėjau laikyti, nes nebuvo kam vedžioti ir prižiūrėti. Todėl aš jį atidaviau į geras rankas. Daugiausia augintinių mes turėjome Kaune, kai grįžome po klajonių į Lietuvą. Pirmiausia Aleksoto turguje nusipirkau nuostabų Siamo veislės katinėlį. Jis mane sužavėjo savo žydromis akelėmis, kurios žiūrėjo į mane taip, lyg kviesdamos pasiimti. Atsispirti tam žvilgsniui aš negalėjau. Pavadinom jį Pukiu. Tiesa, dar laikėme kelis katinus – Barsį ir Juodį.

Dviejų katinų vardų jau nepamenu. Bet visą savo netrumpą gyvenimą išgyveno pas mus Pukis. Jis puikiai draugavo su katinais ir šuneliais, kartu su jais miegojo, valgė ir žaidė. Ne vieną kartą išgelbėjo mus nuo nelaimių: nuo gaisro, kai įvyko trumpas jungimas ir pradėjo smilkti daiktai; kitą kartą nuo potvynio, kai trūko vandentiekio vamzdis ir pan. Apie visus nepaprastus įvykius pranešdavo garsiu kniaukimu (net riksmu) ir vesdavo į nelaimės vietą.

Tiesiog katinai

Pukis ir Juodis

Pekinų grynaveislius šunelius Čitą ir Bimą mums padovanojo žmonos pažįstama, kuri juos laikė veislei. Kai jie jau turėjo po 8–9 metus, jai tapo nereikalingi, o mes kurį laiką pasidžiaugėme.

Mūsų Pukis
ir Čita

Pukis ir Čita

Pukis ir Bimas

Netekus pekinukų ištuštėjo namai. Kiekvieną dieną eidavome su Marija pasivaikščioti. Kartą, grįždami namo, pamatėme pievelėje labai gražų kelių savaičių šunelį, kurį vedžiojo jauna moteris. Pagyrėme šunelį, o ji mums pasiūlė pasiimti ir davė savo adresą. Pasvarstę namie nutarėme pasiimti mažylį. Jis pas savo šeimininkus gyveno mažame kartotiniame namelyje, atlikdavo savo reikalus ant patiesto laikraščio. Parsinešėme namo ir nepagailėjome. Per visą savo netrumpą gyvenimą ji (tai buvo kalytė), kurią pavadinome Tita, nepadarė nieko negero, buvo geriausia viso didelio 9 aukštų namo vaikų draugė, visuomet pranešdavo apie visus prieinančius prie buto durų, apie telefono skambučius, o kai išvažiavome į Ukrainą, susidraugavo su visais laiptinės gyventojais, visuomet pasisveikindavo eidama į lauką su durininke, o grįždama iš lauko atsisveikindavo. Niekuomet lauke nelodavo. Tiesa, buvo 3 kartai, kai ji nusižengė savo taisyklėms: aplojo vieną girtą, kitą narkomaną ir ne vietoje (ant žalios vejos) pastatytą mašiną. Iki šiolei negalime jos prisiminti be ašarų.

Ypatinga istorija mus sieja su katyte Pukute. Po laiptinės plytomis apsigyveno raina katė. Ten ji atsivedė šešis labai skirtingo plauko kačiukus: mėlyną, rainus ir vieną su ryškiais ratais ant šonų. Aš juos pamaitindavau, atnešdavau pieno, o kai jie paūgėjo – kiekvienam po žuvytę. Kaip jie mane pasitikdavo! Imdavo maistą iš rankų, leisdavosi paglostomi. Kartą kažkas pasigavo mėlyną katinėlį. Kitą dieną

Tita kelių savaičių

Tita susižeidė

Tita poilsiauja

Tita pozuoja

katė išsivedė savo vadą, o katytė su ratais ant šonų kažkaip pasiliko. Sunku aprašyti, kaip ji gailiai kniaukė. Mums pagailo ir ją pasiėmėme. Taip mūsų šeimoje apsigyveno graži porelė – Tita ir Pukutė.

Pukutė

Mylimiausia Pukutės vieta

Pukutė

„Atiduočiau į rankas nuostabią, mielą, švarią, sterilizuotą 4 metų katytę Pukutę. Išvažiuodami senoliai neturi galimybės pasiimti. Žudyti tokį gyvūnėlį – nuodėmė.“ Išplatinome tokius skelbimus. Ir geri žmonės pasiėmė.

Tita keliauja į Charkovą

Tita 2015 05 – toks buvo pavasaris

Tita 2015 vasarą

Paskutinė Titos nuotrauka (2016 02 28 jos netekome)

Netekę Titos nusprendėme daugiau augintinių neturėti. Per daug sunku su jais išsiskirti. O ir įsigijus, nežinia, ar nugyventume kartu su jais jiems skirtą gyvenimą. Dabar stebėsime ir grožėsimės vaikų ir anūkų globotiniais. Sūnus Vladas visada laikė ir laiko kelis šunis ir kelias kates, anūkas Eugenijus niekada nesiskiria su katėmis ir šunimis, net gyvenanti Kipre anūkė padovanojo dukrai Melissai Sibiro haskį.

BIBLIOGRAFIJA

1. Civilinė apsauga. Dozimetriniai prietaisai. Kaunas, Lietuvos kūno kultūros institutas, 1992.
2. Civilinė sauga. Civilinės saugos pagrindai. Kaunas, Kauno technologijos institutas, 1992.
3. Civilinė sauga. Radioaktyviojo užteršimo ir cheminio užnuodijimo įvertinimas. Kaunas, Kauno technologijos institutas, 1992.
4. Individualios apsaugos priemonės. Vilnius, Krašto apsaugos mokykla, 1992.
5. Padalinių cheminis aprūpinimas. Vilnius, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 1992.
6. Nuodingosios medžiagos ir apsauga nuo jų. Vilnius, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 1993.
7. Naikinimo priemonių charakteristika. Vilnius, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 1993.
8. Padalinių apsauga ekstremaliomis sąlygomis. Vilnius, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 1993.
9. Karių apsaugos nuo naikinimo priemonių mokymo metodika. Vilnius, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 1993.
10. Radiacinės, cheminės ir biologinės apsaugos priemonės. Vilnius, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 1993.
11. Žinių apie radiaciją pagrindai. I dalis. Radiacija ir apsauga nuo jos. Vilnius, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 1994.
12. Apsauga nuo naikinimo priemonių. Vilnius, Lietuvos

karo akademija, Žiburio leidykla, 1996.

13. Apsaugos nuo naikinimo priemonių organizavimo pagrindai. Vilnius, Lietuvos karo akademija, 1997.

14. Apsauga nuo naikinimo priemonių. Metodinė priemonė neakivaizdininkams. Vilnius, Lietuvos karo akademija, 1997.

15. Būrio vado darbas organizuojant būrio apsaugą nuo naikinimo priemonių. Vilnius, Lietuvos karo akademija, 1997.

16. Kuopos vado darbas organizuojant kuopos apsaugą nuo naikinimo priemonių ir karių mokymą lauko sąlygomis. Vilnius, Lietuvos karo akademija, 1997.

17. Radiacinės ir cheminės situacijos vertinimo lentelės. Vilnius, Lietuvos karo akademija, 1998.

18. Petras Tarasenka. Kovotojo mokymas (parengė spaudai). Vilnius, Lietuvos karo akademija, 1998.

19. Leonas Jovaiša. Pedagogikos terminai. Sutrumpintas leidinys. Vilnius, Lietuvos karo akademija, 1998.

20. Pedagoginiai karių mokymo principai (pagal danų šaltinius). Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2000.

21. Kario ugdymas. Vadovėlis kariniams instruktoriams ir vadams. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2001.

22. Apsaugos nuo naikinimo priemonių enciklopedinis žodynas. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2002.

23. Artilerijos enciklopedinis žodynas. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2004.

24. Enciklopedinis karybos žodynas [atsakingasis ir mokslinis redaktorius, parašė du trečdalius straipsnių]. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008.

25. Anglų–lietuvių kalbų karybos žodynas. Antrasis pataisytas leidimas. Internetinis leidinys. Vilnius, Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerija, 2009.

26. Lietuvių–anglų kalbų karybos žodynas. Internetinis leidinys. Vilnius, Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerija, 2009.

27. Anglų–lietuvių kalbų karo technikos žodynas. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2013.

28. Lietuvių–anglų kalbų karo technikos žodynas. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2015.

29. Anglų–lietuvių kalbų karybos žodynas. Trečiasis pataisytas leidimas. Vilnius, Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerija, 2016.

30. Lietuvių–anglų kalbų karybos žodynas. Antrasis pataisytas leidimas. Vilnius, Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerija, 2016.

31. Anglų–lietuvių kalbų karo technikos žodynas. Antrasis pataisytas leidimas. Internetinis leidinys. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2016.

32. Mes – Kisinai: Panevėžio Kisinų pėdsakais. UAB „Utenos Indra“, 2017.

SVARBIAUSIOS MANO KNYGOS

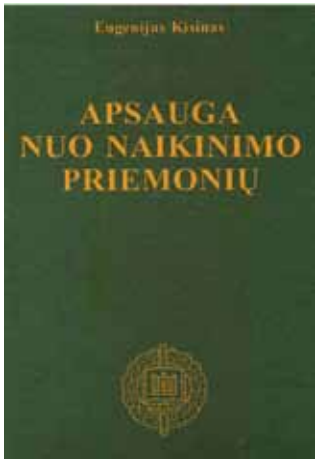

1996

1998

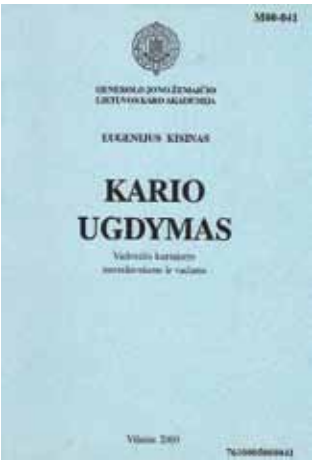

2000

2000

2002

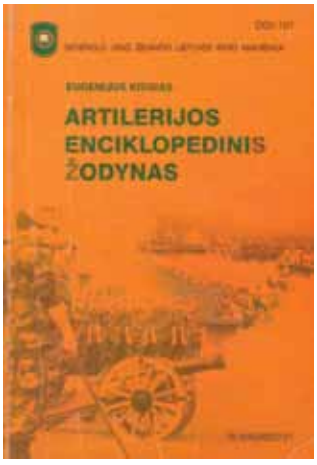

2004

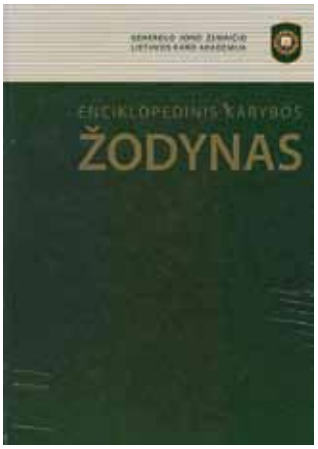

2008

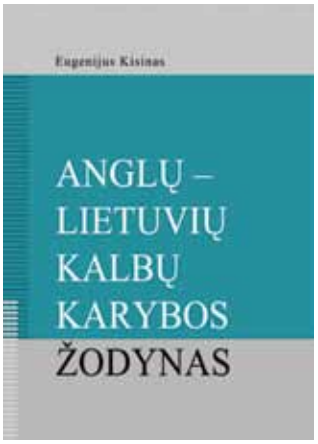

2009, 2015

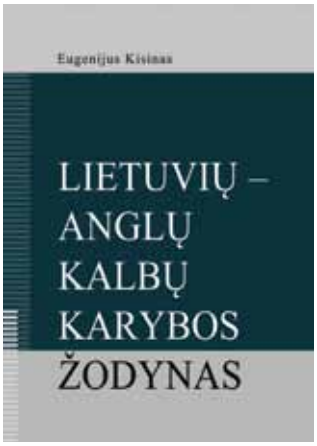

2009, 2015

2013, 2016

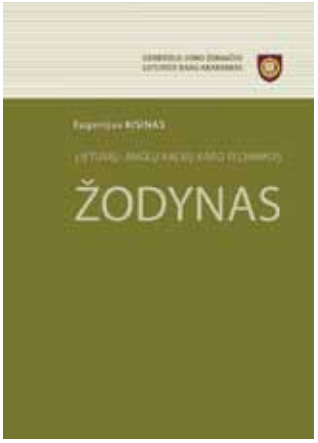

2015

2017

EUGENIJAUS
SIMONO
vaikai, anūkai
ir proanūkiai

Sūnus

Vladas Kisinas

(1953 06 12)

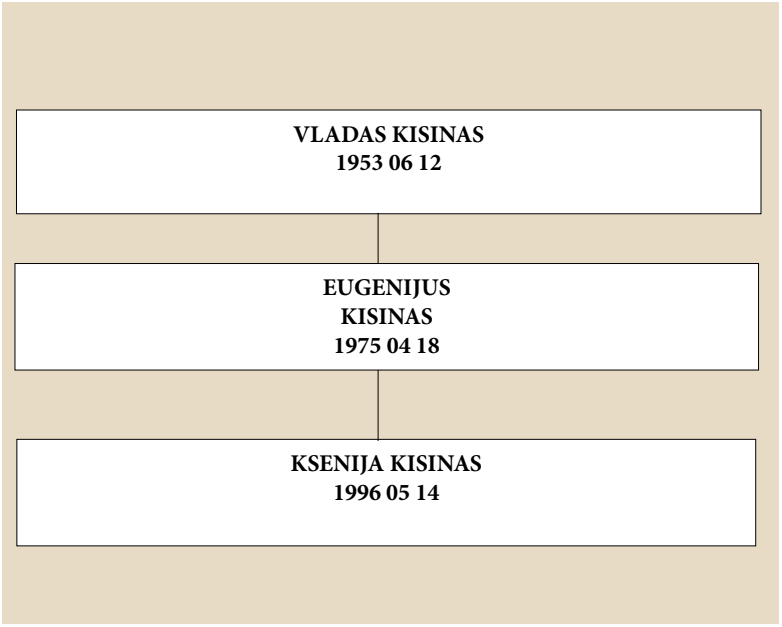

Gimė 1953 m. birželio 12 d. Kaune karininko šeimoje. Kartu su tėvais keliavo po tėvo tarnybos vietas – Sachalinas, Leningradas, Lvovas, Mukačevas. Lankė vaikų darželį. Baigė vidurinę mokyklą ir Lvovo technikos universitetą. Atliko privalomąją karo tarnybą Šiaurės jūrų laivyno kranto artilerijoje. Stojo į profesinę karo tarnybą, baigė praporščikų mokyklą ir tarnavo artilerijos ugnies būrio vadu ir kuopos viršila. Baigęs karo tarnybą dirbo inžinieriumi technologu, vyresniuoju meistru. Nuo 1991 m. verslininkas. Vedė ir sulaukė dviejų vaikų ir trijų anūkų. Myli muziką, įrašė ir išleido savo dainų albumą.

Anūkas

Eugenijus Kisinas

(1975 04 18)

Gimė 1975 m. balandžio 18 d. Lvove (Ukraina) kariškio šeimoje. Lankė vaikų darželį. Baigė vidurinę mokyklą. Toliau mokytis nenorėjo ir visą gyvenimą versininkauja. Vedė ir sulaukė dukros. Myli gamtą. Didžiausias potraukis – žvejyba.

Proanūkė

Ksenija Kisinas

(1996 05 14)

Gimė 1996 m. gegužės 14 d. Ukrainos Užkarpatės Mukačevo mieste verslininko šeimoje. Lankė vaikų darželį. Iki aštuntosios klasės mokėsi pagrindinėje vidurinėje mokykloje. Dalyvavo vaikų grožio konkurse ir tapo antrąja vicemiss. Susižavėjo madomis ir dalyvavo Užkarpatės „Fashion Fest – 2012“. Baigė ekonomikos licėjų ir Lvovo politechnikos universiteto ekonomikos fakultetą. Menedžmento bakalaurė. Puikiai šoka ir mėsta keliauti. Jau aplankė Paryžių, Barseloną, Madridą, Budapeštą, Italijos miestus: Romą, Veneciją, Pizą, Boloniją, Kroatiją,Varšuvą, Vietnamą.

Dukra

Zita Kisinaitė-Vasilčenko-Staržinskaja

(1961 01 23)

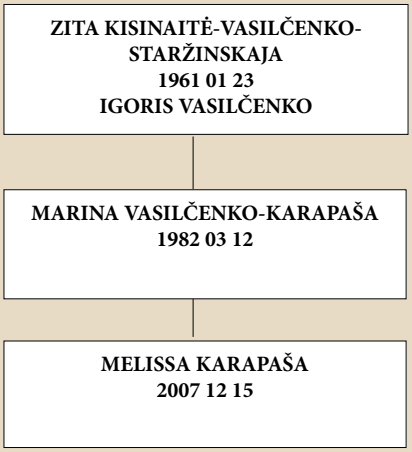

Gimė 1961 m. sausio 23 d. Vilniuje karininko šeimoje. artu su tėvais keliavo po tėvo tarnybos vietas – Sachalinas, Leningradas, Lvovas, Mukačevas. Baigė vidurinę mokyklą ir prekybos technologinį technikumą, ištekėjo, sulaukė dukros. Galutinai apsistojo Charkove, neakyvaizdiniai baigė Inžinerinį ekonomikos universitetą, antrą kartą ištekėjo. Nuolatos dirbo ekonomiste privačiose ir valstybinėse organizacijose. Neakivaizdiniai baigė pedagoginį universitetą (anglų kalba ir literatūra). Sveikai ir aktyviai gyvena, nuolat sportuoja, todėl pažįstami ją vadina mano anūke, o ne dukra, nors jai jau 56 metai.

Anūkė

Marina Vasilčenko-Karapaša

(1982 03 12)

Gimė 1982 m. kovo 12 d. Ukrainos Užkarpatės Mukačevo mieste Zitos ir Igorio šeimoje. Iki trejų metų gyveno su tėvais, po to – ketverius metus su seneliais Eugenijumi ir Marija, lankė vaikų darželį, Charkove baigė vidurinę mokyklą ir anglų kalbos studijas universitete, 2004 m. išvyko į Šiaurės Kipro Turkų Respubliką, dirbo draudimo kompanijoje, aukštųjų mokyklų dėstytoja, vidurinės mokyklos administratore; ištekėjo už kipriečio Fahri, sulaukė dukros; puikiai moka keturias kalbas – rusų, ukrainiečių, anglų ir turkų – ir nepamiršo lietuvių kalbos. Mėgsta keliones, jau aplankė Londoną, Briuselį, Romą, Stambulą.

Proanūkė

Melissa Karapaša

(2007 12 15)

Gimė 2007 m. gruodžio 15 d. Šiaurės Kipro Turkų Respublikos Girnės mieste Marinos ir Fahri šeimoje. Nuo 2,5 metų pradėjo mokytis angliškosios mokyklos ikimokyklinio paruošimo klasėje, o 2012 m. – tos pačios mokyklos pirmoje klasėje, kur pamokos vedamos anglų kalba, bet kartu mokoma ir gimtosios (turkų) kalbos. 2017 m., būdama devynerių metų, sėkmingai baigė penktą klasę.

Dukra

Rita Kisinaitė-Eitmanavičienė

(1939 04 01 – 1998 09 15)

Gimė 1939 m. balandžio 1 d. Kaune smulkių verslininkų Simono ir Agotos Birutės šeimoje. Dvejus metus augo šeimoje. Tėvai buvo užimti darbais, todėl ją prižiūrėjo teta Magdutė.

RITA KISINAITĖ-EITMANAVIČIENĖ
1939 04 01 – 1998 09 15

AUDRONĖ EITMANAVIČIŪTĖ
1959 10 28

Prasidėjus karui dvejus metus kartu su broliu Eugenijumi slapstėsi nuo vokiečių Vilkaviškio vlsč. Paežerių kaime pas mamos gimines. 1943 m. grįžo į Kauną. Tėvas buvo uždarytas Kauno gete, mama dirbo fabrike, todėl ją prižiūrėjo vyresnis brolis. Išliko vienintelė tų metų nuotrauka.

1943 – Rita su broliu Eugenijumi

1946 m. pradėjo mokytis vidurinėje mokykloje. 1953 m. baigė 8 klases ir toliau mokėsi pedagogikos mokykloje.

1953 – Rita su broliene Marija ir sūnėnu Vladu

1955 – Ritai 16 – Kačerginėje su drauge

1956 – Rita su draugėmis prie namo, kuriame užaugo

1957 m. ištekėjo už geriausio brolio draugo ir bendradarbio (iki kariuomenės) Liongino Eitmanavičiaus, su kuriuo susilaukė dukros Audronės ir sūnaus (apie kurį nieko nepavyko sužinoti).

Lionginas gimė 1932 m., baigė amatų mokyklą, kur įgijo spaustuvininko specialybę, nuo 1948 m. dirbo kartu su manimi spaustuvėje „Varpas“, gyveno iki karo tarnybos jūrų laivyne pas mano tėvus, kur ir susidraugavo su Rita. Ištarnavęs jūrų laivyne 5 metus grįžo į Kauną ir susituokė su Rita, visą savo gyvenimą dirbo spaustuvėje spausdinimo mašinistu.

1957 – Lionginas Eitmanavičius

Baigusi pedagoginę mokyklą Rita pradėjo dirbti pradinių klasių mokytoja. Nuo to laiko skyrė visą savo gyvenimą pedagoginiam darbui.

1959 m. spalio 28 d. gimė dukra Audronė. Audronė baigė J. Gruodžio muzikos mokyklą, Leningrado (Rusija) N. A. Rimskio-Korsakovo konservatoriją, yra Vytauto Didžiojo universiteto Muzikos akademijos dainavimo katedros docentė, lietuvių pianistė, koncertmeisterė, Lietuvos muzikų sąjungos tarybos, Tarptautinės pedagogų asociacijos „XXI amžiaus menas“, tarptautinės organizacijos „Kalnų opera“ narė. Antrajame tarptautiniame jaunųjų vokalistų akademinio dainavimo konkurse (Kochtla Jervė, 2006) jai paskirtas geriausio koncertmeisterio vardas. Įrašas ant nuotraukos: „Mielas dėde, ... Viskas gyvenime praeina, lieka tiktai tai, kas tikra...“ Puikūs žodžiai, kurie atspindi visą jos tikrą kūrybinį gyvenimą. Ir tai yra tikra!

1979 11 21 – Audronė Eitmanavičiūtė

1962 – su mano žmonos brolio žmona Liolita

1962 – su brolėčia Zita

1962 – su visa gimine išleidžiant mane į Sachaliną

1962 – su mama ir broliu

1966 – su brolėčia Zita

1971 – su mano šeima

Vėliau Rita baigė pedagoginį institutą ir dirbo vidurinės mokyklos mokytoja. Būdama gera pedagogė ir auklėtoja, turėdama gerą autoritetą pedagoginiame kolektyve, mylima ir gerbiama mokinių ir jų tėvų buvo paskirta vidurinės mokyklos direktoriaus pavaduotoja ugdymui. Šias pareigas ėjo iki pat mirties.

Maždaug nuo 1980 m. kiekvienų metų vasarą vadovavo vaikų stovyklai Kulautuvoje.

1985 – stovyklos viršininkė Rita su brolėčios dukra Marina Kulautuvoje

1998 metų vasarą niekas negalėjo nuspėti artėjančios nelaimės. Rita kaip visuomet dirbo vasaros stovykloje, kūrė artimiausio gyvenimo planus – norėjo nusipirkti sodą ir pan. Netikėtai rugpjūčio mėn. susirgo ir kamuojama baisių skausmų buvo paguldyta į Kauno klinikas, kur jai buvo nustatyta sunki onkologinė skrandžio ir kepenų liga. Rita, niekada ypatingai nesiskundusi ligomis, užgeso per vieną mėnesį. Mirė 1998 m. rugsėjo 15 d. ir palaidota Kauno kapinėse. Laidotuvėse dalyvavo keli šimtai žmonių – kolegų, mokinių, jų tėvų ir šiaip pažįstamų, kurie pažinojo Ritą kaip puikią pedagogę, nuoširdžią ir darbščią auklėtoją, tiesiog, kaip puikią moterį. Apie tokius žmones kalbama, kad „jie nemiršta, nes niekada nemiršta jų atmintis gyvųjų širdyse“.

Ritos dukra

Audronė Eitmanavičiūtė

(1959 10 28)

Gimė 1959 m. spalio 28 d. mokytojos ir spaustuvės mašinisto šeimoje Kaune. Lankė vaikų darželį. Baigė J. Gruodžio muzikos mokyklą, Valstybinę Lietuvos konservatoriją ir N. A. Rimskio-Korsakovo konservatoriją Leningrade (Rusija). Vytauto Didžiojo universiteto Muzikos akademijos dainavimo katedros docentė, lietuvių pianistė, koncertmeisterė, tarptautinių pianistų ir dainininkų konkursų laureatė Lietuvoje, Lenkijoje, Ukrainoje, Rusijoje, Estijoje, Latvijoje. Dar dalyvavo muzikos festivaliuose Suomijoje, JAV, Čekijoje, Italijoje, Vokietijoje ir kt., ne kartą pelnė geriausios koncertmeisterės titulą. Lietuvos muzikų sąjungos tarybos, Tarptautinės pedagogų asociacijos „XXI amžiaus menas“, tarptautinės organizacijos „Kalnų opera“ narė. Dalyvavo daugelyje tarptautinių muzikos festivalių Lietuvoje, Lenkijoje, Ukrainoje, Estijoje, Rusijoje, Suomijoje, JAV, Čekijoje, Italijoje, Latvijoje, Vokietijoje ir kt., ne kartą pelnė geriausios koncertmeisterės titulą. Keturis kartus apdovanota LR kultūros ministerijos premija, apdovanota LR Prezidentų V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės padėkos raštais „Už dainavimo meno sklaidą ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų ir puikų pedagoginį darbą“.

Sūnus Samuelis Kisinas

(1945 06 20)

Gimiau 1945 m. birželio 20 d. holokausto baisybes išgyvenusių Simono ir Michle šeimoje Kaune. Michle gimė 1913 12 31 Latvijos Liepojos mieste.

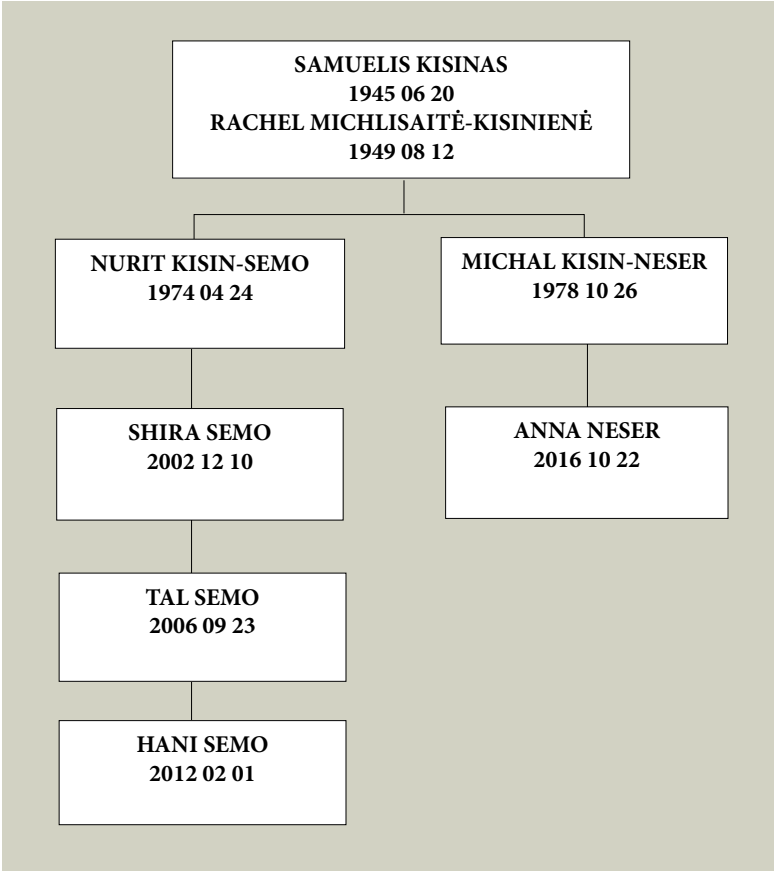

Iki 7 metų lankiau vaikų darželį Rotušės aikštėje.

1952 m. pradėjau lankyti Adomo Mickevičiaus vidurinę mokyklą, kurią baigiau 1964-aisiais. Tėvelis daugiau sirgo, negu dirbo, todėl pradėjau dirbti buitinio aptarnavimo kombinate darbininku. Mama dirbo siuvėja. Per atostogas su draugais važiuodavome į kaimą arba Palangą.

Tėvelis po sunkios ligos mirė 1965 06 16, palaidojau per savo dvidešimties metų jubiliejų birželio 20 d.

Susipažinau su Rachel 1970 m. Kauno centriniame pašte, kur ji tuomet dirbo, nutarėme tuoktis, bet Rachel šeima gavo leidimą emigruoti į Izraelį. Atvykusi į Izraelį pasirūpino leidimu atvykti man ir mano mamai.

Vieną kartą, jau po dėdės Izidoriaus mirties, mus aplankė jo sūnus – mano pusbrolis Silvijus su mama Valerija. Ir aš juos aplankiau Vilniuje. Mama surado Leningrade dėdę Jefimą ir jis mus aplankė 1964 m., kai tėvelis jau sunkiai sirgo. Tai buvo vienintelis kartas, kai susitiko du broliai – Simonas ir Jefimas.

1971 m. gruodžio 23 d. aš su mama atvykau į Izraelį, apsigyvenome Rachel namuose Kiryat Yam mieste netoli nuo Haifos miesto. Čia gyvenome vieną mėnesį, gavome Izraelio pilietybę. Gavome butą Haifos apskrities Kiryat Bialik mieste, kur ir dabar gyvename.

1972 m. vasario 2 d. susituokiau su Rachel Michlisaite. Sutuoktuvės buvo labai paprastos. Į Rachel namus pasikvietėme rabiną ir jis mus sutuokė pagal žydų papročius: apeigos vyksta po specialiu siuvinėtu baldakimu – hupa; gedint sugriautos Šventovės, jaunikio kakta patepama pelenais; nuotaka, jos ir jaunikio motinos ratu septynis kartus apeina stovintį po hupa jaunikį; skaitoma ktuba (vedybinė sutartis, kurią paprastai užpildo iki vestuvių ceremonijos pradžios) ir kulminacija – tardamas žodžius „Tu man skirta šiuo žiedu pagal Mozės ir Izraelio tautos įstatymą“ jaunikis užmauna nuotakai ant dešinės rankos rodomojo piršto žiedą. Vestuvėse dalyvavo ir dėdės Abraomo našlė Pesia Kisin.

Rachel Michlisaitė gimė 1949 m. rugpjūčio 12 d. Kaune, pradėjo mokytis nuo 7 metų, baigė 11-ąją rusų vidurinę mokyklą, pradėjo dirbti Kauno centriniame pašte ir neakivaizdiniu būdu mokytis politechnikume, bet mokslo nebaigė dėl išvykimo į Izraelį. Atvyko į Izraelį 1971 05 01. Išmoko hebrajų kalbą, dirbo mokykloje, iki pensijos (2011 m.) – supermarkete vyriausiąja kasininke.

Aš ir Rachel

Gyvename puikiame mieste Kiryat Bialik prie Viduržemio jūros pakrantės.

Jūros vaizdai

Gyvendamas Izraelyje metus dirbau pieno kombinate, 16 metų – indų gamykloje, toliau iki pensijos (2014 m.) – 17 metų pas vieną šeimininką traktorininku. Išėjus į pensiją reikėjo padėti vaikams ir anūkams, o dar žmona slaugo savo paliegusį 93 metų tėvelį. Viskam pensijos neužteko, todėl dirbau ligoninėje slaugytoju, o dabar vėl dirbu pas tą patį šeimininką traktorininku.

Susilaukėme dviejų dukrų – Nurit ir Michal bei keturių anūkų – Shira, Tal, Hani ir Anna. Dukros gyvena netoli mūsų (vos pusė val. kelio), todėl mes dažnai aplankome jas, o jos apsilanko mūsų namuose.

Rachel tėvas su anūkėmis Nurit ir Michal

Aš su žento mama, dukra Nurit ir anūkais

2010 m. aplankiau Kaune tėvo kapą ir savo vienintelį brolį Eugenijų.

Dukra Nurit gimė 1974 04 24 Kiryat Yam mieste, 1981 m. pradėjo mokytis vidurinėje mokykloje, kurią baigė 1993 m. ir buvo pašaukta į kariuomenę atlikti

Aš su anūke Hani

Visa mūsų šeima: aš su žmona, dukra Nurit, jos vyras ir vaikai Shira, Tal ir Hani, dukra Michal

privalomąją karo tarnybą. Tarnavo kariuomenėje 2 metus, po to studijavo Technologijos institute Tehnione, įgijo vadovavimo ir pramonės inžinieriaus specialybę. Kelis metus dirbo inžinieriumi Aitek firmoje. Toliau studijavo matematiką ir dabar dirba aukštesniųjų klasių mokytoja.

2000 m. lapkričio 7 d. ištekėjo už Eldar Semo, paėmė vyro pavardę – Nurit Semo. Dabar gyvena Kiryat Tivon mieste.

Eldar Semo gimė 1972 m. vasario 2 d. Izraelyje, 1979 m. pradėjo mokytis mokykloje, kurią baigė 1991 m. ir buvo pašauktas į kariuomenę. Tarnavo 3 metus, grįžęs studijavo Technologijos institute Tehnione kompiuterių mokslų katedroje, įgijo informatikos inžinieriaus specialybę ir dirba inžinieriumi kompiuterių firmoje.

Nurit susilaukė trijų vaikų – mūsų anūkų – Shira, Tal ir Hani. Visi vaikai gimė Kiryat Tivon mieste.

Dukra Nurit, anūkas Tal ir anūkė Hani

Shira

Rachel su anūke Shira

Shira ir Tal

Nurit su vaikais Shira ir Tal

Sūnus Tal gimė 2006 09 23, lankė vaikų darželį ir dabar mokosi ketvirtoje klasėje.

Tal

Nurit su sūnumi Tal

Rachel su anūku Tal

Nurit vyro mama su proanūkiais Shira ir Tal

Dukra Hani gimė 2012 02 01, lanko vaikų darželį.

Tokia Hani gimė

Hani

Rachel tėvas su proanūke Hani

Vestuvių dalyviai

Michal gimė 1978 m. spalio 26 d. Kiryat Yam mieste. Baigė mokytis 1997 m. ir išėjo tarnauti į kariuomenę. Grįžo po dvejų metų ir pradėjo mokytis architekto specialybės technikume. Gavo diplomą, bet architektu nedirbo. Studijavo aukštosios mokyklos kompiuterių katedroje ir baigusi studijas dirba programuotoja.

2013 m. spalio 11 d. ištekėjo už Oren Neser, paėmė vyro pavardę – Michal Neser. Gyvena su vyru Atlit mieste. 2016 m. spalio 22 d. susilaukė dukros Anna.

Oren Neser gimė 1975 m. kovo 8 d., 1987 m. baigė mokyklą ir buvo pašauktas į kariuomenę, grįžo po 3 metų ir mokėsi akvalangistų mokykloje. Dabar dirba akvalangistų mokytoju. Puikus muzikantas, kuria dainoms muziką ir žodžius ir pats dainuoja anglų kalba.

Vestuvių momentai

Visa šeima: Samuelis, Rachel, Michal, Oren, Nurit, Tal, Shira, ir Eldar su Hani

Nauja šeima: Rachel, dukros su vyrais ir svočia

2016 m. spalio gimė dukra Anna

Kai buvome jaunesni, mėgome keliauti. Prieš 30 metų aplankėme Italiją, Austriją, Vokietiją ir Ispaniją, prieš 20 metų – Kiprą ir Turkiją. Kelis kartus lankėmės Lietuvoje.

IZIDORIAUS KISINO

ŠEIMA

IZIDORIAUS KISINO ŠEIMOS GENEALOGINIS MEDIS

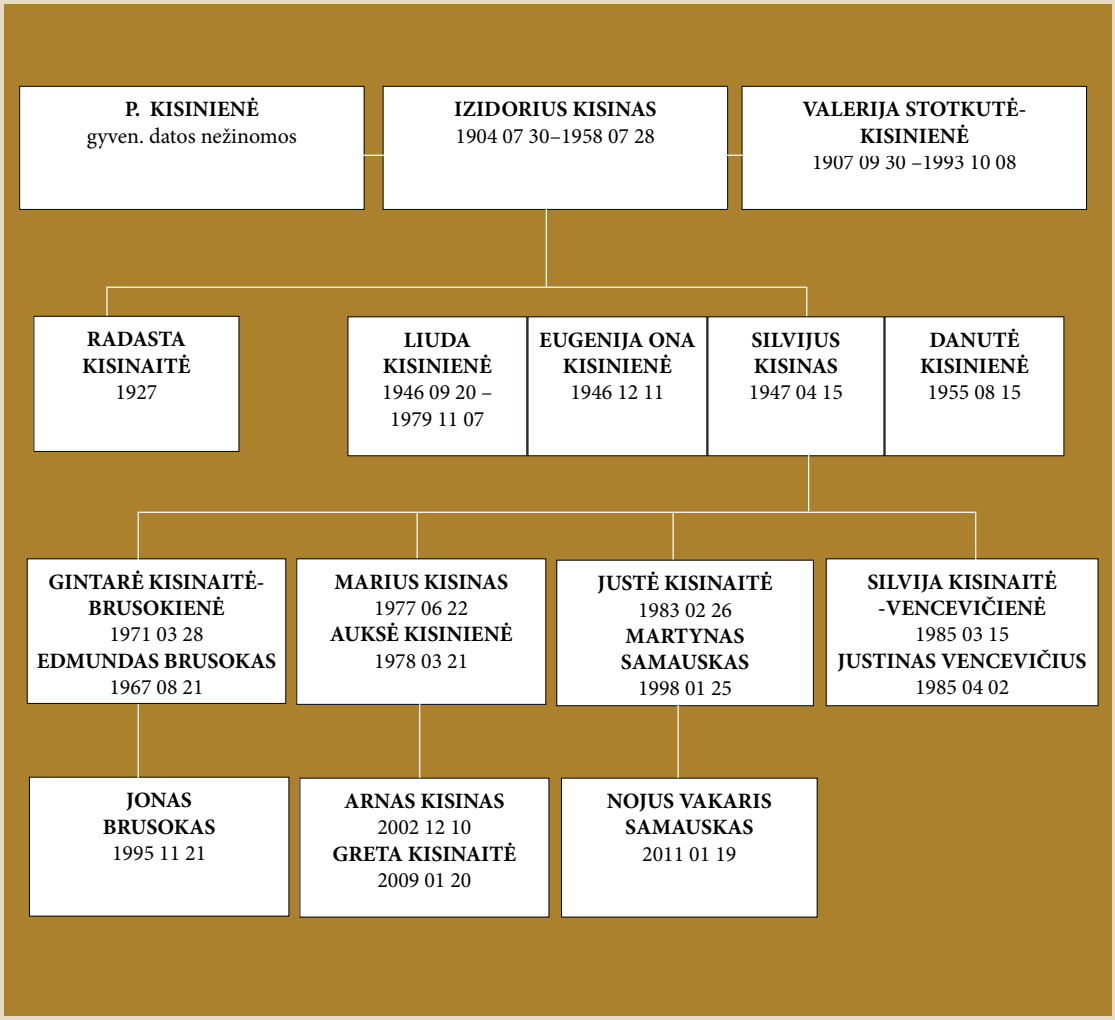

Izidorius Kisinas

1904 07 30 – 1958 07 28

Izidorius Kisinas gimė 1904 m. liepos 30 d. Panevėžyje pasiturinčio žydo šeimoje. Jį auklėjo auklė lietuvaitė Elžbieta, kuri stengėsi Izidorių auklėti katalikų ir lietuvių dvasia, migdydama mokydavo melstis. Tai padarė didelę įtaką formuojantis jo pasaulėžiūrai ir pasirinkimui gyvenime. Vaikystė ir jaunystė buvusi nelengva, nes, kaip teigia I. Kisinas savo autobiografijoje, nuo 14 metų jis pats pelnėsi duoną mokydamas vaikus arba dirbdamas statybos darbus.

Vienu sakiniu apie tokį nepaprastą žmogų nepasakysi, todėl pradėsime nuo to, kas parašyta Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje (2006, X t., p. 177):

Kisinas Izidorius *1904 07 30 Panevėžys †1958 07 28 Palanga (palaidotas Vilniuje), bibliotekininkas, bibliografas. 1924 baigęs Ukmergės g-ją dėstė lietuvių kalbą Jurbarko, Ukmergės ir Vilkaviškio g-jose. 1935–44 VDU ir VU b-kų bibliografas. 1940 baigė VU Hum. mokslų f-tą (istorija), 1954 – Leningrado N. Krupskajos bibliotekinį i-tą. 1944 išvežtas į Vokietiją priverčiamiesiems darbams. 1946–51 Lietuvos knygų rūmų direktoriaus pavaduotojas. 1949–54 dėstė VU, 1949–58 Kultūros švietimo technikume.

Nuo 1926 dirbo bibliografijos darbą. Sudarė liet. literatūros antologiją hebrajų kalba, *Antano Smetonos bibliografiją ir biobibliografiją*, 1874–1934 (1935), lietuvių kultūros veikėjų E. Volterio, Mykolo ir Vaclovo Biržiškų, M. K. Čiurlionio, Lietuvos ir užsienio lietuvių 1935 periodikos (*Bibliografijos žiniose* ir atskirai) rodykles. 1936–39 siuntė lietuv. medžiagą Paryžiuje leidžiamam žrn. *Bibliographic pedagogique internationale*, parengė Lietuvos žemės ūkio bibliografinį veikalą (~25 000 įrašų, rankraštis), *Lietuviškų knygų sisteminį katalogą (1938)*, knygą *Bibliotekinė ir bibliografinė terminologija (1956)*. Išvertė ir papildė L. Tropovskio *Dešimtainę klasifikaciją (1947)*, *Bendrines spaudinių aprašo taisykles masinių bibliotekų katalogams ir bibliografinėms rodyklėms (1955)*. Turėjo 10 000 t. asmeninę biblioteką ir 2000 ekslibrisų kolekciją, kurią jam mirus žmona V. Kisinienė perdavė VU bibliotekai.

BIOGRAFIJA

Izidorius Kisinas gimė 1904 m. liepos 30 d. Panevėžyje pasiturinčio žydo šeimoje. Jį auklėjo auklė lietuvaitė Elžbieta, kuri stengėsi Izidorių auklėti katalikų ir lietuvių dvasia, migdydama mokydavo melstis. Tai padarė didelę įtaką formuojantis jo pasaulėžiūrai ir pasirinkimui gyvenime. Vaikystė ir jaunystė buvusi nelengva, nes, kaip teigia I. Kisinas savo autobiografijoje, nuo 14 metų jis pats pelnėsi duoną mokydamas vaikus arba dirbdamas statybos darbus.

Iki 1915 m. mokėsi žydų mokyklose, nes tik 1915 10 01 Panevėžyje pradėjo darbą pirmoji Lietuvoje lietuviškoji gimnazija. Kai 1915 m. liepos 27 d. Vokietijos kariuomenė įžengė į Panevėžį, jį jau buvo palikusi žymi gyventojų dalis. Izidorius kartu su šeima (tėvais, broliais Jefimu, Abraomu ir Simonu) išvažiavo į Sankt Peterburgą. Šeima grįžo į Panevėžį 1918 m., kai buvo pasirašyta Bresto taika. Brolis Jefimas liko Sankt Peterburge ir ten išgyveno visą gyvenimą.

Grįžęs į Lietuvą pradėjo mokytis Ukmergės valstybinėje lietuviškoje gimnazijoje (dabar Ukmergės Antano Smetonos gimnazija), kurią baigė 1924 m. Kai jam buvo 15 metų, mirė auklė Elžbieta. 1920 m. gavo pasą ir nutraukė ryšius su tėvo šeima. (Kaip pats rašo, nuo 14 m. pats užsidirbdavo pragyvenimui.) Gyveno pas čigonus ir kitose vietose, pats užsidirbdamas pragyvenimui ir mokslui. Nuo jaunų dienų pamilo kraštą ir žmones, draugaudavo tik su lietuviais. 1920 m. stojo į Lietuvos šaulių sąjungą.

Studijos

Baigęs gimnaziją 1924 m. įstojo į Lietuvos universiteto Humanitarinių mokslų fakultetą. Čia studijavo lietuvių kalbą ir lyginamąją kalbotyrą bei kaip šalutinę specialybę – istoriją. Dėl nežinomų priežasčių studijas nutraukė ir vėliau jas tęsė Kauno universitete. Likimas lėmė jam studijuoti universitete, kuriame tuo metu dėstė Jonas Jablonskis, Edmundas Volteris, Levas Karsavinas ir kt. Šios studijos lėmė tolesnę jo veiklą.

1928 m. Švietimo ministerija Izidoriui pasiūlė tęsti studijas Tarptautiniame bibliografijos institute Briuselyje. Jis atsisakė, nes nemokėjo prancūzų kalbos.

1932 m. apgynė diplominį darbą – čigonų kalbos gramatikos matmenys. Darbui vadovavo šveicarų kalbininkas prof. Alfredas Senas. Jis padėjo susiformuoti I. Kisino moksliniams interesams.

Prof. Vaclovas Biržiška nuo 1930 m. Lietuvos universiteto Humanitarinių mokslų fakultete dėstė bibliografijos įvadą, lietuvių knygos istoriją. Jis buvo pagrindinis Izidoriaus, kaip bibliografo ir bibliotekininko, mokytojas.

1935 m. Izidoriui buvo suteikta galimybė pusei metų apmokamai išvykai į Lenkijos bibliotekas. Jis padirbėjo ne tik Varšuvos ir Krokuvos bibliotekose, bet ir tuomet lenkų okupuotame Vilniaus universitete, rinkdamas jį dominančią medžiagą.

Sūnus Silvijus teigia, kad po vedybų su Valerija Stotkute tėvas išvyko studijuoti į Vokietiją, tačiau tai nepasitvirtina jokiais dokumentais.

1940 metų rugsėjo 11 d. baigė Vilniaus universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos skyrių, parašė labai gerai įvertintą diplominį darbą „Spaudos išradimas“ apie J. Gutenbergo spaudos išradimą ir įgijo visuotinės istorijos specialybę.

1954 m. bibliotekininkystės diplomą eksternu įgijo Leningrado (Sankt Peterburgas, Rusija) Nadieždos Krupskajos bibliotekiniame institute, kuriame rengėsi ginti ir disertaciją.

Pagrindiniai Izidoriaus Kisino mokytojai:

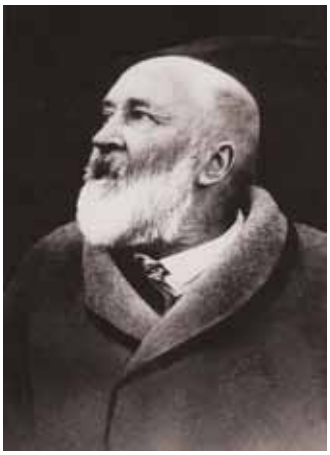

Prof. Jonas Jablonskis

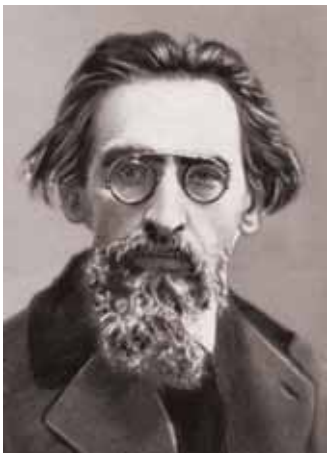

Prof. Levas Karsavinas

Prof. Vaclovas Biržiška

I. Kisinas (dešinėje) su J. Jablonskiu (viduryje) Palangoje 1929 m.

Šeiminis gyvenimas

1925 m. susituokė su žydų kilmės P. (vardas neišliko). 1927 03 30 gimė dukra Radasta. Ilgai ieškojo auklės lietuvaitės, kuri gerai moka lietuvių kalbą ir galėtų auklėti dukrą lietuviška dvasia. 1934 m. su pirmąja žmona išsiskyrė (manoma, dėl religinių įsitikinimų ir nesutarimų auklėjant dukrą). Po

skyrybų P. išvyko į Belgiją, o dukra liko su tėvu, kuris ją leido į pradinę mokyklą, o po to į „Saulės“ gimnaziją. Yra išlikęs 1935 m. P. laiškas iš Amsterdamo (Belgija) Vaclovui Biržiškai: „Mano buvęs vyras nieko neatsako. Noriu išsiaiškinti, kur mano dukra.“ Izidorius rūpinosi gauti prie algos priedą dukrai išlaikyti, nes dėl nežydiško vardo (Radasta) duktė nebuvusi įtraukta į žydų metrikacijos knygas. Vėlesnis dukros Radastos gyvenimas nežinomas. Gal ją pasiėmė motina ir toliau gyveno Belgijoje?

1938 06 02 susituokė su Valerija Stotkute, kuri tuo metu dirbo Kauno universiteto bibliotekoje. Ten jie ir susipažino. Vestuvėse piršliu buvo prof. Vaclovas Biržiška.

Valerija Stotkutė-Kisinienė gimė 1907 m. rugsėjo 30 d. Niaukonyse (Smilgių vlsč.), 1931–1934 m. studijavo ekonomiką Kauno universitete, 1954–1957 m. – bibliotekininkystę Vilniaus universitete. 1931–1940 m. dirbo Kauno universiteto bibliotekoje, 1940–1991 m. – Vilniaus universiteto bibliotekoje. Padėjo išsaugoti bibliotekos fondus nuo sunaikinimo per karą. Mirus Izidoriui, perdavė jo asmeninę biblioteką (per 10 000 knygų) ir ekslibrisų kolekciją (per 2000 egz.) Vilniaus universiteto bibliotekai. Sudarė knygą *Autorinės lentelės Lietuvos TSR bibliotekoms* (1949, 1958, 1972). 1947 m. balandžio 15 d. pagimdė sūnų Silvijų, kurį po vyro mirties viena užaugino, išmokė ir išleido į gyvenimą. Mirė 1993 10 08, palaidota Vilniuje.

Valerija
ir Izidorius
Kisinai

1947 m. balandžio 15 d. Vilniuje gimė vienintelis sūnus Silvijus, baigė Vienuolio vardo gimnaziją, Vilniaus inžinerinio statybos instituto Mechaninės technologijos fakultetą, įgijo inžinieriaus elektromechaniko specialybę, dirbo gamykloje, vėliau tarnavo vidaus kariuomenėje, aktyviai sportavo, tapo Lietuvos rankinio federacijos nacionalinės kategorijos teisėju, po to lygų vyr. teisėju, LRTA inspektoriumi, sulaukė keturių vaikų ir keturių anūkų.

Šv. Krikštas

1935 m. Kauno Prisikėlimo bažnyčioje Izidorius Kisinas priėmė katalikybės krikštą. Todėl pagal dokumentus buvo lietuvis ir jo 1941–1944 m. nepersekiojo naciai. Visi jo palikuonys yra lietuviai. Žydų bendruomenė ir tėvas Jokūbas nuo jo (kaip ir nuo brolio Simono) atsisakė.

Yra išlikęs Izidoriaus prašymas dėl Krikšto suteikimo (pateikiame ištraukas):

f. 1650 ap5

B.513 186 lapas

1935 m.

Kauno Prisikėlimo bažnyčia persiunčia prašymą

187 lapas

Kisino Iciko, V.D. Universiteto Bibliotekos bibliografo prašymas

„Kadangi jau nuo jaunų dienų jaučiuos katalikas, net 5 klasėj būdamas jau norėjau stoti vienuolynan, o ar buvau krikštytas nežinau ir jokių pėdsakų nega-

liu surasti, turiu garbę prašyti leisti man priimti Šv. krikštą pagal Romos katalikų bažnyčios apeigas suteikus man Izidoriaus vardą.

Kaunas, 1935 11 15“

Darbinė veikla

Dar būdamas 14 metų pradėjo dirbti įvairius darbus.

1927–1934 m. – Jurbarko, Ukmergės ir Vilkaviškio žydų gimnazijų lietuvių kalbos ir literatūros dėstytojas.

Tolesnis Izidoriaus gyvenimas susietas su bibliografija ir bibliotekininkyste, todėl ši veikla smulkiai aprašoma atskiruose skyreliuose. Čia tik trumpai chronologine tvarka teikiama darbinė Izidoriaus biografija.

1935–1940 m. – Kauno universiteto bibliotekos bibliografas.

1936 m. – bibliotekininkystės dėstytojas Švietimo ministerijos organizuotuose kursuose.

1939 m., atgavus Vilnių, Lietuvos švietimo ministerija įgaliojo Izidorių Kisiną perimti Stepono Batoro universiteto biblioteką. Tas reikalas, kaip tarpvalstybinis, buvęs labai sunkus. Izidoriui teko kovoti dėl daugelio rinkinių, kuriais ir šiandien didžiuojasi Vilniaus universiteto biblioteka. Kiekvieną stambesnį fondą, kad jis išliktų Vilniuje, teko pagrįsti dokumentais, kuriuos reikėjo surasti ir juose gerai susivokti. Buvo arši kova, kad nedingtų svarbios knygos. Buvo labai daug norinčių pasisavinti istorines knygas.

1940–1944 m. – Vaclovo Biržiškos teikimu, Vilniaus universiteto bibliotekos bibliografijos skyriaus vedėjas.

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Tarnautojo asmens liudijimas

Izidorius Kisinas yra Universitete Bibliotekos dalies vedėjas

Nr. 286

1946–1951 m. – Lietuvos knygų rūmų direktoriaus pavaduotojas mokslo daliai.

1949–1954 m. – valandinis Vilniaus universiteto bibliotekininkystės dalykų dėstytojas.

1949–1958 m. – bibliotekinio (vėliau – Kultūros švietimo) technikumo dėstytojas.

Vokiečių okupacijos metai

Karas neaplenkė ir I. Kisino šeimos. Jo broliai Simonas ir Abraomas, gamtos mokslų daktaras, pateko į Kauno getą, o 1944 m. buvo išvežti į Dachau koncentracijos stovyklą, kurioje Abraomas mirė. Izidorius išvengė brolių likimo. Okupacijos metais iki Vilniaus universiteto uždarymo 1943 m. dirbo universiteto bibliotekoje. Izidoriui, nors pagal dokumentus jis buvo lietuvis, grėsė žydų likimas, nes paėmę dokumentus vokiečiai nesiaiškino – „žydiška pavardė ir tiek“. Todėl žmona Valerija Stotkutė-Kisinienė kreipėsi pagalbos į universitete dirbantį akademiką Vincą Krėvę-Mickevičių. Kalbama, kad pastarasis uždėjo vizą „viskas tvarkoj, nelieskite“. Uždarius universitetą, persikėlė su šeima pas svainį į Jurbarko rajoną.

Tolesnis Izidoriaus gyvenimas baigiantis vokiečių ir prasidėjus antrajai sovietų okupacijai įvairiuose šaltiniuose pateikiamas skirtingai. Oficialią versiją pateikė pats Izidorius, rašydamas savo autobiografijoje: „Antrąją karo dienos naktį likau bibliotekoje, kur išbuvau iki 1944 m., kada persikėliau su šeima pas švogerį, iš kur išvežtas į darbą Vokietijoje.“ Taip rašoma Lietuviškosios tarybinės enciklopedijos straipsnyje ir kitur. Visuotinės lietuvių enciklopedijos X t. straipsnyje kartojama: „1944 išvežtas į Vokietiją priverčiamiesiems darbams.“ Kitaip sovietmečiu rašyti nebuvo galima.

Tačiau sūnus Silvijus teigia, kad Izidorius pasitraukė savo valia, nes traukėsi ne tik jaunieji Kisinai, bet ir Valerijos motina bei brolio šeima. Traukėsi artėjant Raudonajai armijai ir daugelis Lietuvos patriotų, tarp jų ir prof. Vaclovas Biržiška, Antanas Salys.

Iš motinos pasakojimo žinoma, kad jos ir brolio šeima sutiko amerikiečių armiją prie Elbės.

Sovietmetis (1944–1958)

Taigi 1946 m. Izidorius su žmona grįžo į Lietuvą. Taip išsiskyrė ir jau niekada nebesusikirto Izidoriaus Kisino ir Vaclovo Biržiškos, kuris patraukė toliau į Vakarus, kelias. Tačiau kažkokie nematomi ryšiai ar panašus likimas, matyt, siejo šiuos žmones. V. Biržiška sunkiai pritapo Amerikoje, o I. Kisinas patyrė sunkumų Lietuvoje. Grįžęs jis legalizavosi, nors kiekvienus trėmimus į Sibirą, kaip prisimena pas jį gyvenę studentai, jis išgyvendavo su nerimu, su baime klausydavosi sunkvežimių burzgimo. Pasak sūnaus Silvijaus, jis girdėjęs iš motinos, kad grįžusį iš Vokietijos tėvą ilgą laiką kviesdavo į sovietinį saugumą (kaip buvusį amerikiečių zonoje ir kodėl grįžusį, o nepatraukusį į Vakarus su kolegomis), reikalaudavo raginti prof. V. Biržišką, A. Salį grįžti į Lietuvą. Žmona ilgai tuomet vaikštinėdavo gatvėje nežinodama, ar jis išeis, ar bus uždarytas. I. Kisinas spaudimui nepasidavė, gal tuo paaiškinamas jo tolesnis likimas universitete.

1946–1951 m. Izidorius dirbo Lietuvos knygų rūmų direktoriaus pavaduotoju mokslo daliai, o 1950 09 01 buvo priimtas „tik valandiniu“ bibliotekininkystės dalykų dėstytoju Vilniaus universitete. Universitete buvo nemažai tokių, kuriems Izidorius dėl kokių nors priežasčių nepatiko. Už jo pečių matė Antano Smetonos bibliografijos šešėlį. O tiesa ta, kad iš Maskvos atvykusi ir lietuviškai nemokanti karininko žmona dėstytoja Lidija Galickich rašė recenzijas apie Izidoriaus paskaitas. O pagrindinis veikėjas, atėjęs į Lietuvių literatūros katedrą iš Marksizmo katedros vyr. dėstytoju Levas Vladimirovas (vėliau paskirtas Bibliotekininkystės katedros vedėju), nebūdamas specialistu, tiesiog atsikratė konkurento.

1954 m. rugpjūtį katedros vedėjas Levas Vladimirovas parašė universiteto kadrų skyriui: „Ryšium su krūvio sumažinimu prašau atleisti iš dėstytojo valandininko pareigų nuo š. m. rugsėjo 1 d. Kisiną Izidorių.“ Koks nekaltas pretekstas atleisti...

Izidorius liko dėstyti bibliotekiniame (Kultūros švietimo) technikume, kur jis nuo 1949 m. iki savo ankstyvos mirties 1958 m. buvo autoritetingas pagrindinis bibliotekinių specialybių dėstytojas.

Mokslinis darbas – bibliografas

Izidorius Kisinas – vienas didžiausių Lietuvos bibliografų, Lietuviškų knygų sisteminio katalogo autorius. **Jį pelnytai galime laikyti antruoju Lietuvos bibliografu po V. Biržiškos, turėjusį svarbiausias bibliografo savybes – darbštumą ir erudiciją.**

Besilankydamas Kauno universiteto bibliotekoje, bibliotekos direktoriaus prof. V. Biržiškos paskatintas, I. Kisinas susidomėjo bibliografine veikla, kuri tapo pagrindiniu jo gyvenimo tikslu. Autobiografijoje jis teigia, kad į bibliografinę veiklą įsitraukė 1926 m. Tikriausiai tada pradėjo rengti prof. E. Volterio, buvusio Kauno universiteto profesoriaus, darbų bibliografinę rodyklę, išleistą 1928 m. Vaisingai bendradarbiavo nuo 1928 m. pradėjusiame eiti žurnale „Bibliografijos žinios“ (redaktorius V. Biržiška). Nuo 1938 m. buvo faktiškuoju „Bibliografijos žinių“ redaktoriumi. 1931 m. pasirodė I. Kisino parengta „Prof. Mykolo Biržiškos bibliografija“ (K., 1931). Tai buvo pirmasis bibliografo žingsnis personalinės bibliografijos srityje. I. Kisinas suregistravo literatūrą apie E. Volterą ir jo darbus, paskelbtus 1877–1928 m. Jų tematikoje vyrauja lituanistika. Rodyklę palankiai įvertino to meto bibliografai. Matyt, tai padėjo I. Kisinui tapti mokamu neetatiniu Lietuvos bibliografijos instituto bendradarbiu. Švietimo ministerija jam pasiūlė tęsti studijas Tarptautiniame bibliografijos institute Briuslelyje. I. Kisinas atsisakė, nes nemokėjo prancūzų kalbos.

1932 m. buvo išleista „Lietuvių literatūros antologija“ hebrajų kalba. Tuo pat metu jis dirbo Jurbarko, Ukmergės, Vilkaviškio žydų gimnazijose lietuvių kalbos ir literatūros mokytoju. Derindamas pedagoginį darbą su bibliografiniu, jau 1928 m. ima rinkti medžiagą didžiuliam darbui „Antano Smetonos bibliografija ir biobibliografija“ (apimanti 1874–1934 m. laikotarpį). Tokį pasirinkimą tikriausiai lėmė būsimas A. Smetonos 60-mečio jubiliejus. O gal šį užsakymą perdavė V. Biržiška?

Mokytojaujant provincijoje, rodyklės ruošimas vyko lėtai. Švietimo ministerijai leidus, 1935 m. I. Kisinas persikėlė į Kauną ir pradėjo dirbti Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje. V. Biržiška sudarė jam geras darbo sąlygas. Tai buvo ir puiki bibliografijos mokykla, davusi naujų žinių ir įgūdžių. Jį traukė fenomenalus V. Biržiškos darbštumas. I. Kisinas tapo puikiu jo pagalbininku, jo darbo VDU bibliotekoje laikotarpis buvo labai produktyvus.

Per tuos metus intensyviai baigia rengti A. Smetonos bibliografiją. I. Kisinas apie ją rašė: „Darbas, be abejo, nebūtų toks, koks jis dabar yra, jei nebūčiau turėjęs paramos, pirmučiausio iš paties Jubiliato (t. y. A. Smetonos – aut.), taip

pat iš mano mokytojo ir įkvepėjo bibliografijos srity prof. Vaclovo Biržiškos, peržiūrėjusio mano darbą ir davusio man labai svarbių patarimų...“. Prof. V. Biržiška patarė I. Kisinui pertvarkyti literatūros apie A. Smetoną skyrių iš chronologinio į teminį. Šiam bibliografiniam darbui jis parašė pratarmę, kurioje pabrėžė nepaprastą I. Kisino darbštumą. Anuomet L. Gira šį veikalą pavadino nepaprastu, kuriam darbštus bibliografas paskyrė apie septynerius metus. Jis peržiūrėjo arti trijų tūkstančių laikraščių komplektų ir daug knygų. Darbas buvo įteiktas A. Smetonai 1935 m. Įteikimo ceremonijoje dalyvavo V. Biržiška, švietimo ministras Juozas Tomkūnas, švietimo viceministras Kazimieras Masilūnas, Švietimo ministerijos Knygų leidimo komisijos pirmininkas Liudas Gira (ši komisija išleido A. Smetonos bibliografiją).

1936 m. išeina „Lietuvos ir užsienio lietuvių 1935 metų periodika“, 1938 m. knygoje „M. K. Čiurlionis“ paskelbiama M. K. Čiurlionio darbų bibliografija, kurioje bibliografas surinko M. K. Čiurlionio straipsnius, muzikos kūrinių publikacijas, dailininko kūrybai skirtus darbus. 1938 m. išeina I. Kisino parengtos „Prof. Mykolo Biržiškos bibliografijos“ II dalis (1928–1938 m. darbai ir I dalies papildymai). Dviejų dalių rodyklėje I. Kisinas užregistravo 8 266 M. Biržiškos darbus keliomis kalbomis. Jų tematika labai įvairi: politinio, visuomeninio gyvenimo reiškiniai, švietimo, kultūros, spaudos ir literatūros istorija ir kt. Rodyklė pasižymi detalumu. Joje rasime ir kelių eilučių medžiagą enciklopedijoms, redaguotus straipsnius... Toks detalumas turi savo privalumų tiriant ir periodinės spaudos istoriją. Izidorius talkino V. Biržiškai sudarant kapitalinį bibliografinį veikalą „Lietuvių bibliografija“.

I. Kisinas skelbė straipsnius bibliografijos istorijos ir metodikos klausimais. 1936–1940 m. bendradarbiavo „Lietuviškosios enciklopedijos“ leidime. Jis atliko svetimų kalbų abėcėlių transkripciją lietuviškomis raidėmis, rinko bibliotekininkystės ir bibliografijos terminus, rašė straipsnius apie bibliografijos priemonių rengimą. Jo didžiausias darbas „Lietuvos žemės ūkio bibliografija“ liko rankraštyje. Jo kartoteką įsigijo Lietuvos žemdirbystės mokslinio tyrimo institutas Dotnuvoje. Šis darbas iki šiol neprarado mokslinės ir informacinės vertės. Į žemės ūkio bibliografiją I. Kisinas įtraukė apie 25 tūkstančius spaudos vienetų. Ji apima literatūrą, išleistą nuo XVIII a. vidurio (T. Lepnerio veikalo „Der Preussische Littauer“, 1744) iki 1938 m. Lietuvos žemės ūkio raidą bibliografas atskleidė įvairiais aspektais: istoriniu, biologiniu, ekonominiu ir kitais. Joje esama ir etnografinės medžiagos. I. Kisinas rinko Lietuvos pedagogikos bibliografiją. Jos medžiagą siuntė Tarptautiniam pedagogikos institutui Ženevoje. Jis ketino parengti lietuvių

kalbotyros, grožinės literatūros ir literatūros mokslo bibliografines rodykles. Šie sumanymai dėl įvairių priežasčių liko neįgyvendinti.

Matydamas prof. V. Biržiškos darbų gausybę, I. Kisinas pradėjo juos aprašinėti. Šį darbą parengė profesoriaus 50 metų gimimo jubiliejui 1934 m., bet papildytas ir paskelbtas jis buvo tik 1940 m. Pirmoje bibliografijos dalyje (publikuotoje) aprašyti 787 darbai. Čia pat atskleisti ir 84 V. Biržiškos slapyvardžiai. Antroje bibliografijos dalyje buvo aprašyti 8762 ilgesni ir trumpesni profesoriaus straipsniai, paskelbti „Lietuviškoje enciklopedijoje" iki 1938 m. gruodžio 6 d. Antroji dalis jau nebuvo publikuota. Pasaulyje prasidėjo politiniai įvykiai, pakeitę daugelio žmonių, o kartu V. Biržiškos ir I. Kisino likimus.

Svarbiausias I. Kisino gyvenimo darbas –„Lietuviškų knygų sisteminis katalogas", kurį Lietuvos knygų leidėjai išleido 1938 m. Katalogą I. Kisinas rengė dvejus metus. Autorius norėjo pateikti kuo išsamesnį bibliografinį aprašą, atskleisti leidinių turinį. Ne kartą I. Kisinas prašė leidėjų pagalbos, kad šie pristatytų jam po vieną išleistų spaudinių egzempliorių, bet atsiliepė nedaugelis. Pačiam teko ieškoti leidinių. Dėl šių sunkumų kataloge atsirado spragų. Jis apėmė tik knygų prekyboje buvusią produkciją: svarbesnius lietuviškus spaudinius nuo XX a. pradžios, didžiąją dalį 1918–1937 m. knygų, žurnalų ir tęstinių leidinių. Kataloge užregistruoti 7033 spaudiniai. Jis tapo svarbiu ne tik knygų prekybai, bet ir vertingu informacijos šaltiniu mokslo darbui bei mokykloms. Ypač svarbia I. Kisino katalogo savybe laikoma žurnalų ir tęstinių leidinių turiniai. Jie pakėlė leidinio informacinę vertę. Recenzentai surado kataloge ir nedidelių trūkumų, bet tai nemenkino jo reikšmės. Iki šiol be jo neapsieina įvairių sričių specialistai.

Bibliografinį darbą tęsė ir pokario metais. Išvertė ir papildė L. Tropovskio „Dešimtainę klasifikaciją" (1947 m.). Parengė ir išleido „Bendrines spaudinių aprašo taisykles masinių bibliotekų katalogams ir bibliografinėms rodyklėms" (1955 m.).

Tautinių mažumų (čigonų, karaimų, žydų) tyrinėtojas

I. Kisinas studijavo čigonų ir karaimų gyvenimą ir kalbą, rinko ir tyrinėjo baltiškuosius skolinius žydų kalboje. Medžiagos kaupimui išradingai pasinaudodavo kiekviena palankia proga. Jo amžininkas A. Ruzgas paminėjo tokį atsitikimą. I. Kisinas, važiuodamas traukiniu iš Kauno į Marijampolę, spėjo

iš kažko užsirašyti apie šimtą žodžių, kuriuos anuomet vartojo Vilniaus vagys ir muzikantai.

I. Kisinas įėjo į Lietuvos kultūros istoriją kaip pagrindinis tarpukario Lietuvos čigonologas. Jis bene pirmasis apie 1926 m. pradėjo domėtis čigonų istorija, buitimi ir ypač jų kalba. Daug bendravo su čigonais, dvi vasaras keliavo su Vengrijos čigonų taboru. Gerai mokėjo čigonų kalbą. Tą liudija I. Kisino sūnus Silvijus, kuriam tekę dalyvauti tėvo ir čigonų pokalbyje. Kai tėvui čigonės pasiūlė išburti, jis prašneko jų kalba. Tada čigonės puolė tėvą barti, nes įtarusios, kad jis yra iš taboro pabėgęs čigonas. Tyrimų rezultatus Izidorius skelbė moksliniuose ir publicistiniuose straipsniuose. Kartu su Antanu Saliumi parengė knygą *Čigonai*, kurioje glaustai apžvelgiama Lietuvos ir visos Europos romų istorija, kultūra, kalbos ypatumai (A. Salys, I. Kisinas, 1936). Silvijus saugo tėvo parengtą gausią medžiagą čigonų gramatikai.

I. Kisinas ėmėsi rengti lietuvių rašytojų kūrinių antologiją hebrajų kalba (hebr. Antologija *shel hasifrut halitait*, 1931). Spėta išleisti tik vieną jos tomą, skirtą V. Krėvės-Mickevičiaus kūrybai. Užmezgė ryšius su lietuvių autoriais, pirmoji jo parengta knyga sutikta itin palankiai, viešojoje erdvėje žydų vertėjų pastangos savo tautiečiams pristatyti lietuvių literatūrą buvo vertinamos kaip pozityvūs žingsniai abipusio pažinimo link.

Yra išlikęs I. Kisino laiškas J. Tumui-Vaižgantui: „Didžiai gerbiamas Profesoriau! Šiuo laišku turiu garbės kviesti Tamstą į žydų ruošiamą lietuvių ir hebrajų kalba literatūros vakarą, kuris yra pirmas Lietuvoje žydų ruošiamas šios rūšies vakaras. Tikiu, kad Tamsta, gerbiamas Profesoriau, neatsisakysi atsilankyti į šį vakarą, kad turėtume progos įsitikinti, jog ir žydai jau pramokę lietuvių kalbos ir nusimano šiek tiek ir lietuvių literatūros dalykuose, – ir pasiklausyti gyvosios hebrajų kalbos."

Izidoriaus Kisino bibliografija

- ✓ Prof. Edmundo Volterio bibliografija, 1928
- ✓ Prof. Mykolo Biržiškos bibliografija, pirmoji dalis, 1931
- ✓ Lietuvių literatūros antologija (hebrajų kalba), 1932
- ✓ Antano Smetonos bibliografija ir biobibliografija, 1874–1934, 1935
- ✓ A. Salys, I. Kisinas „Čigonai", 1936
- ✓ Lietuvos ir užsienio lietuvių 1935 periodikos rodyklė, 1936

- ✓ Lietuviškų knygų sisteminis katalogas, 1938
- ✓ M. K. Čiurliono bibliografija, 1938
- ✓ Prof. Mykolo Biržiškos bibliografija, antroji dalis, 1938
- ✓ Prof. Vaclovo Biržiškos bibliografija, 1940
- ✓ Dešimtainė klasifikacija, 1947
- ✓ Bendrinės spaudinių aprašo taisyklės masinių bibliotekų katalogams ir bibliografinėms rodyklėms, 1955
- ✓ Bibliotekinė ir bibliografinė terminologija, 1956
- ✓ Čigonų gramatikos metmenys (rankraštį saugo sūnus Silvijus Kisinas)
- ✓ Lietuvos žemės ūkio bibliografija (liko rankraštyje, jo kartoteką įsigijo Lietuvos žemdirbystės mokslinio tyrimo institutas Dotnuvoje)

PEDAGOGINIS DARBAS

I. Kisino pedagoginė veikla prasidėjo dar 1927 m., kai gyvenimo sąlygų verčiamas jis ėmėsi dėstyti lietuvių kalbą ir literatūrą Jurbarko, Ukmergės ir Vilkaviškio žydų gimnazijose (1927–1934).

Pedagoginį bibliotekininkystės darbą pradėjo dirbti nuo 1936-ųjų, kai su mažomis pertraukomis dėstė Švietimo ministerijos organizuotuose bibliotekininkystės kursuose.

1940 09 01 Vilniaus universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Filologijos skyriuje buvo įsteigta Bibliologijos katedra, o jos vedėju patvirtintas Vaclovas Biržiška. Bibliologijos katedrą bandyta papildyti vienu nariu, tačiau nesėkmingai. 1941 02 21 Humanitarinių mokslų fakulteto tarybos posėdyje Bibliologijos katedros vedėjo pasiūlytas I. Kisinas balsų dauguma buvo išrinktas eiti šias pareigas. Numatyta, kad naujasis asistentas ves bibliografijos ir bibliotekininkystės pratybas (jis turėjo katalogavimo paskaitų skaitymo patirtį), tačiau Švietimo liaudies komisariatas jo kandidatūros nepatvirtino.

I. Kisinas, kaip Vaclovo Biržiškos pasekėjas, pokariu pradeda rūpintis, kad Vilniaus universitete būtų įsteigta bibliotekininkystės katedra. Bibliotekininkystės specialybė vėl įsteigta Vilniaus universitete nuo 1949–1950 mokslo metų. Nuo 1950 m. rugsėjo 1 d. I. Kisinas priimamas tik valandiniu bibliotekininkystės dalykų dėstytoju. Izidorius aktyviai dirbo rengiant dėstomų dalykų programas ir kitus bibliotekininkystės specialybės atkūrimo universitete darbus. Svarbiausia – jis išsirūpino, kad studentai gamybinę praktiką galėtų atlikti

tuometiniame Leningrade ir Maskvoje. Tai nebuvo vien bibliotekinė praktika. Tai leido Kisino „vaikams“, kaip Izidorius vadino savo studentus, susipažinti su Rusijos didmiesčiais, su Rusijos kultūra – galerijomis, muziejais, lankytis koncertuose. Visa tai, – toli gražu, nebuvo vien sovietiniai atributai. Taigi bibliotekininkystės studijos gavo geros kvalifikacijos dėstytoją. Studentai susidūrė ne tik su plačios erudicijos ir reikliu dėstytoju, kuris nepripažino jokių nuolaidų tingintiems studentams, bet ir su labai draugiška asmenybe; jis bendravo su studentais, mielai konsultuodavo juos po paskaitų katedroje, dalyvaudamas studentų išvykose, pasikviesdavo į namus. Kai vienas studentas pasiskundė, kad jis baiminasi artėjančio lietuvių kalbos egzamino, jis, buvęs Jono Jablonskio mylimas studentas, vėliau dėstęs lietuvių kalbą žydų gimnazijose, pakonsultavo ir šioje srityje. Čia verta prisiminti, kad dėstydamas lietuvių kalbą Kisinas buvo ir tikras lietuvių literatūros propaguotojas žydų bendruomenėje.

Bibliotekininkystės specialybė iš pradžių buvo priskirta Lietuvių literatūros katedrai. 1952 m. rudenį šalutinėms vyr. dėstytojo pareigoms į Lietuvių literatūros katedrą iš Marksizmo katedros ateina Levas Vladimirovas. 1952 m. rudenį Istorijos–filologijos fakulteto dekanas, pabrėždamas, kad trūksta specialistų (suprantama, Kisinas ir kt. yra ignoruojami), kaip dirbantį nuo 1948 m. universiteto bibliotekos direktoriumi, tarpininkauja skirdamas jį Bibliotekininkystės katedros vedėju. Taip buvo įkurta katedra. Išskyrus jau čia esantį Kisiną, vieni, atėję į katedrą, geriausiu atveju buvo dirbę bibliotekose, kiti – nieko bendro neturėję su bibliotekininkyste, tik pradėję specializuotis. Taigi I. Kisinas kai kam galėjo atrodyti per stambi, nepatogi figūra.

Sunku pasakyti, ar to meto dvasia, ar kieno nors asmeniniai interesai (galbūt ir viena, ir kita) lėmė, kad prieš Izidorių Kisiną gana greitai ėmė kauptis tamsūs debesys. 1952–1953 m. pradedama dažniau negu kitų dėstytojų tikrinti ir katedroje svarstyti jo paskaitas. Izidoriaus paskaitas tikrino ir recenzavo nieko neišmanantys bibliotekininkystėje ir net nemokantys lietuvių kalbos dėstytojai. Pagaliau Levo Vladimirovo pastangomis I. Kisinas nuo 1954 m. rugsėjo 1 d. buvo atleistas iš valandinio dėstytojo pareigų.

Izidorius Kisinas buvo ne vienintelis, sulaukęs tokio likimo. Toks buvo sovietmetis.

I. Kisinas liko dėstyti bibliotekiniame (Kultūros švietimo) technikume, kur jis nuo 1949 m. iki savo ankstyvos mirties 1958 m. buvo autoritetingas pagrindinis bibliotekinių specialybių dėstytojas.

Žiedūnė Zaveckienė straipsnyje „Vaclovo Biržiškos bendražygis Izidorius

Kisinas (Knygotyra, 1997, 33) rašo: „Man, buvusiai I. Kisino mokinei, malonu jį prisiminti kaip sumanų pedagogą, įdomų žmogų, nuo 1949 m. iki mirties 1958 m. dėsčiusį Vilniaus bibliotekiniame technikume pagrindinius bibliotekininkystės, fondų ir katalogų kursus.“

„Praėjo daug metų. Išaugo didelis būrys kvalifikuotų bibliotekinių disciplinų dėstytojų. Pati bibliotekinė katedra pasidalijo į šakas. Tačiau nedera pamiršti Izidoriaus Kisino, kuris gūdžiomis pokario sąlygomis skynė kelius bibliotekinėms studijoms.“ („Voruta“, 1999 08 28. Izidorius Kisinas – Stasė Vaškelienė)

Nepaprasto intelekto, erudicijos ir šiaip puikus žmogus

Izidorius buvo ne tik puikus bibliografas, bibliotekininkas ir pedagogas, bet ir Lietuvos istorijos, literatūros, kalbos žinovas. Turėjo didelę asmeninę biblioteką. Poilsio metu, kaip ir jo mokytojas V. Biržiška, mėgo skaityti F. Kuperio, M. Rido, Ž. Verno bei kitų autorių nuotykinio žanro kūrinius. Rinko retesnius lietuviškus spaudinius. Nemažai jų padovanojo tuometiniams Knygų rūmams. I. Kisino padovanotų leidinių galima rasti ir buvusios Kauno universiteto bibliotekos fonde. Vien 1936 m. jis praturtino biblioteką beveik šimtu lietuviškų ir užsienio knygų ir periodinių leidinių. Taip pat padovanojo didžiojo enciklopedinio Brokhauzo žodyno 8 tomus, A. Seno, J. Basanavičiaus, K. Būgos, P. Tarasenkos, E. Volterio knygų, užsienio šalių grožinės literatūros ir filologijos leidinių. Spaudinius žymi kuklus I. Kisino ekslibrisas.

Izidoriaus bibliotekoje buvo beveik 10 000 knygų. Jos užėmė nemažą didelio buto dalį. Silvijus prisimena: „Po tėvo mirties negalėjome knygų laikyti bute. Butas buvo didelis ir tėvelis, kaip mokslininkas, turėjo teisę į viršplotį; po mirties viršplotis sudarė dvigubą mamos atlyginimą. Butą išlaisvinome ir gavome 3 kambarių butą Antakalnyje. Mama knygas padovanojo Vilniaus universiteto bibliotekai, kurioje ir ji dirbo bibliotekininke.“

Jis turėjo ir kitą kolekcionieriaus aistrą – lietuviškų ekslibrisų (knygos nuosavybės ženklų) rinkimą ir jų studijavimą. Taip pat turėjo ir lenkų, rusų, Vakarų Europos šalių ekslibrisų rinkinių. Kolekciją sudaro (kaip liudija įrašai archyve) apie 2000 superekslibrisų ir ekslibrisų. Jie dabar saugomi VU bibliotekos grafikos kabinete. Ekslibrisai tvarkingai išdėstyti bylose po 30–40. Yra apie 60 bylų. Kiekvienas ekslibrisas priklijuotas prie atskiro stangraus lapo. Dalis jų restau-

ruota. Kolekcijoje yra XVI ar XVII–XX a. ekslibrisų. Daugiausia jų lenkiškų – per 900, iš viso 34 bylos. Jų dar yra ir kitose, ypač lietuviškiems ekslibrisams skirtose bylose, nes senųjų Lietuvos didikų bibliotekos dažniausiai buvo apiforminamos lenkų kalba. Čia yra senų ir metų ekslibrisų.

Daugiausia ekslibrisų, matyt, surinko I. Kisinas maždaug 1936–1958 m., kai dirbo Kauno (1935–1940) ar Vilniaus (1940–1944) universitetų bibliotekose, dirbo Lietuvos knygų rūmuose (1943–1949), Vilniaus bibliotekiniame technikume (1949–1958). Iš kur ekslibrisai gauti, galima tik spėlioti. XX a. trečiojo ir ketvirtojo dešimtmečių ekslibrisai galėjo būti oficialiai gauti iš dailininkų ar ekslibrisų savininkų. Dalis jų gali būti gauti privalomojo egzemplioriaus būdu. Kauno universiteto bibliotekoje gauti atliekami lapeliai. Kai kurie gauti iš Aleksandro Rožantovo (tai rodo įrašai pieštuku kitoje ekslibriso pusėje). Yra išplėšti iš įvairių knygų (gal naikinamų, pvz., iš žydų bibliotekų).

I. Kisino ekslibrisų kolekcija yra gana svarbus tiek dailės, tiek ir knygotyros faktas. Joje yra įvairių kalbų ir valstybių knygų ženklų, didžioji jų dalis atspindi turtingus bibliotekų rinkinius Vokietijoje, Lenkijoje, Rusijoje, Lietuvoje ir kitur. Pavienių ekslibrisų yra net iš mažų šalių. Daug jų sukūrė įvairių laikų graveriai ar dailininkai. Ekslibrisai atlikti įvairiomis technikomis. Lietuviškieji daugiausiai dauginti kartografijos, cinkografijos, litografijos technika. Po I. Kisino mirties jo žmona V. Kisinienė visą kolekciją nesavanaudiškai padovanojo Vilniaus universiteto bibliotekai. O čia būdama kolekcija gali būti panaudota mokslo ir meno reikalams.

Kai kurie kolekcijos ekslibrisai:

Valenrodų šeimos biblioteka apie 1715 m. Biblioteką sukūrė Martinas fon Valenrodas, 1619 m. paskirtas Prūsijos hercogystės kancleriu

Henris Šmidas – XIX a. pab. – XX a. pr.

Mykolas Biržiška 1926 m.

Imanuelis Kantas – klasikinės vokiečių filosofijos pradininkas – XVIII a. pab.

Grafai fon Keizerlingai – nuo XVIII a. žinomi Lietuvoje

Ernstas Kelchneris (Ernst Kelchner) 1850 m.

Izidorius Kisinas (1904–1958) – bibliografas ir bibliotekininkas

K. Naryškina – XVIII a. pab. – XIX a.

P. Galaunė XXI p. Dail. P. Galaunė

Tadas Petkevičius XX a. I p.

Eduardas Volteris (1856–1941) bibliografas, Kauno universiteto profesorius

Kunigaikščiai Radvilos – XVII a. pab.– XVIII a.

Izidorius dar rinko pašto ženklus. Turėjo labai didelę lietuvišką kolekciją, pirmuosius ženklus, kurie turėjo pasakišką kainą. Silvijus prisimena: „Mama kolekciją pardavė, nes buvo labai sunku pragyventi. Mat mamos atlyginimas buvo 470 rb, o tėvelio – 5000 rb. Koks pragyvenimo skirtumas po tėvelio mirties? Po mirties daug kas pasikeitė. O dar tėvelis rašė knygas, už kurias gerai mokėjo. Ir po mirties šiek tiek mokėjo už leidžiamas knygas."

Iš visko, kas žmogui duota, didžiausia dovana yra pats gyvenimas, kuris – taip regis – Izidoriaus buvo išnaudotas ir gyventi, ir džiaugtis, ir darbui padaryti. Žurnalistas, rašytojas, poetas Bronys Raila prisimena, koks mielas ir įdomus žmogus jis būdavo, kai griūte užgriūdavo akimirksnio nuotaika – „paieškoti prarastų laikų" – ramių ir saulėtų, be šiurkščios politikos ir kruvinų kovų, tarp linksmų bičiulių ir jaunystės žavesio, ant smėlėto jūros kranto, gyvenimo bangoms ošiant, 1930 metų vasarą... („Dienovidis", 1994 10 07, Nr. 36 – *Smėlio pėdsakais*).

Tokį prisiminsime Izidorių Kisiną – įžymų bibliografą, puikų pedagogą, Lietuvos tautinių mažumų tyrinėtoją, lietuvių kultūros ir literatūros propaguotoją, kuris paliko neišdildomus savo veiklos pėdsakus. Ne mažiau patraukli jo kūrybiška ir reto darbštumo bei erudicijos asmenybė. Iš jo gali daug pasimokyti ir dabartiniai bibliografai, ir Lietuvos kultūros istorijos tyrinėtojai.

Izidorius Kisinas mirė poilsiaudamas Palangoje 1958 m. liepos 28 d., palaidotas Vilniuje Senųjų Rasų kapinėse.

Sūnus Silvijus Kisinas

(1947 04 15)

Gimiau 1947 m. balandžio 15 d. mokslininkų šeimoje Vilniaus Pilies gatvėje, kuri nuo karo labai nukentėjo. Vaikai karstėsi po griuvėsius.

Silvijaus Kisino šeima

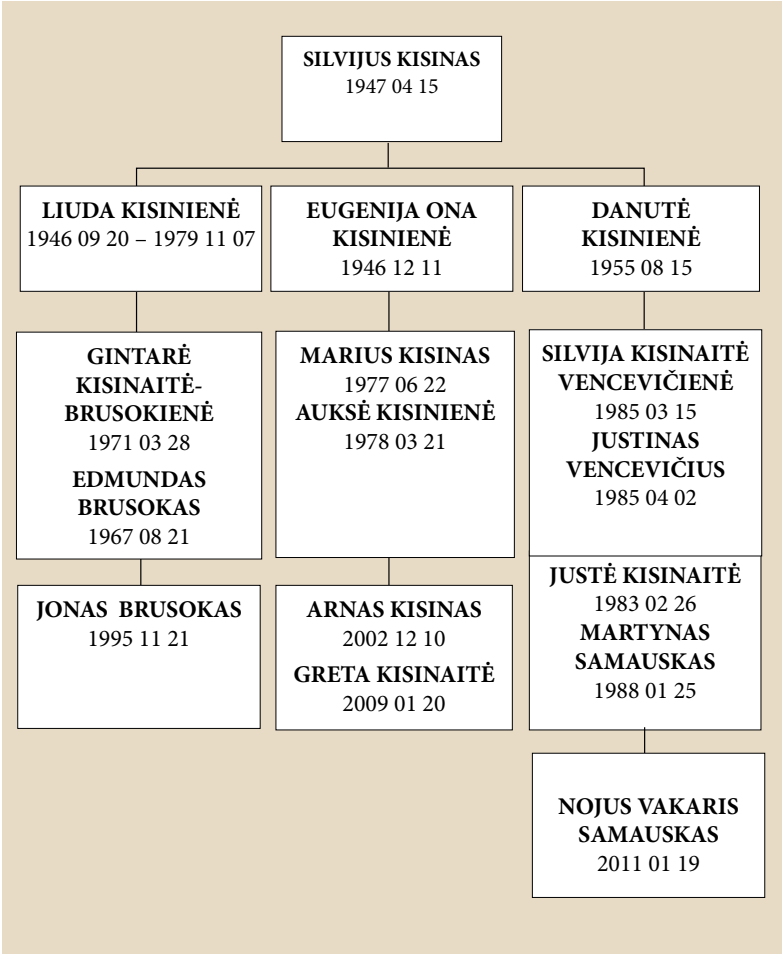

Mokiausi I berniukų vidurinėje mokykloje (dabar Antano Vienuolio progimnazija). Netoliese buvo Vilniaus Salomėjos Nėries mergaičių vidurinė mokykla, 1954 m. perorganizuota į mišriąją vidurinę mokyklą (dabar Salomėjos Nėries gimnazija). Mūsų mokyklos pirmosiose klasėse buvo vieni berniukai, o 1954 m. rugsėjį mokyklos mokiniai pradėjo mokytis mišriose klasėse.

Buvau jauniausias klasėje, nes mokytis pradėjau sulaukęs tik 6,5 metų. Po kelerių metų kartu su mama prisiminėm, kad mane priėmė mokytis su sąlyga, kad nepabėgsiu. Jeigu nepabėgsiu – paliks. Atėjo į namus pas tėvus klasės auklėtoja su palydovu ir klausia, ar palikti mokytis, ar vėliau ateiti po metų. Nutarė palikti. Buvau šiek tiek pramokęs, todėl pirmoje klasėje buvo nuobodu. Baigęs mokyklą 1964 m. (būdamas 17 metų), turėjau stiprų kozirį, kad mane nepaims į kariuomenę, nes šaukdavo nuo 19 metų.

1958 m. liepos 28 d. staigiai mirė tėvelis ir mums teko palikti didelį butą Pilies gatvėje ir persikelti į trijų kambarių butą Antakalnyje. Po tėvelio mirties gyvenome trise: mama, močiutė ir aš. Močiutę vadinome „babunyte“. Močiutė mirė 1964 m.

Jaunystė buvo tokia, kad nelabai yra ką prisiminti.

Toliau buvo studijos. Įstojau į Vilniaus inžinerinio statybos instituto (dabar Vilniaus Gedimino technikos universitetas) Mechanikos fakultetą. Studijavau mašinų gamybos procesų automatizavimą. Studijas baigiau 1971 m., įgiję inžinieriaus mechaniko specialybę.

Pradėjau dirbti Šlifavimo staklių gamykloje (vėliau reorganizuota į AB „Šlifavimo staklės“; dabar, prijungus AB „Vingriai“ – AB „Vingriai“). Mano pirmas atlyginimas buvo 120 rb. Dirbau iki tarnybos vidaus kariuomenėje.

Tarnavau sovietinėje vidaus kariuomenėje pagalbinio padalinio vadu. Išsitarnavau iki majoro laipsnio.

Sportinė karjera

Mano sportinė karjera prasidėjo 1978–1979 m. (dar vidaus kariuomenėje). Visą gyvenimą sportavau, institute žaidžiau rankinį, dalyvavau varžybose. Kai pradėjau dirbti Vidaus reikalų ministerijoje, pasiūlė teisėjauti. Tai buvo hobis. Atlyginimo negaudavome. Gaudavome dienpinigius – 2.60 rb. Dabartiniai teisėjai tai gauna milžiniškus pinigus. 1988–1989 m. pradėjo mokėti po keliolika rublių už rungtynes.

Vyriausiasis teisėjas, inspektorius

1981 m. man buvo suteikta respublikinė rankinio teisėjo kategorija, 1988 m. – sąjunginė kategorija.

Vasarą stengdavomės per Maskvą suorganizuoti įdomesnius maršrutus. Teko dalyvauti varžybose Rusijoje, Ukrainoje (Dniepropetrovskas, Zaporožė, Lvovas, Mukačevas ir kt.), Azerbaidžane (Baku), Uzbekistane (Taškentas), Lenkijoje ir kt.

Norėjome patekti į Vladivostoką (Rusija), bet nelabai nuvažiuosi. Lėktuvu bilietai buvo labai brangūs. Mano atlyginimas buvo 150–200 rb, o vien bilietas Vilnius–Vladivostokas – 709 rb.

Štai kai kurie įdomesni prisiminimai.

Užkarpatė (Ukraina). **Mukačevas** – nedidelis, bet labai įdomus miestas, kurį išvaikščiojau skersai ir išilgai. Geras klimatas, pavasarį žydi sakuros – neapsakomas grožis. Vilniuje jos irgi žydi. Dar buvome varžybose **Beregove, Huste**. Ten mus nuvežė į kalnus, kur iš po žemės bėga gazuotas mineralinis vanduo. Visi ten atvažiuoja su bidonais. Huste buvo 12–13 metų vaikų varžybos – 4–5 dienos, o mes buvome 12 dienų – puikios vasaros atostogos prie Tisos upės. O apskritai Užkarpatėje – pasaka ir, kai būdavo varžybos, prašydavomės ten.

Lvovas (Ukraina, Priekarpatės karinės apygardos štabas) primena Vilnių, o jo centrinė gatvė – Kauną – Laisvės alėją. Alėjos centras, kaip ir Kaune, apsodintas medžiais ir skirtas poilsiui, tik šoninės juostos skirtos transportui (Kauno – pėstiesiems). Ir gatvės pavadinimas toks pat – prospekt Svobody – Laisvės prospektas. Mus apgyvendino 5 aukštų kariniame viešbutyje (viršutinis aukštas skirtas generolams, ten ir gyvenome). Greta stadionas ir sporto rūmai. Mus priėmė ir varžybose dalyvavo apygardos vado pavaduotojas gen. ltn. Kalininas. Į oro uostą vežė vado mašina tiesiai prie lėktuvo. Išsirikiavo visa įgula – laukė didelių viršininkų. O čia išlipo iš mašinos du su džinsais ir sportiniais marškinėliais. Juoda „Volga“ 1986 m. (M. Gorbačiovo laikais) daug ką reiškė.

Prisižiūrėjau visko – skraidėme kariniais lėktuvais, plaukiojom kariniais laivais... Baku (Azerbaidžanas) – kai prezidentas Geidaras Alijevas važiuodavo į darbą, gerą valandą stovėdavo visas transportas, o ir žmonėms nelabai leisdavo vaikščioti. Mes gyvenome viešbutyje netoli nuo vyriausybės rūmų ir viską matėme.

Taškente (Uzbekistanas) pirmą kartą pamačiau Damasko plieno peilį. Vien išvaizda, spalvų persiliejimas ką reiškia. Bet jo kaina buvo per 700 rb – pusė mano atlyginimo. Pas mus Vilniuje suomių parduotuvėje buvo stalo peilis. Norėjau padovanoti savo poniai (taip vadinu savo faktinę žmoną), nes ji kiek metų turėjo kavinę ir nuolat susijusi su maisto gaminimu. Prieš porą metų kainavo 370 litų. Kol susigundžiau, peiliai dingo – išpirko.

Toliau pasakojimą tęsia Silvijaus dukra Justė Kisinaitė.

Tėtis buvo kelis kartus vedęs. Su pirmąja žmona Liuda (1946 09 20 – 1979 11 07) sulaukė pirmagimės dukros Gintarės (gimė 1971 03 28). Po penkerių metų išsiskyrė ir dukrą iki mirties augino mama, po to – senelė, Izidoriaus našlė Valerija, o po jos mirties Gintarė gyveno paskutinės žmonos Danutės šeimoje.

Su antrąja žmona Eugenija Ona (1946 12 11) sulaukė vienintelio sūnaus Mariaus (gimė 1977 06 22) ir išgyveno vos 3 metus, kai Mariui buvo tik dveji metukai, Eugenija Ona pasiėmė sūnų ir išvažiavo gyventi į Klaipėdą, kur gyvena iki šiolei.

Pagaliau su garsiąja prokurore Danute susituokė 1981 m., išgyveno 12 metų, sulaukė dviejų dukrų – manęs ir Silvijos ir išsiskyrė 1993 m.

Susilaukė keturių anūkų: Jono – Gintarės sūnaus, Arno ir Gretos – Mariaus vaikų, Nojaus Vakario – Justės sūnaus.

Apie santuokų iširimo priežastis nenoriu kalbėti, tik pažymėsiu, kad tai galėjo lemti pats Silvijaus gyvenimo būdas, nuolatinės kelionės su komandomis, tarnybinės komandiruotės ir pan., kai nebelieka laiko šeimai ir vaikams. Tokį gyvenimą sunkiai pakelia ne visos kariškių, sportininkų, estrados artistų ir kai kurių kitų specialybių vyrų žmonos.

Išliko tik kelios mano ir Silvijos nuotraukos su tėvu.

Aš kelių mėnesių su tėčiu ir mama

Pirmasis mano gimtadienis su tėčiu, mama, sese Gintare ir pusbroliu Mindaugu

Po ilgos pertraukos 2001 m., kai man buvo 18 metų, prie bendro stalo susirinko beveik visa šeima – tėtis, aš, sesės Silvija ir Gintarė su sūneliu Jonuku, brolis Marius.

Antrasis mano gimtadienis su tėčiu ir mama

Iš kairės – Silvija, Marius, aš, tėtis, Jonukas, Gintarė

Tais pačiais metais aš ir sesė Silvija susitikome su Gintare ir jos vyru Edmundu, o Silvija susitiko su tėčiu ir broliu Mariumi.

Tėtis, Silvija ir Marius

Sesė Gintarė su vyru Edmundu, Silvija ir aš

Dar tėtis dalyvavo Silvijos vestuvėse ir jos bakalauro bei magistro diplomų įteikimo ceremonijose.

2008 – Silvija teisės bakalaurė su mama ir tėčiu

2010 – Silvija teisės magistrė su Juste, mama ir tėčiu

Štai ir viskas, ką pavyko surasti mūsų šeimos archyvuose. Tėtis Silvijus gyvena savo gyvenimą su gyvenimo drauge Irena, mes – savo.

Tėtis, kaip ir anksčiau, dirba Lietuvos rankinio federacijoje vyriausiuoju teisėju ir Lietuvos rankinio teisėjų asociacijos inspektoriumi.

SILVIJAUS KISINO

vaikai ir anūkai

Dukra

Gintarė Kisinaitė-Brusokienė

(1971 03 28)

GINTARĖ KISINAITĖ - BRUSOKIENĖ
1971 03 28
EDMUNDAS BRUSOKAS
1967 08 21

JONAS BRUSOKAS
1995 11 21

Gimė 1971 m. kovo 28 d. Vilniuje Liudos ir Silvijaus šeimoje. Lankė vaikų darželį. Baigė vidurinę mokyklą ir Vilniaus universiteto ekonomikos fakultetą. 15 metų dirbo vienoje įmonėje vyriausiąja finansininke. Ištekėjo ir sulaukė sūnaus Jono, kuris baigė „Gabijos“ gimnaziją ir dabar studijuoja Vilniaus universitete.

Anūkas

Jonas Brusokas

(1995 11 21)

Gimė 1995 m. lapkričio 21 d. Vilniuje Gintarės ir Edmundo šeimoje. Lankė vaikų darželį. Baigė „Gabijos“ gimnaziją. Studijuoja Vilniaus universiteto (VU) Matematikos ir informatikos fakultete (MIF). Aktyviai dalyvauja VU studentų atstovybės veikloje ir yra VU MIF studentų atstovybės narys.

Sūnus

Marius Kisinas

(1977 06 22)

MARIUS KISINAS
1977 06 22
AUKSĖ KISINIENĖ
1978 03 31

ARNAS KISINAS
2002 12 10

GRETA KISINAITĖ
2009 01 20

Gimė 1977 m. birželio 22 d. Vilniuje Eugenijos Onos ir Silvijaus šeimoje. Po kelių metų tėvai išsiskyrė ir Marius su mama išvyko gyventi į Klaipėdą, kur ir dabar gyvena. Lankė vaikų darželį. Baigė vidurinę mokyklą. Nutarė toliau nesimokyti. Dirbo įvairius darbus. Buvo ir dažytojas, ir mechanikas, ir pardavėjas elektrotechnikos parduotuvėje. Dabar dirba Lietuvos–Švedijos įmonėje „Solorina“, kuri yra pagrindinis TOYOTA atstovas Klaipėdoje. Sukūrė šeimą ir sulaukė dviejų vaikų – sūnaus ir dukros. Myli gamtą.

Anūkas

Arnas Kisinas

(2002 12 10)

Gimė 2002 m. gruodžio 10 d. Klaipėdoje Mariaus ir Auksės šeimoje. Lankė vaikų darželį. Mokosi Prano Mašioto progimnazijoje. Mokosi gerai, turi daug draugų, mėgsta sportuoti, žaidžia futbolą, žiemą slidinėja ant snieglentės, mėgsta kartu su tėčiu ir mama būti gamtoje, prie jūros, vasarą – grybauti ir jam puikiai sekasi; kartą surinko 201 baravyką. Mėgsta muziką ir dalyvauja mokyklos liaudies muzikos ansamblyje.

Anūkė

Greta Kisinaitė

(2009 01 20)

Gimė 2009 m. sausio 20 d. Klaipėdoje Mariaus ir Auksės šeimoje. Lankė vaikų darželį. Dabar mokosi Prano Mašioto progimnazijos pradinėse klasėse. Puikiai sugyvena su vyresniu broliuku Arnu, dažnai kartu grybauja. Myli muziką ir skambina pianinu. Visų labai mylima. Tėtis, mama ir broliukas Arnas tiesiog dievina savo dukrelę ir sesutę.

Dukra

Justė Kisinaitė

(1983 02 26)

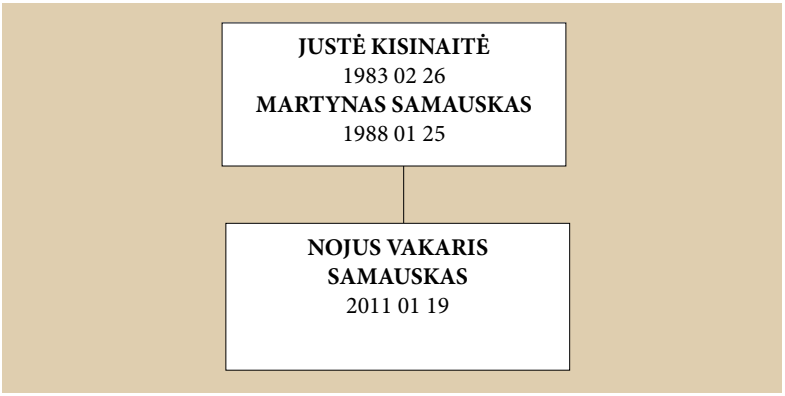

Gimė 1983 m. vasario 26 d. Vilniuje sportininko, respublikinės kategorijos rankinio teisėjo ir Vilniaus miesto apylinkės prokuratūros prokurorės šeimoje. Lankė vaikų darželį. Baigė Vilniaus „Gabijos“ gimnaziją, Mykolo Romerio universitete įgijo teisės bakalauro ir teisės magistro laipsnius. 5 metus dirbo juriste-vadybininke UAB „Sostinės vystymo grupė“, toliau pasuko į politiką ir nuo 2009 m. įsidarbino politinės partijos Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis administratore, vėliau projektų vadove, o dabar – atsakingojo sekretoriaus pavaduotoja. Ištekėjo ir sulaukė sūnaus, išsiskyrė su vyru ir viena augina sūnų. Puikiai moka anglų ir rusų kalbas. Mėgsta keliauti, žaisti ir žiūrėti krepšinį, slidinėti, plaukioti ant lentos, šokti.

Anūkas

Nojus Vakaris Samauskas

(201101 19)

Gimė 2011 m. sausio 19 d. Vilniuje Justės ir Martyno šeimoje. Lankė šeštadieninę mokyklėlę – mokėsi namuose, papildomai lankė parengiamąją grupę – 4 pamokas: lietuvių ir anglų kalbų, matematikos ir dailės. 2017 m. eis į priešmokyklinę grupę, kad lengviau įsilietų į mokyklinį gyvenimą.

Dukra

Silvija Kisinaitė-Vencevičienė

(1985 03 15)

Gimė 1985 m. kovo 15 d. Vilniuje sportininko, respublikinės kategorijos rankinio teisėjo ir Vilniaus miesto apylinkės prokuratūros prokurorės šeimoje. Lankė vaikų darželį. Baigė „Gabijos“ gimnaziją, teisės, anglų filologijos bakalauro studijas bei magistrantūros studijas, kurių metu studijavo Pietų Korėjoje ir Belgijoje. Įstojo į Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdžio partiją ir aktyviai dalyvavo jos veikloje. Stažavosi Europos Parlamente; dirbo Europos Parlamento nario Leonido Donskio padėjėja. Tolesnė profesinė veikla jau nebuvo susieta su politika, o buvo teisinė veikla ūkio ir turizmo srityse. Puikiai moka anglų ir rusų kalbas, mokosi prancūzų kalbą. Ištekėjo. Gyvenimo šūkis: svajonės pildosi tų, kurie svajodami kartu ir sunkiai dirba.

Baigiamasis žodis

Tokia yra Jokūbo Kisino giminės istorija, kuri prasidėjo dar XIX a. Mums nepavyko atrasti gilesnių šaknų, bet ir to, ką radome, pakanka, kad suprastume, kokie mes buvome ir esame. Prasidėjome Lietuvoje (o gal Rusijoje), čia gyvenome, išgyvenome du karus, revoliucijas, okupacijas, žydų tautos tragediją holokaustą, tačiau išlikome ne tik Lietuvoje, bet paplitome po platų pasaulį. Dabar Jokūbo Kisino palikuonių yra Lietuvoje, Ukrainoje, Šiaurės Kipro Turkų Respublikoje, Izraelyje, Rusijoje, gal ir JAV. Bet visur esame padorūs žmonės, nepaklydę įvairiausių blogybių liūnuose.

Žodžiu, esame tiesiog žmonės, gyvenome ir gyvename pagal sąžinę, neišvengdavome klaidų, iš kurių patys ir mokėmės.

Gyvenimas tęsiasi. Vieni išeina, kiti lieka ir sulaukia palikuonių. Visiems skirtas savo likimas, kiekvienas pasirenka savo gyvenimo kelią. Ir tegul jis būna toks, kokį išgyveno jų proseneliai, seneliai ir tėvai. Ir dar tobulesnis. Kad Jumis galėtų didžiuotis jūsų palikuonys, kaip mes didžiuojamės savaisiais.

Ir dar. Nepadarykite tokių klaidų, kokių ir mes vos nepadarėme. Nepamirškite savo artimųjų, nuo mažumos stenkitės daugiau sužinoti apie savo giminę, tęskite mūsų pradėtą metraštį, kaip tai darydavo ir daro visos garbingos (ir nebūtinai galingos ir turtingos) šeimos, kaip būdami neraštingi iš lūpų į lūpas perduodavo savo ir protėvių gyvenimo istorijas. Prisiminkime, kad ir savo tautos folklorą, kurį per šimtmečius kūrė, išsaugojo ir perduodavo iš kartos į kartą. Saugokime savo praeitį. Žmogus be praeities, kaip medis be šaknų.

Autorius

Eugenijus Simonas KISINAS

Mes – Kisinai: Panevėžio KISINŲ pėdsakais

Redagavo Jolanta Budreikienė
Maketavo Laima Adlytė

2017-05-10 . Apimtis 30,5 apsk. sp. l.
Užs. Nr. 1573.Tiražas 50 egz.
Išleido ir spausdino UAB „Utenos Indra“
Maironio g. 12, 28143 Utena
www.indra.lt